

VÁRAD

IRODALOM • MŰVESZET • TÁRSADALOM • TUDOMÁNY

2026

2026. Váradi Szék

VÁRAD

2026/3.

IRODALMI, MŰVÉSZETI, TÁRSADALMI,
TUDOMÁNYOS FOLYÓIRAT

Nagyvárad, 2026. március • XXV. évfolyam 3. (252.) szám

Kiadja

a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár

Intézményfenntartó:

Bihar Megye Tanácsa

Szerkesztőség és kiadó:

Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, I. em. 14. ajtó

Telefon: 0774/652-795

Postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C

E-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com

Internet: www.varad.ro; www.bibliobihor.ro

A szerkesztőbizottság tagjai:

Fried Noémi Lujza

Rais W. István

Tóth Hajnal

Tördelőszerkesztő:

Darabont Éva

Készült

a nagyváradai Book Expert nyomdában

ISSN 1583-0616

Tartalom

NÓTÁROS LAJOS <i>Versek</i>	3	MOLNÁR ZSOLT <i>Szétmotoroskaszált vers</i>	64
BÖKÖS BORBÁLA <i>Az elcsereált gyermek</i>	11	TAVASZI HAJNAL <i>Tabéry Géza szabadkőműves tagsága</i>	65
CSONTOS MÁRTA <i>Andante megszakításokkal</i>	25	FRIED NOÉMI LUJZA <i>El nem égő kéziratok</i>	72
BOGA JÚLIA <i>A beszéd lecsapódása</i>	27	<i>A múlt töredékein át értelmezni a jelent</i>	75
LÁSZLÓ GYÖRGY <i>Elérem a tisztást</i>	29	FRIED NOÉMI LUJZA <i>Kulturális kutatások</i>	78
JUHÁSZ ZSUZSANNA <i>Csak nézni kifelé</i>	31	KEREKES ISTVÁN <i>(Fény)képes krónika</i>	82
FÁBIÁN JUDIT <i>Önbűvölés</i>	33	HOCHHAUSER RONALD <i>A Pece-parti Párizs kék-sárga hírnökei: 120 év vágányokon</i>	84
PETRUSÁK JÁNOS <i>Itthagyt Anett</i>	35	LENCAR PÉTER <i>A kollektív örület terápiaja</i>	91
SZENTE B. LEVENTE <i>Mit műveltünk egymással</i>	40	BARABÁS ZSUZSA <i>A szerénységről (keresztrejtvény)</i>	94
OROSZ MARGÓ <i>Szimfónia</i>	41	-----	
BÍRÓ ÉVA <i>A nő, aki elhozta a tavaszt</i>	43	Márciusi lapszámunkat KISS-KARÁCSONY KRISZTINA képzőművész, pedagógus alkotásaival illusztráltuk. A címlapon: <i>Kapu a hátsó kertbe;</i> a hátlapon: <i>Lomtár; Törött ablakok.</i>	
JUHOS-KISS JÁNOS <i>Míg Isten fogja a kezemet</i>	47		
SIMONA POCLID <i>Bársonyos orrú szörnyetegek</i>	48		
IMRE ZOLTÁN <i>Vágyak, fekete billentyűk fogságában</i>	63		

Nótáros Lajos

Bőszikék (I)

Altató

Tavaszi zsongás, lágy tojás
Téged szeretni, semmi más
Ülni a vécén szüntelen
Székrekedés a szerelem
Esténként lassan szétesem
Más ágyban alszik kedvesem

Rolls Royce

Előzve kanyarban hirtelen
Elvakított a szerelem
Csörrenve durrant a lét tova
Mondd, hogy menjek most haza

Lehet, hogy többé már nem érsz el
Ha elmúlnak az évszakok
Édesem, ne hagyj reménnyel
Elmennem míg itt vagyok

Nem sok neked a két és fél
Ahhoz, hogy mindig itt legyél?
Nem kéne inkább elfeledni
Azt mondani: oké és ennyi?

De kamillás a kocsid szaga
Édes, én többé nem tudok
Tőled elmenni, ha rám így hatnak
A kocsik meg az illatok

Napleménte

Iszom a szavad reggelénte
S délben már veled álmodom
Hinném, hogy nekem vagy teremtve
Hogy én minek, azt nem tudom

Estelénte is téged látlak
S ha jön az éj már számolom
Mennyi kell még, hogy éjjelénte
Belém költözzön a már nagyon

Aztán már minden elfeledve
Újra előnt a fájdalom
Hallom a szavad végtelénte
Talán már nem is álmodom

Túl a Tiszán, ladikon

Elmennék vele rőzsét szedni
Rododendront meg kardigánt
Törül metszett jégvirágot
Tulipántot és marcipánt

Bougainvillea masterosa
Cseng a fülemben ha nevet
Általvinném én árkon-bokron
Akkor is ha nem szeret

Fronthatás

A nagyszünetben hívj fel, édes
Vagy én hívjalak, nem tudom
Fekszem az ágyban hasmenéssel
Azt hiszem, idegalapon

Simogatnád, ugye, sweetheart
Hasam tájékát és a többit
Elmúlna talán mindörökre
Az, aminek a fájdalom hitt

Igen, boldogságomnak ez az ára
Ezt örököltém nagyapámtól
Aki meghalt a háborúban
Úgy hogy a gyomra kijött hátul

Nem ettem semmi rosszat, édes
Hirtelen tört rám a fájdalom
Nem tudok hazugságban élni
Lehet, hogy idegalapon

Szociobiológia

Sejtem, hogy feléd tart minden sejtem
Nem is sejtés ez, megfigyeltem
Hogy májfoltjaid már tőlem vannak
S mikor viszketek, megvakarlak

Osztódni kéne, hogy mi ketten
Együvé váljunk meglepetten
S maradjunk így a gépterembe
Új embertörzseket teremtve

Benépesíthetnénk a világot
Meggzűntethetnénk az ősi átkot
Mert újrakezdődne akkor a
Z egész biológia

Blődike

Mondanám
És nem vagy itt
Kérdezném
De nincsen kit
Gondolnám
Hát mire jó
Érezném
De nincsen szó
Számolnám
Hogy mennyit ér
Elhinném

Hogy nekem fél
Elkérném
Mert jó lenne
Elvinném
Ha kellene
Átadnám
De kinek kell
Átvenném
Ha nem hagysz el
Megszülném
Ha nem lenne
Megölném
Ha tévedne

Új Világ

Leírni őt, ezt szeretném
Sorra venni a részletet
Aprólékosan eltemetni
A halva született perceket

A nyakán kicsit elidőznék
Aztán az állán meg-megállva
Ajkaihoz érnék egyszer
Festéket-púdert negligálva

Már maga az, hogy én a bőrén
Sétálok így egymagamban
Felér egy rejtett győzelemmel
Mondhatnám úgy is: ördögöm van

Visszajönnék az origóhoz
Onnan indulnék egyre-másra
Mellei között széjjelnéznék
S leülnék egy pattanásra

A köldökét külön bejárnám
Ott eldönteném, most jobb vagy balra
Combhajlatában pihenhetnék
Térdéig úgyszincs sok már hátra

A másik lábán jönnék vissza
De unalmasnak így sem tűnne
Hisz tudom, hogy rá emlékeztet
A bőrén minden rejtett dűne

Így jutnék el a végcélhoz
De nem mert ez így késztetett
Leírni őt, ezt szeretném
Leírni minden részletet

Locomotion

Autód egy nedves szürke birka
Szemben a vízzel, háttal a nyájnak
Párás szemekkel néz az esőbe
Érzi talán, hogy akarnálak?

Lombtalan ágak sűrűjében
Reszket a tavaszi zápor
Belekap a szél a nyájba
Kocsidban serken a mámor

Barikák szökkenve jönnek
Egy halász épp most etet be
Koloncos ebek sűrögnek
S az ablakon benéz egy kecske

Megállsz mert érzed, hogy jó így
Szemedből néz rám a kecske
Most jöttél rá, ugye, édes
Hogy nincs kire várni, egy se

Hiszekegy

Elment apám
Közömbösen
Ahogyan élt
Rám hagyott mindent
Amiben nem hitt
Némán dadogva

Intett felém
Mint madárijesztő
A domboldalon

Meghalt apám
Én nem értem rá
Soha
Leráztam magamról
Az érzést
Éltem nagy ügyeknek
Gyermekien
Mint költő
A domboldalon

Apám nem szólt
Nem ismerhettem
Nem tudtam semmit
Menekültem
A lány érintésektől
Feledtem
Máriát és Magdolnát
Mint Megváltó
A domboldalon

Theogonosz

Ha én olyan Isten lennék
Mindenkihez imádkoznék
Tüzet szívnék ki a házból
Számolnám az embert száztól

Ha én olyan Ördög volnék
Mindenkire ráugatnék
Kormot hoznék le az égből
Embert törnék szegről-végről

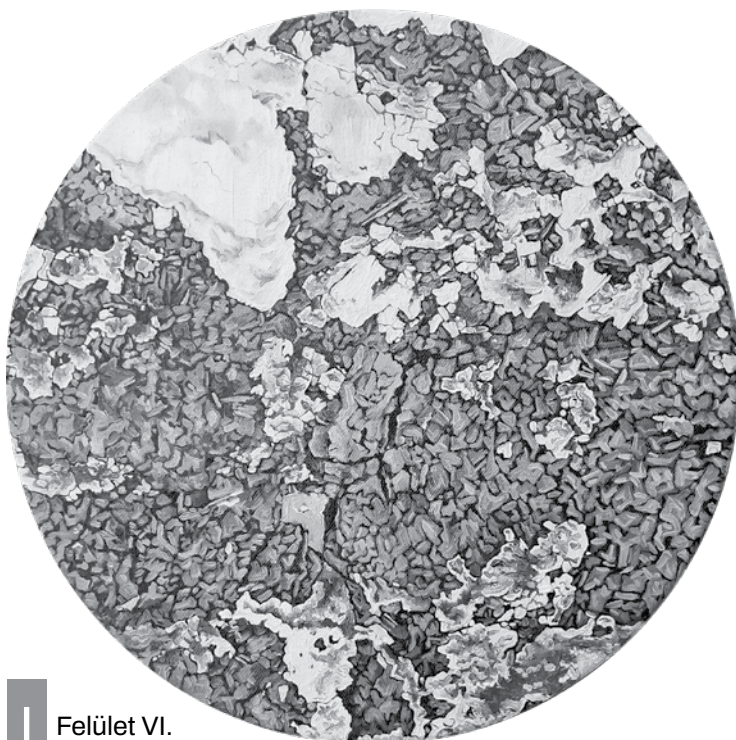
Ha én olyan Angyal lennék
Száz csodából egyet tennék
Lefújnam a port a szépről
Embert sodornék a képből

Ha én olyan Ember volnék
Kedvesemmel szeretkeznék
Isten, Ördög, Angyal nélkül
Egyet csinálnék a hétből

Amikor még Állat voltam
Senkinek sem udvaroltam
Óvva éltem a világom
Szagolgattam, hol a párom

NÉVJEGY

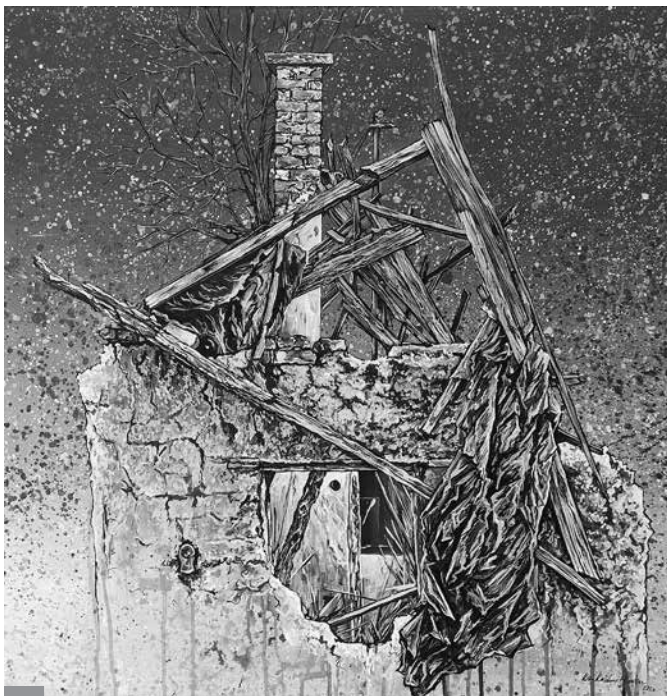
NÓTÁROS LAJOS 1953. december 28-án született Kisjenőben. 1982-ben a filozófia–történelem szakon szerzett diplomát a Babeş–Bolyain. Dolgozott tanárként, újságíróként, jelenleg nyugdíjas. Nős, leánygyermekére nagyon büszke. Újságírói publikációk: *Jelen*, *Krónika*, *Romániai Magyar Szó*, *Observator arădean*, elvétve magyarországi irodalmi lapok: *ÉS*, *Jelenkor* stb. Eddig két kötete jelent meg, mindkettő román nyelven.

Felület VI.

Vonalkereszteződés

Egyszer volt menedék

Az elcserélt gyermek

Bökös Borbála

IRODALOM

Az öcsémről, Simonról, mindenki azt hitte, megszállta egy démon. Elképesztően furcsán viselkedett: egyszer csak nem akart többé beszélni, morgott és hörgött, egész nap ki sem kelt az ágyból, inkább csak unottan üldögélt és különös grimaszokat vágott. Hirtelen lefogyott, sápadt és fénytelen lett a bőre, a feje pedig megnagyobbodott. Egyébként is csenevész kölyöknek tartottuk, de a teste most mintha még inkább összezsugorodott volna, ahogy ott feküdt az ágyban. A feje viszont hatalmasra nőtt. Két lázas, fekete szemével úgy bámult bennünket, hogy attól a hideg futkosott a hátunkon.

Az első napon azt hittük, valamiféle betegségbe esett, és megpróbáltuk teával, gyógyszerrel, ecetes borogatással meggyógyítani. A második napon aztán így szólt hozzám apám:

– Eredj, Ilka, hívd a papot, hogy végezze el az ördögűzést.

Lélekszakadva rohantam a blokkok között, a Rogériusz negyed közepén lévő kis, katolikus templomba. Közben a szomszédjaink azt mondták, ilyen esetben talán jobb lenne az ortodox pópát is elhívni. Elhívtam azt is. Tömjént füstöltek, szenteltvizet szórtak az apró, kétszobás lakás minden sarkába, és megkérdezték, hogy az öcsém és én meg voltunk-e keresztelve.

A vállamat vonogattam mire apám felelt helyettem:

– Ilkát azonnal megkereszteltük, ahogy megszületett. Viszont amikor öt évvel később Simon a világra jött, a feleségem meghalt, ezért csak fél év múlva tartottuk meg a keresztelőt.

– Ez a baj – bólogatott vészjóslóan a pópa. – Az ördög biztosan akkor költözött a fiúba, és csak most bújt elő.

Az öcsém fölött elmondtak mindenféle imádságokat. Nekünk meghagyták, hogy napjában többször imádkozunk, és egy kis üvegben szenteltvizet is kaptunk.

A helyzet azonban nem változott, csak rosszabbodott. Simon most már beszélt, viszont különös, rekedtes hangján csak ezt ismételte:

– Éhes! Adjatok enni!

Örültem, hogy megszólalt, de a hangja megijesztett. Ez nem Simon hangja volt, nem az én kedves, játékos kisöcsém hangja, hanem egy nyűgös öregemberé. Akkor rémültem meg igazán, amikor elkezdett enni. Nem is evett, hanem zabált. Felfalt egy teljes vekni kenyeret, egy fél csirkét, öt főtt tojást, és egy ültében megivott egy liter tejet.

Apám orvost hívott hozzá. Az orvos megvizsgálta, és azt mondta, lehet, hogy mindez a csernobili atomkatasztrófa egyik mellékhatása. A katasztrófa alig egy éve történt, és em-

lékszem, akkoriban mindketten kaptunk jódtablettákat az iskolában. Viszont szárnyra kaptak olyan hírek is, hogy országszerte születtek deformált csecsemők, és faluhelyen a háziállatok körében is észrevettek a gazdák, hogy némelyik tehén ötlábú vagy kétfejű borjút ellett.

Apám megrázta a fejét.

– Az orvosok mind hülyék – legyintett, amikor magunkra maradtunk. – Ennek semmi köze a nukleáris sugárzásához. Valami más betegség lehet. A jövő héten hazalátogat Márton bátyám Budapestről, tudod, hogy ő pszichológus. Majd megkérdezzük őt is.

A torkomban dobogott a szívem, és azon gondolkodtam, merjem-e elmondani apánknak, hogy szerintem mi lehet valójában a gond Simonnal. Végül úgy döntöttem, nem mondom el neki, hisz valószínűleg úgysemsen hitt volna nekem.

Én viszont pontosan tudtam, mikor kezdődött az egész. Tegnapelőtt, ahogy a suliból jöttünk hazafelé, Simon leállt focizni a srácokkal innen nem messze, az egyik utcában. Én is megálltam, a lányokkal beszélgettem az osztályból, és elcseréltem velük két frissen másolt magnókazettát három tábla csokira. Egyszer csak láttuk, hogy a labda véletlenül begurult a PB24-es blokk pincéjébe, Simon pedig utánaaszaladt.

A PB24-es blokkba soha senki nem merte betenni a lábát. A környéken mindenki tudta, hogy ez volt az első olyan tömbház, amelyet a lerombolt kertvárosi házak helyére építettek. A szóbeszéd szerint sosem épült fel teljesen, mert amit nappal az emberek felépítettek, az éjjel megmagyarázhatatlan módon leomlott. Munkások tűntek

el vagy veszték oda különös balesetekben, míg végül az egész építkezés abba maradt. Most is ott áll a blokk a maga befejezetlen három emeletével, üresen tátongó ablakaival, megroggyant, megrepedezett falaival. Mind tudtuk, hogy tilos bemenni oda, mert aki oda betér, elátkozottá válik, és nemsokára vagy eltűnik, vagy meghal.

Soha nem felejtem el azt a pillanatot, amikor Simon beszaladt oda. Megfagyott körülöttünk a levegő. Az öcsém nevét ordítottam, és utána vettem magamat. A küszöbön megtorpantam. Odabent a rozsdamarta lépcsőkorlátot zöldes-barna levelek fonták körbe, a falak mentén pedig óriási penészfoltok éktelenkedtek. A pincelejárati irányából erős dohszagot hozott a levegő. Középen, a lépcsősor oldalából egy göcsörtös fa nőtt ki, az ágain szúrós, bogáncsszerű kinövésekkel. A sarkokba fa- és kötőrmelék kupacokat halmoztak, előttük hatalmas pocsológyűjtőbe gyűlt a lyukas ereszből aláfoló víz. A pocsológyűjtő vize elképesztően feketének, és döbbenetesen simának tetszett. Egyszer csak megpillantottam bennük az öcsém fordított tükörképét.

Elfogott a hideglelés.

Felnéztem, és megláttam Simont, ahogy a korlát mellett állt. Zavarodott tekintettel meredt rám, a kezéről pedig ragacsos, fekete nyálka csöpögött. Csak egy szemvillanásra láttam, és azt is csak a szemem sarkából, de egy alaktalan, fekete árny vált le a hátáról, elnyúlt mögötte a földön, és elsiklott a pincelejárati felé.

– Hé – mondtam neki szinte suttogva –, gyere, menjünk innen!

Nem mozdult. Kinyújtottam a kezem, és erélyesebben rászóltam:

– Gyere!

Bizonytalanul megindult felém. Úgy lépkedett, mintha éppen akkor tanult volna meg járni. Amikor odaért hozzám, gyorsan elkaptam a karját, elővettem a zsebkendőmet, és letöröltem a kezéről azt a ragacsos masszát. Aztán kirángattam az épületből, és sietve elindultam vele hazafelé.

Nem mentem gyorsan, de ő alig bírta tartani velem a lépést. Mire haz értünk, teljesen elerőtlenedett. Sápadt lett az arca, a szemében pedig különös, fojtott gyűlölet csillogott.

– Hogy érzed magad? – kérdeztem tőle.

– Mmm.

Attól kezdve nem válaszolt, nem beszélt, és nem akart többé kikelni a saját ágyából. Két nap múlva is csak annyit mormogott, hogy éhes, és enni akar.

Azóta is minden percen elfogott a sírás, ha a vézna karjaira és a megnagyobbodott fejére néztem.

Apám reggel hatkor felköltött, és ideadta nekem a tej- és a kenyérjegyeket. Munkába sietett, előtte viszont kimosta az üres tejesüvegeket, és elkészítette a reggelinket is: főtt tojást, kenyeret, sajtot, és baracklekvárt. Tudtam, hogy az utolsó üveg lekvárt bontotta fel, amelyet még a nagymamánk tett el a tavaly ősszel. Felhúztam a farmernadrágomat, felvettem a dzsekimet, fogtam az üres üvegeket és elindultam a boltba. Korán volt még, a sor mégis irdatlan hosszúra nyúlt, amikor odaértem. Úgy számoltam, sorra kerülök, mire iskolába kell menni. Az emberek fázósan toporogtak a sorban, és többen morgolódtak.

– Meddig kell még ezt túrni? – hangzott fel innen is onnan is. – Napról napra egyre nehezebb ételhez jutni. Üresek a boltok!

Arra jött egy rendőrautó, mire egyszerre mindenki abbahagyta a morgolódást. Végre aztán sorra kerültem. A jegyekre ráírták a nevünket, és melléírták a megjegyzést is, hogy egyheti adagot vettem ki.

Alaposan átfáztam, mire haz érttem. Ahogy beléptem a lakásba, rögtön éreztem, hogy valami nincs rendben. Iszonyatos bűz áradt a konyha felől. Bementem a helyiségbe, és felsikoltottam a döbbenettől.

Simon ott gubbasztott a konyhaasztal tetején, és éppen azzal foglalatzkodott, hogy a kiborított szemetesvödör tartalmát szétszórja az asztal lapján. A kettőnknek kikészített reggelit felfalta és láttam, hogy minden mást is megevett, mert a hűtőszekrény ajtaja tárva nyitva állt, és az összes élelem hiányzott belőle.

– Mit csináltál? – kérdeztem meg-rökönyödve.

Felkapta a fejét, gonosz vigyort villantott rám, aztán felordított:

– Még! Éhes! Enni!

Kitépte a kezemből a kenyeret, és vadállat módjára tépni kezdte a fogával.

– Nem! – kiáltottam, és megpróbáltam visszarántani. – Nem eheted meg az egészet! Ez egy heti adagunk!

Olyan erővel lökött félre, hogy a falnak estem, és megtántorodtam. Akkor láttam, hogy kemény, szarus karmok nőttek a kezén. Ahogy megragadott, felhorzsolta velük a bőrömet, és kiserkent a vérem. Tehetetlenül néztem, ahogy magába tömi a teljes vekni kenyeret, és megissza a két liter tejet.

Közben gonoszul kacagott, és grimaszokat vágott rám.

Halálra rémültem tőle, és kirohantam a lakásból. Fogalmam sem volt, hogy mit tegyek. Eldöntöttem, hogy nem megyek iskolába. Azon tépelődtem, hogy megkeresem apát a munkahelyén, és hazahívom. Ám ekkor eszembe jutott a Bába Mari.

Bába Mariról senki sem tudta, hogy pontosan hány éves, csak azt, hogy már nagyon régóta itt lakott a házban, a földszinti egyszobás lakásban, és szeretett mindenféle régi babonaszóval fecsegni. Azt beszélték róla, afféle boszorkány, mert tud jósolni, beszél a szellemekkel, és jó pénzért bárkiről leveszi a rontást.

Most is ott üldögélt az ablaka előtti padon, szívta a pipáját, csattogtatta a kötőtűt, és kíváncsian figyelte az iskolába, vagy munkába igyekvő embereket.

– Nocsak, Ilka! – intett nekem barátságosan, ahogy meglátott. – Hogy van az öcséd? És miért nem vagy már az iskolában?

Leültem mellé, és röviden elmeséltem, mi történt az öcsémel. Kék szeméből annyi gyengédség és megértés áradt, hogy nem bírtam elhallgatni előle azt, ami napokkal ezelőtt történt a PB24-es blokkban.

Megcsóválta a fejét, hümmögött egy keveset, aztán csak annyit mondott:

– Gyere velem!

Követtem a lakásába, ő pedig gondosan becsukta mögöttem az ajtót. Feltett egy kanna teát, Isten tudja honnan elővarázsolt egy szelet almás süteményt, elém tette, majd intett, hogy üljek le a konyhában a kis sámlira.

A konyhája is éppen úgy nézett ki, mint valami boszorkánytanya. A

mennyezetről szárított növénycsokrok lógtak, a borkánokban gyógyfűvek illatoztak, a tűzhelyen pedig valamilyen jó illatú leves rotyogott. Egy macska lustálkodott a sarokban, és amikor végre megszerzett egy fonalgombolyagot, vidám játékba kezdett vele.

Bába Mari letelepedett velem szemben, nézte, ahogy eszem az almás pitét és kortyolom hozzá a kamillateát, megszívta a pipáját, és komoly hangon azt mondta:

– Az öcsédet nem démon szállta meg, hanem elcserélték.

– Hogy érted, hogy elcserélték?

– Úgy, hogy ő már nem az öcséd, hanem valaki más.

– Kicsoda?

Nem felelt azonnal, hanem lopva kinézett az ablakon. Mintha attól félt volna, hogy kihallgatnak bennünket.

Aztán megkérdezte:

– Hallottál már a másik népről?

Megráztam a fejemet.

– Mi úgy mondjuk nekik románul: iele.¹ Ti úgy mondjátok: szépasszonyok. Viszont az igazság az, hogy ezek a lények se nem szépek, se nem asszonyok. A másik világhoz tartoznak. Már itt éltek ezen a vidéken sok-sok ezer évvel ezelőtt, hogy ember jött volna ide. Csakhogy lassan-lassan minden megváltozott. Az ő világuk egyre zűgörodott, ahogy a miénk egyre inkább terebélyesedett. A nagyanyám azt mesélte, hogy itt Erdélyben, még száz évvel ezelőtt is a nyomukra lehetett akadni. Erdőkben, barlangokban laktak. Mostanra azonban az emberek mindenhová városokat építettek, és elvették a földjüket. Sokan azt hitték,

¹ Ejtsd: jélé.

régen kihalt a fajtájuk, de persze, ez nem így történt.

– Azt mondd, ők vitték el az öcsémet? – kérdeztem.

– Biztos vagyok benne.

– De hát miért? És ki az, aki az öcsém képében otthon van?

– Az öcsédet kicserélték valakire a saját népükből. Valószínűleg egy idős ielére. A PB24-es blokk szerintem az ő világukba vezető átjáró. Ez a környék is valaha az ő otthonuk volt. Lehet, lekényyszerültek a föld alá, és most megpróbálnak alkalmazkodni az emberek világához. Hallottam ilyen-olyan mendemondákat arról, hogy felveszik az emberek alakját, és megpróbálnak elvegyülni közöttünk. Ez persze nem könnyű feladat, mert meg kell tanulniuk az emberi beszédet, az emberi viselkedést. Az ő fajtájuk számára ez az egyetlen módja a túlélésnek.

– Ezek szerint ezek a lények már régóta közöttünk élnek?

– Igen. Nagyon ügyesen álcázzák magukat. De csak úgy tudnak közénk jönni, ha elragadnak egy igazi embert. Elcserélik magukat rá. Régebben csak a móka kedvéért loptak el egy-egy embergyermeket, és betették a helyére a saját porontyaikat. Most azonban úgy gondolom, idős ieléket cserélnek el, mert az idősebb generáció nem képes már sokáig túlélni odalent a föld alatt. Tudod, hogy van ez – mondta, és megigazította a fejkendőjét –, mi öregek már nehezebben alkalmazkodunk. Az én szívem is majdnem beleszakadt, amikor jött a döntés, hogy lebontják a házamat és blokkot építenek a helyére. Nem volt az nagy ház, ott, a domb túloldalán, de volt egy kis kertem, virágokkal és gyümölcsössel. Most mondd meg, mihez kezd egy

magamfajta öregasszony egy ilyen betonkockában? Még tyúkokat sem tudok tartani!

– Mondd csak – szakítottam félbe –, ha ez a iele itt van a mi házunkban, akkor az én igazi öcsém, Simon, hol van?

– Valószínűleg az ő világukban.

– Jaj, Istenem! – fakadtam ki. – Most mihez kezdjek?

– Először is meg kell győződni róla, hogy az öcsédet tényleg elcserélték. Figyelj jól rám: menj fel hozzá, és kérdezd meg tőle, hogy éhes-e még. Valószínűleg az lesz. Akkor te mondd neki, hogy sütsz neki egy pitét. Vegyél egy tojást, válaszd szét, és a két tojáshejben próbálj meg tésztát keverni liszttel és egy nagy fakanállal. Lássuk, erre mit fog mondani. Ha elárulja magát, akkor tégy így: forralj vizet, és ha megkérdezi, minek csinálod ezt, akkor válaszd azt, hogy meg akarod őt fürdetni, mert úgy látod, nagyon mocskos. Na, erre aztán meg fog ijedni, mert a forró víztől irtóznak! Lássuk, mit válaszol rá! Akkor már megkérdezheted tőle, mit tud az öcsédről.

Megköszöntem Bába Marinak a jó tanácsot, és felmentem a saját lakásunkba. Annyira rettegtem, hogy kétszer is meg kellett állnom a lépcsőkön. A korlátba kapaszkodtam, és azon gondolkodtam, mit tegyek a betolakodóval, ha bebizonyosodik, hogy tényleg nem az öcsém.

Erősebb vagyok nála, bízattam magamat. Megfogom, és bezárom a fürdőszobába, amíg apa hazajön.

Óvatosan léptem be a lakásba, és kulcsra zártam magam mögött az ajtót. Simon még mindig ott ült a konyhában. A sarokban kuporgott, egy almacsutkát rágcsált, és engem bámult. Nagyon nyeltem, és megkérdeztem tőle:

– Éhes vagy még?
– Mhm – morogta, és vigyorra húzta a száját.

– Van egy ötletem – mondtam, és hatalmas erőfeszítembe került, hogy ne remegjen a hangom. – Ma nem megyek suliba. Inkább itthon maradok és sütök egy pitét. Jó lesz?

Bizalmatlanul méregetett, de azért bólintott.

Úgy tettem, ahogy Bába Mari mondta. Fogtam egy tojást, kettétörtem, és eljátszottam, mintha egy fakanállal akarnám összekeverni a lisztet és a tojást az egyik tojánhéjban. Hosszú percekig próbálkoztam, miközben ő csak tágra nyílt szemmel figyelt engem, aztán hirtelen kibuggyant belőle a nevetés. Reszelős, öblös hangon nevetett, és megszólalt:

– Mifene! Százötven évet megértem, de ilyen még nem pipáltam!

Megvagy, gondoltam magamban, de fennhangon csak ennyit mondtam:

– Tényleg?

Azonnal észbekapott. Felkuncogott, és továbbra is gonoszul bámult rám.

– Hol van az öcsém? – kérdeztem tőle határozott hangon.

Nem felelt, csak magában röhécselt.

– Azonnal mondd meg, hol az öcsém, különben nagyon megbánod!

Teli torokból kinevetett, és fityiszt mutatott nekem.

Ekkor fogtam egy nagy lábast, megtöltöttem vízzel, és feltettem a tűzhelyre. Behoztam a fürdőszobából a kisteknőt. Most már elhallgatott, és gyanakodva figyelte minden mozdulatomat.

– Mit csinálsz? – bökte ki végül.

– Megfürdetlek, te átokfajzat, mert nagyon koszos vagy!

– Neeee!

– De igen! Ez a forró víz éppen jó lesz neked!

– Nem!

– Azonnal mondd meg, hol van az öcsém!

– Egy jó bűdös francot! – üvöltötte.

Felállt, és az ajtó felé akart rohanni, de felkaptam egy seprűt, és elálltam az útját. Elképesztően gyorsan mozgott. Az ablakhoz ugrott, kinyitotta, és kiugrott rajta. Utánakaptam, meg is ragadtam a kezét, de vinnyogva ficáncolt, és kitépte magát a kezemből. Leszakadt a kisujjáról a csúf, szarus körme, és a kezemben maradt. Az ablakból figyeltem, ahogy menekül. Döbbenetes látványt nyújtott. A harmadik emeletről úgy ereszkedett le, mint valami fürge pók, a kezeit és a lábait mintegy csáppokként használta. A falakon haladt végig a tömbházak vonalán, olykor balkonról balkonra ugrált, és undorító, fekete váladékcsíkot hagyott maga után. Végigszaladt a tetőn, az utolsó blokknál leereszkedett a csatorna mentén, és amikor a földre ért, továbbra is ebben a furcsa négykézlábra ereszkedett pozícióban mozogva elképesztően gyorsan átrohant a játszótéren. A PB24 felé vette az irányt.

Senki sem járt az utcán, és senki sem tartózkodott a játszótéren. Rajtam kívül egyetlen szemtanúja sem akadt az eseménynek.

Lélekszakadva rohantam le a földszintre Bába Marihoz.

– Megszökött! Elszaladt! – kiáltottam neki kétségbeesve.

– Mondott valamit?

– Semmit. De biztos, hogy nem az öcsém! Kimászott az ablakon, és láttam, ahogy a PB24 felé fut! Jaj, Mari néni, olyan ijesztő volt! Mint valami állat!

Deszkapalota

Házon kívül

Bába Mari idegesen rágcsálta a pipaszárat.

– És most mit akarsz tenni? – kérdezte.

– Utána megyek – döntöttem el.

– Biztos vagy benne?

– Egészen biztos!

Az idős asszony megvakarta a fejét.

– Na, várj egy kicsit – mondta. – Oda nem lehet lemenni csak úgy felkészületlenül.

Fogott egy csokor bazsalikomot, zsályát, és egy gerezd fokhagymát, és belekötötte őket egy zsebkendőbe.

– Tessék – nyomta a kezembe. – Ez elriasztja őket, nem mernek majd hozzád nyúlni.

Vett egy kosarat is, abba beletette a macskát, és a kezembe adta.

– Ha nagyon nagy bajba kerülsz, ereszd el a macskát, az majd segít rajtad. És most jól figyelj rám: nem tudom, hogy az öcséd él-e még egyáltalán, de ha igen, csak úgy tudod kiszabadítani, ha szemfüles vagy! Vigyázz, ne egyél és igyál odalent semmiből, bárhogy is kínálnak majd. Ne hallgass rájuk, és ne higgy nekik, bármit is mondjanak neked. Megpróbálnak majd becsapni mindenféle szemfényvesztésekkel, de te addig menj előre, míg meg nem találod az öcsédet.

Ekkor már egész testemben remegtem, de megpróbáltam Bába Mari előtt bátornak mutatkozni. Megérintettem a macska puha bundáját, és éreztem, ahogy dorombol. Ettől egy kicsit megnyugodtam.

– Köszönöm szépen! – búcsúztam el az öregasszonytól, aki egyre csak a fejét csóválta, és végül annyit mondott:

– Isten segítsen, édes lányom!

Úgy lépkedtem a kísérteties, romos tömbház felé, mintha ólomból lettek volna a lábaim. A szívem a torkomban dobogott, és a hajam csatakos lett az izzadtságtól. A zsebemben szorongattam a zsebkendőbe kötött gyógynövényeket, a másik kezemben pedig a kosarat vittem, amiben békésen szunyókált a macska. Ahogy beléptem az épületbe, megcsapott a pince felől áradó dohos levegő.

A falakon össze-vissza kúszó folyondárok most mintha megmozdultak volna, és tüskés indáikat a lejárattal együtt összegubancolták, hogy alig bírtam félrehúzni őket és áthaladni közöttük. A tüskék felszakították a dzsekimet és a nadrágomat is. Három lépcsőfokon kellett lemenni a vaksötétben. A falakat tapogatva haladtam előre. Éreztem, hogy valami cuppog a lábam alatt, és a kezemmel véletlenül nyúlós, undorító masszába nyúltam. Egy szűk folyosóban jártam, és ahogy a szemem hozzászokott a sötéthez, már ki tudtam venni a régi fűtés- és vízvezetékeket, amelyek a tömbház alatt húzódtak. A sarkokból neszezés hallatszott, és arra gondoltam, talán egerek motozhatnak ott. Eszembe jutott, hogy magammal kellett volna hoznom egy elemlámpát, vagy legalábbis egy doboz gyufát. Egyszer csak észrevettem, hogy a járat végén fény dereng. Arrafelé vettem az irányt.

Először azt hittem, valamiféle ajtó látok magam előtt, de ahogy közelebb értem hozzá, rájöttem, hogy egy barlang bejárata. A különös fény a barlang mélyéről szüremlett. Puha, nyúlós anyagra léptem. Lehajoltam, hogy jobban szemügyre vegyem, és akkor láttam, hogy apró, vörös színű gom-

bák nőttek a talajból, azokat tapostam le véletlenül. Itt-ott páfrány is nőtt, és még néhány olyan különös, szürke és kék színekben játszó bokor és törpefa, amilyeneket még soha életemben nem láttam. Az egyik fa fűzfára hasonlított, nagy, boglyas ágai a földet súrolták, és folyton zizegtek. A falakon moha nőtt, és az egyik kiugró sziklaparkány tetején széles levelű, vérvörös virágok nőttek. Meg mertem volna esküdni, hogy a vörös virágszirmok időnként felizzottak.

Ismét egy folyosón haladtam végig, majd egy széles üregbe jutottam, ahol elképesztő látvány tárult a szemem elé. Úgy nézett ki az egész, mint egy erdei tisztás, a szélein magasba törő, karcsú fákkal, a sziklák között csörgedező kis patakkal, középen pedig egy csapat fiatal lány állt, és málnát szedtek a kosaraikba. Amikor észrevettek, megtorpantak, és mind felém fordultak.

– Nini, egy halandó! – kiáltott fel az egyikük, és odasietett hozzám.

Egy szemvillanás alatt körbevettek. Még soha nem láttam ilyen gyönyörű lányokat, a legtöbben alig lehettek nálam idősebbek. Mind fehér ruhát viseltek, és éppen úgy néztek ki, mint a mesekönyvekben a tündérek. Az egyikük meg akart érinteni, de hirtelen visszarántotta a kezét és felszisszent.

– Hú, te szemtelen fruska, te aztán jól felkészültél! Mi ez? Bazsalikom? Zsálya?

A meglepetéstől azt sem tudtam, mit válaszoljak. Akkor vettem észre, hogy a tisztás közepén egy hófehér abrosszal leterített asztal állt, rajta csupa finomsággal. Akadt ott sütemény, gyümölcs, csokoládé és friss, habos kakaós kávé. Kakaót hónapok

óta nem lehetett kapni a boltban, és ahogy megéreztem a szagát, azonnal összefutott a számban a nyál.

– Éhes vagy? – kérdezték tőlem kedvesen. – Gyere, vegyél egy süteményt! Vagy inkább kakaós kávé innál? Kóstold meg a málnát!

A hangjuk kellemesen csengett, az illatok és a látvány pedig majdnem elcsábított. De csak majdnem. Eszembe jutott Bába Mari figyelmeztetése, hogy semmit sem ehetek vagy ihatok ideleln. Megráztam a fejem, és azt mondtam:

– Köszönöm, de nem kérek semmit.

– Csak egy falatot egyél ebből a csoból!

– Nem.

– Akkor mit akarsz?

– Az öcsémért jöttem. Adjátok vissza őt nekem!

Egyszerre megváltozott a hangjuk. Morogtak és sziszegtek, és körözni kezdtek körülöttem. Olyan sebesen mozogtak, hogy elsédültem. Mintha kavargó táncot lejtettek volna, és éreztem, megpróbálnak magukkal sodorni. Megragadtam a zsebkendőbe kötött gyógynövényeket, feléjük lódítottam őket, és határozottam előreléptem.

Ellibbentek az utamból, miközben még hangosabban morogtak. Méltatlankodó, dühös hangokat hallattak, és olyan szavak törtek elő gurgulázva a szájukból, amelyeket nem értettem.

– Te szemtelen kölyök! Te pimasz halandó! – fújtattak rám, ahogy közeledtem a tisztás közepe felé.

Aztán azt kiáltozták:

– Itt maradsz közöttünk! Meglátod, hogy itt maradsz!

– Nem maradok! És elviszem az öcsémet is!

Rekedt, gonosz nevetés jött válaszul. Ahogy körülöttem mozogtak, észrevettem, hogy a falakra vetett árnyékuk teljesen másképpen néz ki. Az árnyékok alacsony, emberszerű lényeket ábrázoltak, meggömbült háttal, valószínűtlenül nagy fejjel, és hatalmas karmokban végződő hosszú kezekkel. Ekkor megértettem, hogy az, amit magam előtt látok, csak egy illúzió. Remegtem a félelemtől, de azért próbáltam bátornak mutatkozni.

Egyszer csak elém lépett egy magas, szőke hölgy. Ugyanolyan fehér ruhát viselt, mint a többiek, és komoly hangon így szólt hozzám:

– Az öcséd már a mi világunk része. Evett és ivott az ételünkből.

Összeszedtem minden bátorságomat, és így feleltem neki:

– Simont elraboltátok tőlem. Ehhez nem volt jogotok! Kicseréltétek őt egy közületek valóra. Miért?

– Ugyan már, emberfajzat! – fortyant fel. – Mit tudod te, mihez van jogunk és mihez nincs? Mi itt éltünk békében évszázadok óta, míg a te fajtád ide nem jött. Betolakodók vagytok! Elvettétek az erdőinket és a barlangjainkat. Hát ne csodálkozz, ha mi is visszavágunk!

– De én nem ártottam senkinek! – kiáltottam kétségbeesetten. – Az öcsém pedig végképp nem bántott benneteket! Mi nem tehetünk arról, ami veletek történt!

A ielék szemében gyűlölet csillogott.

– Ember vagy – közölte a hölgy szenvtelen hangon –, és ez éppen elég. Az öcsédet kicseréltük a fiamra, azért, hogy a fiam tovább élhessen az emberek között. Lassan visszafoglaljuk tőletek a világunkat, és ezt még te sem akadályozhatod meg!

– Kérlek szépen – könyörögtem –, az öcsém csak egy kisfiú! Engedjétek el őt!

Sírva fakadtam, és a könnyeim fátylán át láttam, hogy néha-néha lefoszlik róluk a szépasszonyokat formáló varázslat. Egyeseknek megnagyobbodott a feje, másoknak irdatlan körmök nőttek a kezén.

Gyengül a mágiájuk, értettem meg. Talán nem marad erejük velem szemben, és ki tudom szabadítani Simont.

Alaposan körbenéztem a tisztáson, és megpróbáltam az öcsém nyomára bukkanni.

– Fölösleges minden próbálkozás – közölte a ielék úrnője. – Te sem juthatsz már ki innen soha többé. Egyszer majd csak megéhezel, akkor viszont enni fogsz, és itt maradsz örökre. Nekünk ugyan van időnk kivárni.

– Nem! – kiáltottam dühösen. – Nem félek tőletek! És kiviszem innen az öcsémet is!

– És hogy akarod csinálni? – kérdezte a fehérruhás nő, és gúnyosan elvigyorodott.

– Úgy, hogy megkeresem Simont, és együtt elmegyünk. Ha megpróbáltok megállítani, megbánjátok! – Magam is meglepődtem azon, milyen fenyegetően csengett a hangom.

Kinevettek. A nevetésük hosszan visszahangzott a barlangban. Most már majdnem teljesen lefoszlott róluk a bűbáj, és végre megpillanthattam a valódi alakjukat. Ijesztőek voltak. Két lábon jártak, mint az emberek, de ha gyorsan akartak mozogni, inkább négykézlábra ereszkedtek, és úgy közlekedtek. Olyankor jobban hasonlítottak a pókokra. A barlang mennyezetén is tudtak így járkalni, mint valamiféle hihetetlenül fürge bogarak. A szemük

egészen fekete volt, és gyűlölettől csillogott. Amerre csak jártak, mindenütt fekete, nyúlós váladékot hagytak maguk után.

– Háromszáz éve nem nevettem ilyen jót! – jelentette ki a ielék úrnője, és kinyújtotta göcsörtös, hosszú ujjait, hogy megérintsen, de visszakapta, ahogy feltartottam a zsályát és a bazsalikomot. – Bátor lány vagy! Tudod mit? Mi szeretjük a játékokat. Játsszunk valamit! Megmutatom neked az öcsédet és a fiamat is. Ha ki tudod választani, hogy közülük melyik az öcséd, ám legyen, hazaviheted!

Odavezetett a tisztás közepén álló egyik fához. Kétszer megkoppintotta a törzsét, mire kinyílt egy odú, és kilépett rajta két Simon.

Teljesen egyformának látszottak. Mindketten réveteg tekintettel meredtek rám, és úgy tűnt, nem ismernek meg.

– Simon! – szólítottam meg a jobb szélsőt, de nem válaszolt.

Ugyanígy elnézett mellettem a bal oldali is. Valamiféle révület alatt álltak. A ielék eközben megint körbevettek. Kacarásztak, és bíztattak, hogy válasszam ki az öcsémet.

– Na, melyik az igazi? Ha tényleg a nővére vagy, tudnod kell! A testvérek megérik az ilyet, vagy nem?

Kétségbeestem. Éreztem, hogy csapdába csalnak. Megpróbáltam megragadni az egyik Simont, de nem bírtam megérinteni. Láthatatlan védőfal választott el bennünket.

– Válassz! – kiáltott rám sikító hangon az ielék úrnője. – Válassz, vagy te is itt maradsz örökre!

Észrevettem, hogy a jobb oldali Simonnak be van kötve az ujja. Eszembe jutott, hogy az elcserélt gyer-

meknek, amikor kiugrott a konyhaablakunkon, letört a körme.

– A baloldali az öcsém – mutattam rá az igazi Simonra. – Eresszétek el!

– Biztos vagy benne?

– Igen.

– Tévedtél! – vicsorgott rám. – Rosszul döntöttél! És mostantól kezdve a miénk vagy! Az egyik lányom fogja átvenni a helyedet az emberek világában!

Most már teljesen eltűnt a varázslat, ami fenntartotta az erdei tisztás illúzióját. Helyette egy komor, félhomályos barlangteremben álltunk. A falakról nyálkás massa csöpögött, és irtózatos bűz terjengett a levegőben. Halálosan megrémültem, mert a helyiség legtávolabbi részében emberi koponyákat véltem felfedezni.

Éreztem, hogy valami felkúszik a hátamon. Felugrottam, és éppen csak sikerült ellépnem egy alaktalan, fekete árny elől, amelyik már félig-meddig át is vette a formámat. Apró, nyálkás szá-lakkal tapadt a lábamhoz, alig bírtam lesöpörni magamról.

A kosárban megmozdult a macska. Végső elkeseredésemben kinyitottam a kosár fedelét, és kiengedtem. Bába Mari macskája puhán a földre ugrott, felpúposította a hátát, és morogni kezdett.

A ielék egy pillanatra megdermedtek, aztán irtózatos visításba kezdtek. Szanaszét rohantak és eliramodtak a barlangban. Bebújtak a sziklák közötti mélyedésekbe, és furcsa, kicsi gümőket kotortak elő belőlük, hogy aztán magasabb, biztonságosabb helyre rejtsék őket. Rájöttem, hogy ezek a bebábozódott petéik, a ielék következő nemzedéke. A macska utánuk vetette magát, és mindenáron

meg akarta kaparintani egyik vagy másik gümőt.

Ebben a pillanatban éreztem, hogy a két Simon és a közöttem lévő mágiikus védőfal egyszerre szertefoszlik. Odaugrottam a baloldali fiúhoz, karon fogtam, és rákiáltottam:

– Gyerünk! Meneküljünk!

Döbbsenten pislogott rám, és nagy nehezen tett egy lépést. Megráztam, és megint rákiáltottam:

– Simon, én vagyok az! Gyorsan, el kell tűnnünk innen!

– Ilka?

– Igen, én vagyok. Gyere!

A karjánál fogva rángattam magam után.

– Kapijátok el őket! – hallottam a ielék úrnőjének a hangját.

Úgy rohantam, hogy majd kiszakadt a tüdőm. Simon akadozó lábbal, el-elbukva majd feltápáskodva próbálta tartani velem a lépést. Mögöttünk irtozatos sikoltozás és dühös morgás hangjai töltötték be a levegőt.

Hallottam, ahogy utánunk rohanak, hallottam, ahogy a karmaik a barlangjárat falát karistolták. Bűzös leheletüket már a tarkómon éreztem. Az egyikük éles körme fél centire suhant el az arcomtól. Meglengettem a bazsalikomot és a zsályát, hogy távol tartsam őket, ám ebben a pillanatban megdobtak egy sziklával. A kődarab a kezemhez ütődött, és elejtettem a védőmező gyógynövényeket.

– Jaj, nem bírom tovább! – nyögte mellettem Simon.

A régi gyerekhangján beszélt, és semmi kétségem sem maradt arról, hogy ő az.

– Csak még egy kicsit – bíztattam, miközben ide-oda ugráltam a ránk záporozó kődarabok elől.

A hátunk mögött artikulátlan morgás, vinnyogás, macskanyávogás, és ordítás hangjai keveredtek. Már a tömbház pincéjében jártunk. Odakintről beszűremlett a fény, és a benti félhomályban láttam, hogy a falakról lekúsznak a nyálkás pacák, összeállnak, és felénk iramodnak. Fogak csattantak a nyakunktól néhány centire.

Már csak három lépés a kijáratig.

Valami végigsúrolta a hátamat. Hideg levegő zúdult az arcomba. Az öcsém megbicsaklott, de erősen megrántottam, és nem hagytam, hogy elessen. Futottunk tovább.

Már csak két lépés.

Velőtrázó sikoly harsant fel mögöttünk. Hátrapillantottam, és megfagyott a vér az ereimben. Tucatnyian jártak a nyomunkban. Négykézlábra ereszkedve üldöztek, néhányan a falakon, néhányan a plafonon mászva, és bűzös váladékot köpködtek utánunk.

Már csak egy lépés.

Kilöktem Simont a fénybe. Éreztem, ahogy egy karmokban végződő kéz megragadja a nyakamat, és megpróbál visszahúzni. Leráztam magamról. Éreztem, ahogy egy másik karom felhasította a halántékomat. Vér csorgott végig az arcomon, és beszivárgott a számba. Kirontottam az épületből. Simon lerogyott mellettem a földre, és mindketten erősen ziháltunk.

Visszanéztem a PB24-es blokk küszöbére, és a félig nyitott bejárati ajtón keresztül a pincelejárat irányába. Senkit és semmit nem láttam, a folyosó kongott az ürességtől. Néma csend ereszkedett ránk. Alig hittem, hogy élve megúsztuk.

Simon mellettem ült, és mereven bámult maga elé.

– Jól vagy? – kérdeztem, mire bólintott.

Hosszan, mélyet lélegeztem. Idekint erősen sütött a nap, és az utca csak úgy nyüzsgött az élettől. Emberek jöttek-mentek, és a távolban zörögve megállt egy villamos. A játszótéren néhány gyerek hintázott, tőlük nem messze, a park bejáratánál egy idős hölgy sétáltatta a kutyáját. Odébb, a magas, tízemeletes blokk előtt két férfi cserélte a kerekeket egy Dacia autón. A szemközti lakások konyháiból edénycsörömpölés hallatszott.

Kimerülten ültünk ott, amikor iskolások egy csoportja haladt el előttünk az utcán. El sem tudtam képzelni, hogy telt el így az idő, hogy már délután lett, és véget ért a tanítás. Felfigyeltem a saját osztálytársaimra, akik éppen

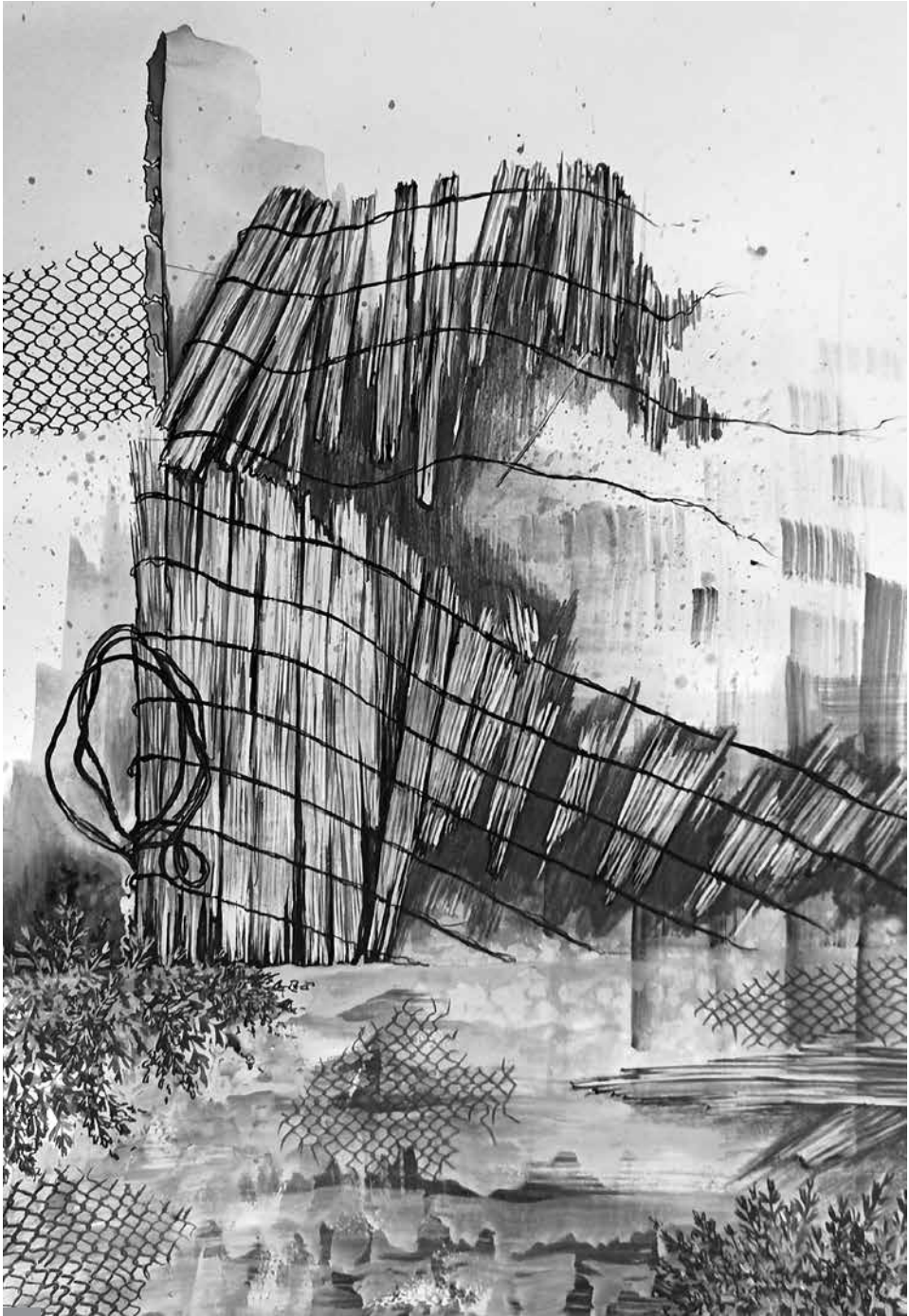
hazafelé tartottak. Két lány egymással versenyzett azon, hogy melyikük tud hosszabb ideig kézen állva maradni. Ahogy tótágast álltak, kinyílt a hátitáskájuk, és kipotyogtak a tanszereik, és a maradék uzsonnájuk egyenesen a fejükre esett. Vicces látványt nyújtottak, ahogy összeroskadtak, és megpróbálták a hajukból kiszedegetni a szendvicsdarabkákat.

Simon tágra nyílt szemmel figyelte őket, aztán teli torokból felnevetett. Csak nevetett és nevetett, és a nevetése egyszer csak rekedt, ideges röhögéssé változott. Szörnyű balsejtelem tört rám, és úgy éreztem, forog velem a világ.

Az öcsém rám nézett, és felkiáltott:

– Mifene! Százötven évet megérettem, de ilyen még nem pipáltam!

BÖKÖS BORBÁLA 1981-ben született Nagyváradon. Egyetemi tanulmányait itt végezte angol nyelv és irodalom szakon, majd a Debreceni Egyetemen szerzett doktori fokozatot irodalomtudományból. Jelenleg Nagyváradon él és a Partiumi Keresztény Egyetem oktatójaként dolgozik. Történelmi regényeket, meséket, és ifjúsági fantasy regényeket ír, első nagy sikerű meseregénye, a *Szmirkó*, 2015-ben jelent meg. Regényeiben és novelláiban szívesen nyúl vissza a magyar történelem különféle korszakaihoz, illetve az erdélyi néphagyományokhoz. Szenvedélye a történelem, a mitológia, és a különféle népek meséinek a gyűjtése. Szülőföldjének kulturális örökségét egyedi hangvételű történeteinek keresztül szeretné megismertetni a szélesebb olvasóközönsséggel. *Garabonciások* című könyve 2024-ben jelent meg a Ciceró Kiadónál.

Bomló keretek

Csontos Márta

Andante megszakításokkal

Tapintatból nem vagyok őszinte.
Gyávaságból áldozom fel magam.

Undorodom.
Tőlem magam miatt,
magamtól temiattad
(Szvétek Gábor, *Adagio 3*)

A kaland-tekercest végre
rásimítottam az égre.
Vártam a segítséget,
vártam, hogy a betűk
az erősödő fénypermetben
kirajzanak majd a napsütésre.

Önmagam ítéletét vártam,
tőled semmiképpen
nem fogadom el... szavad
csatazaj nekem, hadüzenet,
tisztaságod bemocskolta
jelenlétem...
nem letted egy az Egyben veled.

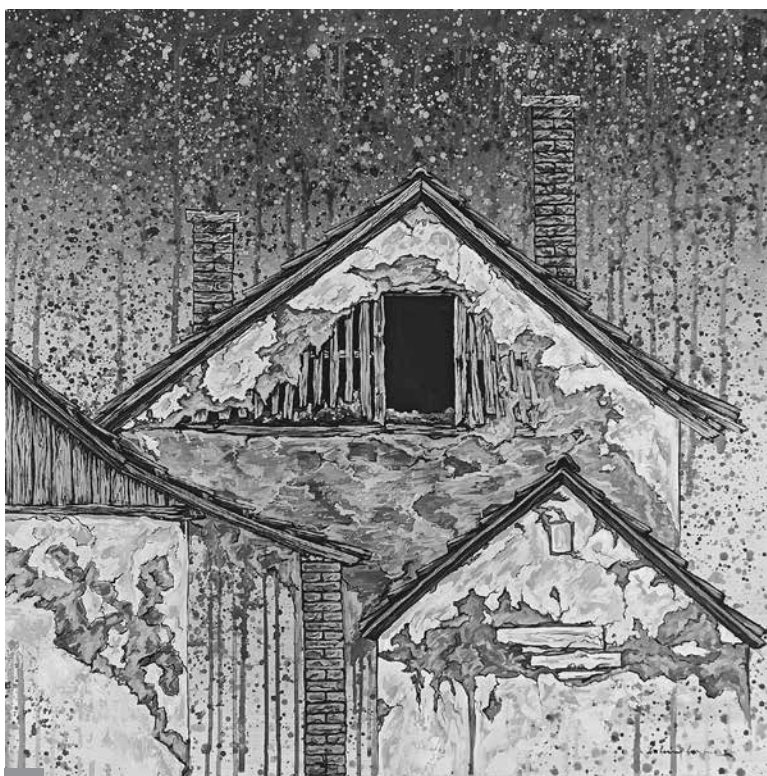
Tudom, mindenki másként
hülye, tiszta megismerés nincs,
csak felismerés van, melyben
nem marad más, csak a
veszteség üledéke...
nincs ünnepi nagy találkozás,
hiába gyújtok gyertyát veled,

ha érted zúgatom a harangot,
magamért imádkozom;
nem akarom, mégis elfeledlek.

Kölcsönvettelek a készletből,
de már nem tartogatom magam
neked, veled maradok birtoklás
nélkül, s egyre vékonyodom,
ahogy leválasztom rólad a felesleget.

NÉVJEGY

CSONTOS MÁRTA (1951, Győr) költő, tanár, irodalomtörténész, a *Magyar Múza* folyóirat olvasószerkesztője. Verseket, aforizmákat, tanulmányokat, kritikákat ír. Huszadik kötete *Intézményesített lélek* címmel jelent meg a tavalyi könyvhétre.

Bakonszeg tetői

A beszéd lecsapódása

Boga Júlia

ESSZÉ

Nem az a pillanat érdekel, amikor megszólalsz, nem is az, amikor valaki válaszol, hanem az, amikor a szó már elhangzott, és valami maradt utána. Nem hang, nem jelentés, inkább egy piciny rezzenő lenyomat a levegőn, amely csak addig látszik, amíg nem mozdulsz tovább. A beszéd nem száll el, nem oszlik el, mint a pára, tán lehull, megtapad, és ott marad a felületeken: egy hajlatban, egy ujjközben, a ruha redőiben, a reggeli kávé felszínén. A kimondott szó nem tűnik el, csak állapotot vált, megfoghatatlanból tapinthatóvá válik. Nem lehet visszahívni, de észrevenni igen. A tér enyhén elhajlik tőle, a falak nem ugyanazok utána, s nem az számít, mit mondtál. A lecsapódás sosem a jelentéssel történik, inkább a hang súlyával, a szándék irányával, a figyelem ívével. A nyelv itt nem fejez ki, hanem áthat, nem kijelent, hanem átszínez. Egy mondat után máshogy néz rád valaki. Pedig nem mondtál semmi különöset. Csak megváltozott körülötted a hőmérséklet. A beszéd nem pusztán közlés, inkább párásodás, belélegzed, amit más mondott, és amikor kifújod, már nem ugyanazt a levegőt adod vissza. Ez a változás nem szándékos, nem tudatos, inkább anyagcsere. A szó átmegy rajtad, de közben te is átíródsz tőle. A legtöbb ember nem figyel arra, hova hullik a mondandója. Mintha elég

lenne kiejteni, és már el is vált tőle. Pedig a szó nem hagy el, visszamarad a tekinteted mögött, a mozdulataidban, s főleg a némaságodba oldva. A beszéd nem cseng le, csak megül, mint a pára hideg üvegen. Az idő lassan újrarétegezi, de valami mindig ott marad belőle. Vannak szavak, amelyek évek múlva is kielegeznek belőled egy hangsúlyt, amit valaki valaha rád bízott, egy elhallgatott részletet, ami sosem vészett el, csak beleivódott a mozdulataid ritmusába. A lecsapódás ezekből épít benned új réteget: nem tudod megnevezni, de más lettél általa. Ez a szavak utóélete. Nem irodalom, nem emlékezés, inkább fizikai jelenlét: olyan, mint amikor reggel a hideg üveg fölé hajolsz, és az arcod derengése egy pillanatra odaragad. A beszéd nyomot hagy, még akkor is, ha nem akarod. Nem kell visszatekintened, a környezeted úgyis megőrzi, amit elengedtél.

Mi marad, amikor már semmit sem mondanak? Amikor a mondatok magukba tűnnek, s nem követi őket kérdés, megerősítés vagy visszhang? Ez az állapot nem csend, inkább valami utóíz, amit nem tudsz lenyelni, de kiköpní sem lehet. A szó elhagyta a száját, és most ott lebeg, nem kötődik már semmihez. A beszéd után egy különös tér keletkezik, mint amikor egy szoba ajtaja nyitva marad, de nem lép be

senki. Ott az áthaladás lehetősége, de a mozdulat elmarad. A nyelv nem tér vissza önmagába, megül valahol a belső peremen, mint egy árnyék, amely nem követ senkit, csak sandít egy test után, amely már továbbhaladt. A szavak után másképp nézel a dolgokra, mintha valami kissé hátrébb lépett volna benned, egy mondat, amely addig nyomta belülről a mellkasod, most lecsúszott. Már nem nyom, de a helye még ott van, s az az üresség is jelentés, amit maga után hagyott. Ez nem a hallgatás ünnepe, nem is a megkönnyebbülésé, hanem egyfajta lelassulásé. Az elhangzott szó súlya nem szűnt meg, csak helyet cserélt, már nem a hanghordozásban van, hanem a térben, ahol kevésbé a szó értelme, s egyre inkább a hatása érezhető. Vannak szavak, amelyek után nehéz visszatérni a levegőhöz, mintha megváltozott volna a gravitáció, s minden mozdulat óvatosabbá válik. Más a járás, a tekintet súlya, a megszó-

lás nem záródik le az utolsó hanggal, inkább kinyílik egy időrés, amelyben minden később történik meg, mint ahogy vártad. A szavak után már nincs kérdés, de van következmény. A jelentés nem azonnal csapódik le, van, hogy napokkal később ér utol. Egy mondat, amit akkor nem értettél, most elkezd dolgozni benned, nem azért, mert fontos volt, hanem mert valahogy elrendezett valamit a fejedben, s nem úgy, ahogy azt akartad, hanem úgy, ahogy kellett. A szavak után nincsen tanulság, csak az a bizonyos átrendeződés, amit nem lehet lekövetni, mégis megváltoztatja azt, ahogy az ajtókat nyitod, ahogy leülsz, ahogy nem szólsz vissza. A beszéd véget ér, de a nyelv nem. A nyelv tovább él az arc mozdulataiban, az elakadásban, abban, ahogy nem keresed a másik tekintetét. A szavakat a beszéd után a test viszi tovább, amit már nem lehet kimondani, s ez nem veszteség, ez a nyelv karmesteri pálcája.

BOGA JÚLIA (1998, Csíkszereda) egyetemi tanulmányait Kolozsváron végezte el a bölcsészkar magyar irodalom és komparatiztika szakán. Jelenleg prózaverseket publikál a *Honvilág* című folyóiratban, illetve Magyarországon és Erdélyben is jelennek meg írásai irodalmi folyóiratokban, s román nyelven is közöl verseket, prózákat.

László György

Elérem a tisztást

(Balázs Margitkának)

Hozzátok erdő-gúnyámat
fölöttem már csak az ég,
büdös szellentés a múlt,
magába hullt a szakadék.

Gúnyaerdő közepéből
más földből jöttem elő,
más ott a tor, keresztelő,
általmentem temetőmön,
fehér lettem égen-földön,
nem ront meg többé idő,
felettem már csak az ég.

...

Ha a föld mélyre ránt,
hímez rá tulipánt,
mert most világom kerek,
önmagamból éledek,
bicsaklik az orkán térde,
fülembé súg a szél: megérte!

...

Neked adom a szemem,
végig engem láss veled,
neked, hogy szemem legyen,
s legyen az enyém feled,
eltanulom járásod:
gyere velem, hogy járjak,
s mellém állva kiáltod:
kész vagy, hogy rád találjak.

...

Neked adom, ami vég,
tulipánnal hímezve,
föld alatt is kék az ég

hozzám, s hozzád érkeзве,
neked adom magamat
ami nem volt, de lenne,
ahogy szemed általad,
mintha téged keresne.
Neked adom ami vég,
mert most világom kerek,
fölöttem már csak az ég.

NÉVJEGY

LÁSZLÓ GYÖRGY (1946, Türe, Kolozs m.) költő, író, műfordító. Számos esszét, cikket, riportot, novellát, kisregényt, drámát közölt és közöl napjainkban is. Könyvei csak a rendszerváltozás után jelenhettek meg. Jelenleg a *Honvilág* irodalmi folyóirat főszerkesztője. Verseskötetei: *Jövő-bűvölő*, *Az Ige felmutat*, *Istennel táncoló*. Filmregénytrilógiája: *Sikoly a Vércsekő alatt*.

Homlokzatok

Csak nézni kifelé

Juhász Zsuzsanna

IRODALOM

Tele van a gyerek kárörömmel. Mintha nem is én szültem volna. És nem, nem jut eszébe semmi jó, amit tettem vele vagy érte. Ez a rohadt poroszos nevelés, hogy az iskolában annyit mondták neki, hogy nem lesz belőle semmi. Hogy lett. Lett belőle egy emberi útjelző. Jön hozzám, és mondja, és mondja, hogy mit nem csináltam és csinálok jól. És nem lát, nem, dehogy. Nem lát engem, nem látja az erőfeszítéseimet, hogy harcolok. Minden nap a nyugalomba ereszkedni vágyó tagjaim ellen. Kezem, lábam, fejem ellen, az örömteli semmittevésre vágyón. Mert

én ellennék már ülve sokáig, velem már annyi minden történt, hogy nem vágyom már emberek közé. Csak szemezgetem, mint érett, mézédés szőlőt, az életemet. És van még mit találni mindig. Tán ezt kellett volna továbbadni a gyereknek, ennek a képességét, ennek a szép, tiszta borzongásnak. De nem, ő már nem kér semmit, neki az örökrésze kellene máris. Ha másképp nem, hát velem együtt. Én meg maradni akarok, hiába mondja, hogy rám dől a társasház. Az apámé is áll még, és lakják, pedig milyen régóta halott. És neki is hiába mondtam: apu, eszik

Raktár

a hangyák a házadat. Mert nem baj – azt mondta –, legalább nem vesztek rajta össze. És szépen megegyeztek tényleg a gyerekei, még a bátyámmal is. Csak engem, a másik, a kisebbik zabit hagyták ki az egyezkedésből. A bátyám még befőttet, savanyút is kért, hát tényleg, a közös föld termette azt is, amit eltettek. És csak én borzongtam meg, hogy mit is érezhettek a tesók, a történelemviselt parasztok. Hisz' kulákok voltak, istenem, de másodjára apaoldali testvérük söpörte le a padlásukat. Én meg, ahogy hallgattam őket, adtam volna vissza az egyetlen üveget, amit kóstolónak adtak. Hirtelen égetni kezdte a kezem. De ezt már ez a nemzedék nem érti. Lassan eltűnik a szégyen, a család, a közösség előtt érzett valami.

És helyébe nem kerül semmi, csak az tán, hogy tedd bátran, csak rajta ne fogjanak. Mert nincs már földesúr meg tized, de van ezernyi szabály. És a félelem a véletlen szegéstől és a büntetéstől. Mert még az is bolondos, a következmény is itten. Van, aki élethosszat kap a semmiért, van, aki véres szablyával flangál nagyvárosi kirakatok előtt, mert megteheti.

Csak én nem nyughatok, csak nekem kell kerülni a gyerekemet. Hogy ne vegye el a kedvemet, amiből úgymint kevés van. És dehogy guglizom meg a demencia okait, mikor száz százalékgig biztos vagyok benne. Hogy az ember képes sötétbe borítani az agyát, ha valami fáj. Hogy ne fájjon.

És nézni, csak nézni kifelé a fejből. Bárhol, ahová leültetik.

Fábián Judit

Önbűvölés

Mint óvatos bogár csápjaival,
úgy méred fel a terepet mobilodon.
Húszperces edzés:
vékony mutatóujjad a képernyőn.

A tizedik percig pergeted a videót.
Harminc másodperces szünet.

Tenyered a kijelzőn: szikár bordásfal.
Magad előtt tolod
az edzés meg nem élt perceit.

Digitális adrenalin épül sejtjeidbe.
Szemizmot edz a vibrálás.

Öreg telefonodon izzadt színcsíkok.

Görcsbe rándult kezekben
megroppan
a mobilgerinc.

Háztöredékek

Itthagyott Anett

(csak az vegye komolyan, akit érint)

Petrusák János

IRODALOM

Jelentem: most majdnem sírok. Vagy lehet, teszem. Itthagyott... Akár egy nő, egy szép, egy magának mindent – és mindenkit – megengedő. Egyszerűen, minden figyelmeztetés nélkül ment. Előbb volt. Most nem. Másodperc alapon. Ahogyan egyesek számláznak? MOST történt, épp' MOST! Már írni akartam mailt, de nem tudtam. Van wifi, a szomszédban meg Fifi, „aki” kutya, s ugat. Itt a jel nálam, ami van, meg net is, minden rendben látszólag, mégsem megy el a levél. Csatlakozás 1 másodperc múlva – írja ki. Én várok. Telnek a másodpercek, telik egy perc, és semmi. Kapcsolok az azonnali csatlakozás gombra, mire nem mondhatnám, hogy nem lesz semmi, mivel történik, nem is kevés. Elmegy minden. Net sincs már. Router le, majd vissza, ahogyan megtanultam. És, na és, hogy és... Semmi. Telefon ekkor elő, ugyanaz a szolgáltató, vagyis a nem szolgáltató vezetékesese is a csomagban van. Meg nálam. Ami működik – még. Kicsöng, kicsöng, foglalt. Majd próbálom újból, hogy kicsöng, kicsöng, s végre! Katt, kapcsol. Zenét. Ezt végigélvezve jön egy gépi hang. „Ön a QQQ szolgáltatót hívta” – mondja. Miért, úgy gondolja, nem tudom, kit hívok? Én egy most képeződő telefonbetyár vagyok, ki csak úgy hí-

vogat? Aztán közlik: „Miután a QQQ szolgáltatót hívta, biztos abban, hogy a QQQ szolgáltatóval vagy valamely részlegével, esetleg konkrét munkatársával – állnak szolgálatomra – kíván beszélni?” Hát hogy a fogkefés, fésűs – itt helyettesítsd be más ef betűs szavakkal – a magasságos szolgáltatóba! Ők közlik nyugalommal (még ők nyugodtak): „Amennyiben nem a QQQ szolgáltatót vagy valamely részlegét, esetleg konkrét munkatársát hívta, akkor telefonhívását sajnálattal bár, de tárgytalannak tekintjük. Köszönjük azért, hogy a QQQ szolgáltatót hívásával megkereste. További nagyon szép napot kíván Önnek a QQQ szolgáltató. Hívjon minket ugyanígy máskor is.” Most jogos, hogy majdnem hangosan káromkodtam, vagy nem jogos? Mit lehet ilyenkor tenni? Csak egy hibát szeretnék bejelenteni! A szolgáltatómnak! Nálam még a kagyló, talán kezembe görcsölt, amikor jó harminc másodperc szünet után megint szól a hang. Ugyanaz, hogy tudjam, ugyanannál a szolgáltatónál vagyok. S a földi valóban, még mindig. Mondja, kissé már türelmetlen hadarva: „Amennyiben a QQQ szolgáltatót vagy valamely részlegét, esetleg konkrét munkatársát hívta, akkor nyomja meg a dupla kereszt

gombot. A gombnyomásra egy teljes másodperc áll rendelkezésére.” Melyik az a gomb a telefonon? Megvan! Nyomtam. Csend. Már azt hittem, ennyi, mikor jön a hang újabb harminc másodperc után. „Kérjük, döntse el, mit akar. Figyelem, a nem megfelelő gomb felelőtlen lenyomása idővesztést okoz vállalatunknak, amely így nem állhat azonnal az Ön és más elégedett ügyfelei szolgálatára. Amennyiben vállalatunkról és szolgáltatásai sokféleségéről kíván általános tájékoztatást, nyomja le az egyes gombot; amennyiben a tévéreklámokat kívánja meghallgatni, nyomja a kettést; amennyiben a rádióreklámokat, akkor a hármast; s ha az újsághirdetéseinket nem tudja elolvasni, ebben is szíves-örömet segítünk, amennyiben megnyomja a négyes számú gombot. Az ötös számú gomb lenyomása után végtelenített módon a vállalatunkat dicsérő sajtóhíreket közöljük, de itt felhívjuk szíves figyelmét: amennyiben ezt altatóként kívánja használni, úgy szíves-örömet a rendelkezésére állunk plusz szolgáltatási díj felszámolása mellett.” Aztán hadarni kezdett: „Hatgomb, lenyomni kíván részleg..., hétgomb, mikor kíván számlaegyenleg..., nyolcgomb, késedelmes fizetés bírságát kiváltó hitelkiváltó hitel automatikus folyósítása, kilencgomb, központi portaszolgálat...” És, na és? Nagy sóhaj arról az oldalról, de világrengető nagy ám. „Null és null gomb ismételt megnyomása hibabejelentés...” Nyomtam volna, de ő kezdte ezt újból, az egész rizsát angolul. (Meg szerintem még más nyelveken is, amelyek nem érdekeltek, abszolúte nem.) Nyomtam angolvécét, elnézést,

dupla nullát. Hogy jöjjön zene, majd ugyanaz az unott hang, mint előbb. Na, ne! De, igen. Csak azért is kibekkelem! Vártam. Vártam. Aztán jött a hang: „Maga a QQQ szolgáltató hibabejelentését hívta, ahol nincs hiba. Amennyiben mégis úgy gondolja, nyomja meg a null gombot, de csak egyszer. Mivel a dupla null megnyomásával visszatér az első menüre. Sajnál...” Gombot nyomtam. Kb. harminc másodperc múlva ugyanaz a hang: „Hibafeltárási protokoll a belső üzletviteli általános szabályzat W§ 300/200.q és Q pontjai alapján. A szolgáltatott fél számára kötelező! Kívánja folytatni? Amennyiben eltekint a nem létező hiba bejelentésétől, kérjük, nyomja meg bármely gombot, természetesen a telefonján, vagy tegye le. Ebben az esetben megköszönjük együttműködését, és állunk továbbra is szíves rendelkezésére. A további eredményes és szép nap reményében...” Jaj, de kedves, jaj, de nyájas! És félemlítő! Jogszabályként, parlamentben alkotott törvényként hivatkoznak egy belső szabályzatra, s megfélemlítik ezzel a népet. Én nem nyomtam, vártam. Erre a fülembe döngött a hang, persze ugyanaz, de már keményen: „Hibafeltárási protokoll a belső üzletviteli általános szabályzat W§ 300/200.q és Q pontjai alapján. Ön hibát jelent be. Kérem, figyeljen! Egy rossz adatszolgáltatási mozdulat következményeket von maga után. Amennyiben fenntartja hibabejelentő szándékát, nyomja le egymás után egy másodperc alatt a kilenc, csillag, kettőskereszt, null és hét kombinációt, majd erősítse ezt meg a nulla gomb ismételt kétszeri lenyomásával.” Nyomkodok. Kis várakozás, sikerült-e.

Úgy látszik, igen, mert a hang folytat-
ta már nyilvánvaló méreggel:
„Milyenfajta hibát kíván bejelenteni?
Kérem, figyeljen, és csakis egyetlenegy
hibakódot adjon meg. Ennek elütése
esetén, avagy késedelmes leütésekor
nem áll módunkban segíteni, és az Ön
hívását a belső üzletviteli általános
szabályzat W§ 300/200.q és Q pontjai
alapján egy éven belül újból fogadni
nem leszünk kötelesek. Köszönjük szí-
ves megértését!” Kis csend. Én várok.
Ő is. Aztán folytatja, már egyenesen
agresszíven: „Egyes hiba: nem tud fi-
zetni; kettes hiba: nem akar fizetni;
hármás hiba: nem érti a hibát; négyes
hiba: áthívta a szomszédot, és az sem
érti; ötös hiba: már konzorcium van,
mégsem tudják, mi van; hatos hiba: a
hiba a vonalban van; hetes hiba: a té-
vében; nyolcas hiba: az internettel...”
Máris nyomtam – figyelt valaki? – a
nyolcast. Erre: nem kis csend, hanem
nagy csend. Már azt hittem, végük.
Vagy végem? Azért inkább az első, ha
kérhetném! Ehhez hányas gombot is
kell nyomnom? Jött egy hang.
Agresszív, de élő. „Maga a QQQ szol-
gáltató hibabejelentését hívta...”
Tudom – vágtam közbe –, már egy jó
ideje. „Amennyiben ideges, a belső
üzletviteli általános szabályzat W§
300/200.q és Q pontjai alapján a be-
szélgetést megszakítom, magát három
évre letiltom...” Piszok jól vagyok,
nyugalomban... – mondtam. „Ameny-
nyiben csúnya szavakat használ, letil-
tom.” Akkor fényességesen jól vagyok.
Így jó? „Hallom, hogy ideges, letil-
tom.” Maga mindenképpen le akar
tiltani. „Le is tiltom...” Várjon! Ne ha-
ragudjon, bocsásson meg, én sírni fo-
gok... „Akkor is letiltom!” Mikor nem?
„Harminc másodperce van a hibabe-

jelentésre, amennyiben ezt átlépi...”
Tudom, letilt. Gyorsan mondom... „Két
másodperc maradt...” Nincs net!
Belefért? „Mibe?” A kettő másodperc-
be. „Hallom, ideges.” Á, nem, éppen
örülök. „Akkor cégünk boldogságot
okozott?” Minden nap ugyanilyet. „Ezt
jelzem.” Én meg azt: elment a net.
„Mit érdekel engem a maga nőügye,
hogy Anett ment el, vagy Zsófi, vagy
akár Pistike, ha éppen magának olyan-
ja van.” Itt internet nincs, ember!
„És?” Maguk a szolgáltatók! „Szol-
gáltatunk is.” Mit? Számlát? „Igaz is!
Látom a hívó szám alapján, hogy nincs
csoportos fizetési meghagyása. Pedig
így fizethetné nyugodtan, hátradőlve,
európai módon a számláit. Máris
írom...” (Kattogtat, hallom, ahogy a
gépet gyötri.) Mit ír, az ist... iskoláját?
„Ezentúl csoportos megbízás alapján
fizeti előre a számláját...” Én ezt nem
kértem! „Mégis kapta.” Törölje ki!
„Nem lehet!” Akkor én megyek oda és
törlöm ki! „Fe-fenyeget? Ez-ez terro-
rizmus! Fasizmus, irredentizmus, so-
vinizmus!” Hülyeségizmus a szótárá-
ban nincs? „Maga nem mondhat ilye-
neket! A belső üzletviteli általános
szabályzat W§ 300/200.q és Q pontjai
alapján rögzítésre került a beszélge-
tése, és ezek alapján közlöm, hogy...”
Maga fenyeget! Úgy csinál, mintha jog
lenne a maguk jogtalansága! (Kis
csend.) Akkor kezdjük nyugodtan és
emberien mind a ketten előlről. Van a
net, ami nincs, pedig minden hónap-
ban folyamatosan fizetek érte. És me-
sés! Mármint a net. Hol van, hol nincs,
inkább ez utóbbi. Most nem mondom,
hogy annyira életbevágón kellene, de
jó lenne, már ha fizettem érte. Ezért
kérdem, mit lehet csinálni? (Kis
csend.) Él még? Ott van? „A belső üz-

letviteli általános szabályzat W§ 300/200.q és Q pontjai alapján...” (Ez robot? Vagy robotizált ember? Talán már egy mesterséges intelligencia? Intelligencia nélkül!) „Leteszem.” Tette. Ezt az egyet legalább ügyesen.

Szavam nem volt hozzá. Tényleg nem. És... nektek? Barátsággal és nagy méreggel: ÉN.

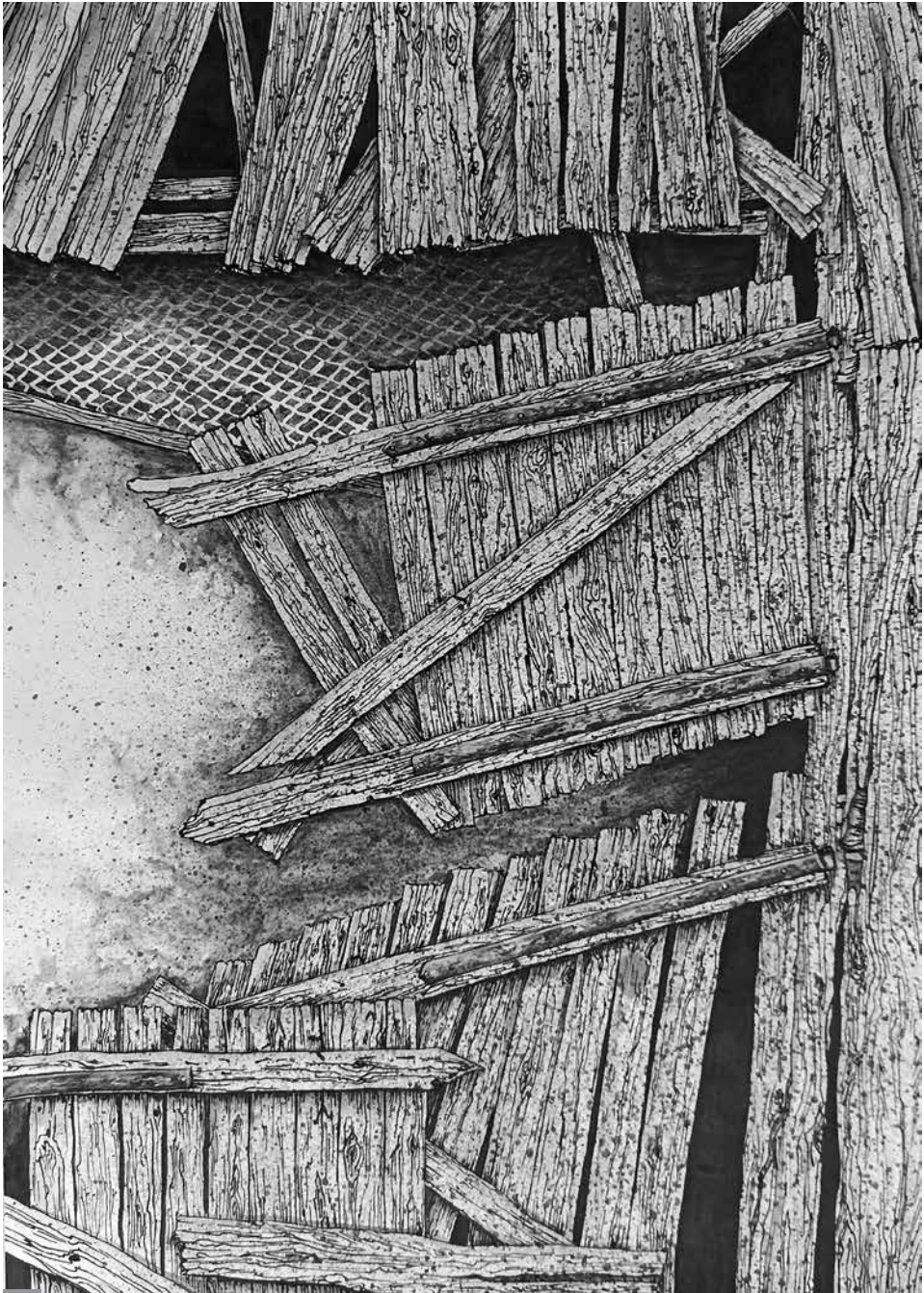
(Avagy Rejtő – a Jenő – így fejezte volna be és ki: „Neduddki”.)

NÉVJEGY

PETRUSÁK JÁNOS (1970, Nyíregyháza) szülővárosában élő író, újságíró, drámaíró, tanár. Mint forgatókönyvíró és riporter filmezéssel is foglalkozik. Előbb a Budapesti Kereskedelmi Főiskolán, majd a Debreceni Egyetemen kapott diplomát. Jelenleg a felnőttképzésben dolgozik. Több könyve jelent meg, több drámáját játszották Magyarországon és Romániában. Nyíregyháza MJV Krúdy Gyula-díjasa.

Felület XI.

Hodályajtó

Szente B. Levente

Mit műveltünk egymással

ott állt a falu
közrefogva a vén patakot
de csitt – ember s isten ellen lázadni
ugyan minek ha mint kérdéseket feltevőnek
kuss a neve a víznek is csak folyondár
alvadtvérrögök az égi terítőn
minden cselekedet előre kitervelt
az is ahogyan rendszerint összegyűlünk
védeni állatot házat gyermeket öreget
ha jönne ár hogy mi lesz
csak menni célegyenest
ahogy illő egy folyosón

porszem vagyok Uram
akárha semmi bár lehetnék még
de hogy mégis van valami
tagadhatatlanul érzem
mit műveltünk egymással –

SZENTE B. LEVENTE (1972, Szörényvár) költő, író, szerkesztő, Székelykeresztúron él. Tizenöt önálló kötete jelent meg, több irodalmi, néprajzi kiadvány, antológia társszerzője. Legutóbbi kötetei az AB-ART Kiadónál jelentek meg: *Tündérkert* (meseregény, 2023, németül 2024-ben), *Elaludt fejed alatt a fény* (versek, 2024).

Orosz Margó

Szimfónia

*„harmóniát! igazít vagy belevész a világ;”
(Illyés Gyula)*

Így csak a tél zengi dalát,
szív zakatol, mint szökőár
árad fájdalom – hulláma
felcsap az égre szilajul,
halkan hanyatlik, csitul a táj,
így csak a tél muzsikál.

Így csak tavasz zengi dalát,
hazahívó harang szavát,
angyali kar felejt halált,
disszonánsok feleselnek,
missa solemnis templomán,
így csak tavasz muzsikál.

Így csak a nyár zengi dalát,
patak csobogta kacaját,
zongoraszólam – lobogás,
álom és fény dallama kél,
szőkén szelíd, ragyog a táj,
így csak a nyár muzsikál.

Így csak az ősz zengi dalát,
szél ujjával a föld húrján
játszik és jajdul lomb hátán,
Hephaisztosz pörölyétől
üllőn lüktet a rozsdás táj,
így csak az ősz muzsikál.

Éjek sötétjén zeng a dal,
mint egy fénylő angyali kar,
üstdob felelget, hazahajt,
ezer torokból zeng ének,
fölemel éig, mint vihar,
éjek sötétjén suhan.

Ezer torokból zeng ének,
hanyatlik, vigaszba simul,
csak a szív zakatol.

2025. január 28.

OROSZ MARGIT (1956, Miskolc) tanár, költő, újságíró. A bánhorvái Kazinczy Gábor Általános Iskolában több mint negyvenkét évet tanított magyar-orsz-drámapedagógia szakos tanárként. A *Montázs* magazin újságírójaként hírt ad szűkebb és tágabb környezete kulturális eseményeiről és az ott élő művészek tevékenységéről. A *Montázs* magazin Íróklub rovatának vezetője, emellett rendszeresen publikál a magazin Kultúra rovatában, továbbá a *Klárís*, a *Magyar Múza*, az *Agria*, *A Hetedik*, az *Irodalmi Epreskert* című irodalmi folyóiratokban. Előadásokat tart irodalmi, nyelvészeti témákban középiskolákban, elsősorban a TIT keretei között. Közreműködik a Falvak Kultúrájáért Alapítvány kulturális, közösségi munkájában. Németh László állami díjas és Megyei Pedagógiai Díjas tanár, Mécs László Országos Irodalmi Díjas, Krúdy-ezüstérmes költő, Klárís nívódíjas, a *Montázs* magazin Alkotó-díjas újságírója, Bánhorvái díszpolgára, a Magyar Kultúra Lovagja. Tagja több irodalmi, művészeti csoportnak, többek között a Magyar Újságírók Közösségének, a Magyar Nemzeti Írószövetségnek, a Krúdy Irodalmi Körnek, a Vörösmarty Társaságnak, az Anyanyelvápolók Szövetségének. Néhány versének (*Játék*, *Akácfa fényben*, *Evezős dala*, *Utazás*, *Tavasztündér*) megzenésített változata a világhálón hallható.

A nő, aki elhozta a tavaszt

Bíró Éva

JEGYZET

Sokáig azt hittem, hogy az év januárban kezdődik, mert a naptár is így mondja, és mert az emberek így szokták meg. Aztán egy tél végén rájöttem: a valódi kezdet tavasszal érkezik. Mintha azt súgná: most jött el az idő! Kiültem az embereket figyelni a Körös partjára, s ekkor még nem sejtettem, hogy egy idegen nő ül majd le mellém, és észrevétlenül kibillent abból a kényelmes mozdulatlanságból, amelyről úgy éreztem, maga a nyugalom, rend, csend, tökéletesség.

Sokaknak az igazi évindító nem január elseje, hanem inkább a tavasz. Az újjászületés évszaka, amikor a fák nem kérnek engedélyt a rügyezéshez, csak egyszerűen nekikezdenek az életnek. Amikor a virágok szinte hallhatóan pattannak ki, és a levegőnek új íze lesz – mintha több oxigént, több reményt tartalmazna.

A boltok polcain ilyenkor tarka meglepetések sorakoznak, amelyeket elajándékozhatunk nőnapra, aztán a húsvéthoz kötődően jelennek meg a vidám hangulatot hozó kiegészítők, közben pedig azt érzékeljük, hogy napról napra könnyebb lesz a kabát, és valahogy talán még mi magunk is.

Egyre többet vágyunk mozgásra, nevetésre és jó társaságra. A test is, a lélek is többre vágyik ilyenkor, mint

amennyit a tél engedett, adott. Az első tavaszi napsugár már nemcsak melegít, hanem felébreszt. Ilyenkor előkerülnek a fogadalmak, jöhet a fogyó- meg a tisztítókúra, a megszorító léböjt, miközben salátákkal telik meg a tányér a nehéz ételek helyett.

A parkok és a Körös partja is lassan megtelik élettel. Nemcsak fiatalokkal, akik télen sem fáztak, hanem mindenkivel, aki túlélte a változékony, ugyanakkor hideg telet, és most szeretné ellenőrizni, valóban visszatért-e a világ igazi, lüktető ritmusa.

Én már visszatértem, még ha az időjárás nem is mindig tökéletes, és a bennünket átölelő világban még nem minden zöld leveles vagy fehér virágos. Rendszeresen kijárok a Körös partjára. Van ott egy pad, amelyet lassan a magaménak érzek. Könyvet viszek, de többnyire nem olvasok. Figyelem az embereket. Hallgatom a világ apró hangjait: a nevetést, a vitamoszólányokat, az öregasszonyok és a férfiak rövid, mégis tökéletes pillanatait. Senki sem sejtí, hogy valójában mondatokat gyűjtök, lélettöredékeket, hangulatokat.

Néha fáj hallani, mennyire lefoglalnak bennünket a számlák, az árak, a mindennapi gondok – de hát az élet nem kérdezi, akarjuk-e a terheit, csak egyszerűen idedobja nekünk, s meg

kell birkóznunk velük, ha tetszik, ha nem.

Egyik napos délelőttön egy idősebb hölgy telefonált a közelemben lévő padon, olyan diszkrétén és akkora hangerővel, hogy a túlparton is követni lehetett a történetet.

– Erzsike, te mikor láttad Dani bácsit? Kérdezek, mert Béla azt mondta, már nem jár ki, csak a sörért megy... – hatalmas sóhaj. – A végén még meghal, s nem is tudjuk!

A következő pillanatban, amint fel-emeltem a tekintetemet a könyvből, egy férfit láttam, aki a nő háta mögé lopózott. Megállt, és megszólalt:

– Kezét csókolom!

A szóban forgó Dani bácsi volt az, akinek egy nejlonzacskóba csomagolt vekni – és nem „folyékony kenyér” – volt a jobb kezében. A szóbeszéd és a valóság összeért, és az asszony hangos nevetése felszabadította a teret. Az apró félreértés és a mosoly közt ott rejtőzött az élet csendes humora.

Tekintetük kivirult, nosztalgiával átítatott szavak jöttek elő belőlük, mígnem elsétált mellettük egy tünemény, aki elterelte a figyelmüket. Összenéztek, majd szedelőzködtek, és továbbmentek egymásba karolva, mint a kedvesek.

A tüneménynek nevezett hölgy lelassította a lépteit, majd helyet kért melletttem, amennyiben nem zavar az olvasás közben. Erre mondják: ne a külsőségek alapján hozz döntést, és ne beszélj úgy valakiről, hogy nem ismered a hátterét. A teste élém táruló része tele volt tetoválva, izmos volt, és a száját valószínűleg kezelte, hogy a számára megfelelő színt és formát megkapja.

Olvasni próbáltam, ha már ez volt a fedősztorim, mire a hölgy elmoso-

lyodott, és megjegyezte, milyen jó választás ez a könyv. Ő nemrég olvasta, és segített neki, hogy másképpen lássa magát, mert igazi, nőknek szóló, lelki, zsebkendő-szorogató.

– Tudja, nagyon jó dolog az olvasás, pláne, mikor már süt a nap, és kint lehet utazni egy másik világba. – Összehúzta a szemöldökét, mint aki komolyabbra szeretné váltani a szót, majd nagy levegő után folytatta:

– A második egyetemem magyar meg angol nyelv és irodalom, nem itt, de ennek nincs jelentősége. A könyvek olvasása vett rá a tetkókra – mosolygott. – Az üzenetek vannak rajtam, amiket én tanultam belőlük.

Ezek után nem bírtam megállni, és megkérdeztem, hány könyvet olvas.

– Heti kettőt – mondta. – Nem tudom, kinek sok vagy kevés, nekem a lelki táplálék így elegendő, mert még a telefonon, e-bookon is olvasok. Te? – kérdezett vissza olyan természetességgel a húszas évei elején járó atléta az én negyven feletti fejemtől, hogy még én is fiatalabbnak éreztem magam.

– Én havonta kettő-hármat olvasok el – kicsit elszégyellve magam, nem is mertem mást mondani, csak az igazságot.

– Kiskoromban utáltam olvasni, aztán az egyetem megfertőzött! – és már ezzel fel is pattant a padról, s hozzáfűzte kihívásképpen: – Ha már olvasol, volna kedved csatlakozni hozzám reggelente, hogy kocogjunk? Ja, bocsi, be sem mutatkoztam – nevetett. – Emma vagyok!

– Én Éva! – válaszoltam, de a kérdésére nem tudtam mit felelni, és háritásból hozzáfűztem:

– Ép testben, ép lélek alapon gondolkodsz? Olvasás a kocogással?

– Igen, mert van hangoskönyv is! Közben lehet szaladgálni.

– Akkor vágjunk bele, de nekem lassú a tempóm! – pirultam el.

– Legyen, holnap reggel kilenc óra, itt! – ezzel intett, és elszaladt.

Másnap reggel a kíváncsiság is hajtott: lássam, mit hoz el az én álmos reggelem, ébredést vagy csalódást. Bár a nap hidegnek indult, s talán még kicsit vacogott is, Emma bizony megjelent, kocogásra készen.

Ekkor gondoltam csak bele, hogy ez számomra több mint kihívás, ez nekem talán még megerőltető is lesz, hiszen nem sportolok, csupán egy kis reggeli nyújtás és esti meditáció fér bele az életembe.

Eltelt néhány nap, a kezdeti félelmemet igen hamar legyűrtem. Rutinos kocogó ugyan még nem vagyok, maratonra sem jelentkezem, de a testi állapotom biztosan nyert azzal, hogy azon a hideg, télies, ám napos reggelen leültem a világot figyelni a folyó mentén, az egy padra.

Elgondolkodtam azon, hogy a napi félóra, amit ellopok – vagy legyen az egy óra –, még mindig hagy időt arra, hogy nő lévén helytálljak ott, ahol kell, s a pihenésem rovására sem megy a dolog. Valójában nagyon is igaz az „ép

testben, ép lélek” gondolatom, ami erre az útra igent mondatott velem.

Ha bárki azt hiszi, hogy a húszévesektől nincs mit tanulnunk, hogy a nők nem kreatívak, és nincs mindig helyén a szívük, téved. Sőt, az sem igaz, hogy csak a külső az, ami leginkább árulkodó. Odabenn a nő száz meg száz dolgot old meg magában, s igaz, hogy nem mindig hangos, de bármire képes, amit a fejébe vesz. Egyszerre több dologra tud figyelni, és ez nem mítosz vagy szállóige, hanem a valóság.

A nő, aki mellém ült, nemcsak futni tanított meg, hanem újrakezdeni.

Mert a női erő nem kor kérdése. Nem ruhaméret, nem ránctalanság. Hanem döntés.

Azóta más szemmel nézem a márciust. A nők hónapját.

Megünneplem azokat, akik virágot kapnak, és azokat is, akik csendben irányt változtatnak mások életében.

És néha arra gondolok, hány pad lehet még a világban, ahová leülhetnék...

Meg hogy a tavasz nem akkor kezdődik, amikor kizöldülnek a fák. Hanem amikor végre felállunk onnan, ahol túl sokáig ültünk – a saját telünk-ből kilépve elkezdünk futni olyan élet felé, amelyről addig csak olvastunk.

BÍRÓ ÉVA (Nagyvárad, 1979) a '90-es években kezdte pályafutását rádiós szerkesztőként-műsorvezetőként, majd a televíziózásban is jelentős tapasztalatot szerzett, később visszatért a rádiózás világába. Néhány éve daganatos megbetegedése miatt háttérbe szorult médiatevékenysége, azóta elkötelezett bloggerként van jelen a közösségi oldalain. 2025-ben megalapította az *Angyalmorzsa* nevű, daganatos betegeket és hozzátartozóikat támogató váradi közösségi csoportot.

Homlokzat

Juhos-Kiss János

Míg Isten fogja a kezemet

Míg Isten fogja a kezemet,
földre nem kényszerítenek.
Megáldja bús életemet,
leverten is szerethetek.
Veszedelmet, meredeket,
vele könnyen leküzdhetek.

Míg Isten fogja a kezemet,
fejre, pofára sem eshetek.
Szelleme nógatja szívemet,
leesnek béklyók s bilincsek.
Megköszönöm az életemet,
éljenek a jó teremtmények!

Míg Isten fogja a kezemet,
vívódásaim édig érnek?
Istenem az örök bölcselet:
földi hazámba bevezetett!
Isten kezét jól szorítottam,
elereszteni sosem tudtam.

P. S.
Láttam a kénköves poklot,
hol egy kutya sem ugatott.

Bársonyos orrú szörnyetegek

Simona Poclid

IRODALOM

Amikor 20 évvel ezelőtt a városba jöttem, itt mindenféle igazságtalanságok történtek, de mi boldogok voltunk a régi istentől ránk hagyományozott összevisszaságban. Ti leginkább morózus vénembernek ismertek engem, aki órákat árul a piacon, körbe-körbe forgatja a mutatókat, gyerekes örültséggel harcol az idő ellen, és mindig ugyanazon az úton megy haza. Ti többiek, korombeliek, láttatok fiatal-ságom lendületes teljében, és talán azt is tudjátok, milyen erővel tudok szeretni, szenvedni, hibázni és megbocsátani. A sors hétköznapi embere vagyok. Mostanáig nem ért semmi-féle kegyetlen csapás. Van egy sán-ta leányom, a feleségem meghalt, de sosem fordultam az ég felé, hogy Istennel perlekedjek a kereszt miatt, amit a hátamon hordok, bár néha le is tudom tenni. Tudjátok, az ember nem Messiás, hogy szüntelenül állja az ütéseket, az üldöztetést, és pihe-nés nélkül haladjon hegynek fel. Az ember néha leülhet, és eldobhatja a keresztjét, átkozhatja Istent, ha akarja, sőt, el is hagyhatja őt. Meghalhat. Az ember szabad.

Én nem gyűlöltem Istent, és elég egyszerű ember voltam ahhoz, hogy elfogadjam a megpróbáltatásokat, a dühöt és a szeretetet, amivel elhal-

mozott. Nem hibáztattam őt túlságo-san, bár azt sokszor kérdeztem, miért nekem és miért nem másnak (vagy senkinek) kell átélnie mindezt.

Olyan voltam, mint a legtöbb ember. Hogy gyümölcsöző életem volt-e vagy sem, becsületes állampolgár voltam-e vagy épp ellenkezőleg, azt majd ti eldöntitek, és halálomban megfeddtek vagy felmagasztaltok érte.

Aki most előttetek áll, olyan ártatlan lény, mint a középkori legendában a szűzlány, akit megerőszakolnak és meggyilkolnak, ám a feje alól tiszta forrás tör fel. Apja megöli a tetteseket, és megígéri a lányának, hogy templomot épít ott, ahol a szörnyűséget elkövették. Aki előttetek áll, egy egykori szűz, aki olyan ember magját hordozza magában, akit soha nem szeretett és soha nem fog szeretni, és ti, akik nők vagytok, és reszkettetek már a félelmetes szerelemtől, belekóstoltatok már a férfival való egyesülés boldogságába, talán jobban megértitek, milyen az, amikor a lényed ilyen aljas módon, akaratlanul forr össze egy másikkal. És ti, férfiak, akik szerettetek és egyé váltatok asszonyaitokkal, ti is megértitek a lányom szenvedését, mert tudjátok, mennyi gyengédséget rejt a szerelem, és mit érdemel cserébe egy nő, aki szeret.

Aki most előttetek áll, az egy beteg, megvert és megerőszkolt gyermek-lány. Nézzék lilára zúzódott melleit. Alig bimbóznak még. Csak a szél és a Nap érintette őket, hát mit vétettek, hogy csupasz kézzel megszorítsák, ütlegeljék és mocskos szájjal meggyalázzák őket? Nézzétek ezeket a mindeddig érintetlen combokat. Nem női combok ezek. A kifordult térdek láttán pedig elszörnyülködtök, netán meg is ijedtek majd. Az én szememben semmivel sem alábbvalók egy szent lábainál. Ahogy a könnyei, a karjai, a homloka sem. Nézzétek ezeket a gyenge karokat!

Mindeddig csak az apja és pár barát nyaka köré fonódtak. Szája nem csókolta még másik száját, szeme nem szeretett, nem imádott férfit, testét nem adta neki áldozati ajándéknak, szívét mennyországnak. Az ő mennyországa még nem kerített birtokába egy szívet sem, nem használta kézenfekvő női hiúságát, amely talán erkölcstelen, de mégis kedves, nem kényszerített vele térdre senkit. Teljes lénye tiszta volt még, és érintetlen, ágacskáit nem nyújtogatta még sem nő, sem szabad ember felé.

Menus még nem ismerte a szerelmet, de megélte a legkegyetlenebb fájdalmat, amely szűzlányt sújthat: mindörökre elveszítette makulátlan testét, amelyet egy másik ember szívének rettentő pokla szaggaott darabokra, mindörökre elveszítette a reményt, hogy beteljesülhet számára minden Földre született ember álma, hogy szabadon, szépen szerethessen, és ne kelljen lényének egy részében őriznie ezt a sötétséget.

Mert a rázuhant sötétség egyre nehezebb lesz, és örökké féloldalasan,

sántán halad majd az életen át, mint egy félig kidőlt fa. Ti nem látjátok őt, de én? Én ugyanúgy megdőnök majd, mint ő, nem hagyom, hogy utolsó zsenge ágai a hideg földre támaszkodva induljanak rothadásnak. Nektek nem kell majd reggelente a szemébe néznetek, és amikor ezek a szemek azt kérdik majd, miért, nem fog kelleni választ keresnetek. Amikor leszáll az éj, ti megnyugvást találtok a sötétségben, és mély álomba merültök. Én az első vértől csillogó kezemet látom majd, és azt kérdezem magamtól, nem lett volna-e jobb, ha ő soha nem létezik a Földön. De hát milyen jogon gondolhatok én az ő nemlétére? Hogyan is törölhetnék el ilyen könnyen, mint ceruzát a papírról, egy életet, amely semmiképpen nem az enyém, mégis boldogságom és megváltásom kelyhe volt?

Nézzétek ezeket a tiszta szemeket, amelyek már nem sírnak, mintha minden véget ért volna. Pedig semmi nem ért véget, csak reménytelenségbe burkolózott. Éppúgy, mint ő, én is tudom, hogy innentől semmilyen boldogság nem lesz majd mocskotalan, és semmilyen fájdalom nem hatol majd át a szív csontozatán. Nézzétek ezt a gyermeket, nézzétek az ellene elkövetett igazságtalanságot. Vigyétek el, hordjátok örökké magatoknál a tekintetét. Lássátok minden nap, és néha álljatok meg a kapum előtt, mondjátok meg, mit tegyek. Adjatok tanácsot minden nap, mit mondjak a gyermekemnek arról, ami történt. Járjatok helyette. Örvendjétek a szeretetnek és a szerelemnek helyette. Éljétek meg az élet minden szépségét, majd gyertek el, és tegyétek a mellére. Csak egy pillanatra, aztán visszavehetitek.

Nézzétek meg őt, és képzeljétek el, hogy a ti gyermeketek, a ti húgotok vagy feleségetek. És mondjátok meg, mit tegyek. Mondjátok meg, hogyan bocsássak meg a tettesnek, hogyan nézzek rá, hogyan éljek mától fogva. Nézzétek meg jól azt, amit a legjobban szerettek, majd gyertek ide, a helyembe, és beszéljétek nekem a megbocsátásról.

Gyertek, üljétek a helyemre. Odaadom a csizmámat. Csókoljátok meg Menus homlokát, és mondjátok neki valamit. Szorítsátok meg a kezemet, és adjátok nekem tanácsot. Ti, akik fiatalabbak vagytok nálam, és hisztek a városban, ahol nem történik igazságtalanság, mondjátok meg nekem, miért pont vele történt meg mégis? Kérdezlek benneteket, vajon nem nemesebb dolog-e meghalni, ha az ember apa, és ennyire tehetetlen a lánya nyomorúságával szemben?

Gyertek, fiatal és öreg nők, vetkőzöttek le, és üljétek az asztalhoz Menus mellé. Takarózzatok fehér lepelbe, és nézzétek meggyalázott testét. Ne szégyenkezzetek, ne szörnyülködjétek, ne féljétek, csak a szíve tört szilánkokra, de azok nem tudnak belétek hasítani. Gyertek, lányok, asszonyok, mind, akik itt vagytok, üljétek le a helyére, és mondjátok meg, hogy a városban, ahol nem történik igazságtalanság, miért mocskolták be az én Menusám egész lényét?

Ó, ti igazságtevők, ti semmirekellők, hol vagytok most? Most miért nem beszéltek nekem az igazságról? Meg a tökéletességről? A megbocsátásról? Hol vagytok, hitványok? Milyen odvakban rejtegetitek a dögeiteket? Gyertek, hadd tépjem ki a szíveteket, ha a tettesnek meg kell bocsátanunk,

és szabadon kell őt engednünk, ahogy hirdetitek! Gyertek, hadd gyalázzon meg benneteket is a pokol, ha az, ami a lányommal történt, nem több sajnálatos hibánál, ahogy mondjátok.

Ó, ti minden borzalom és szörnyűség alkotói, miért nem bújtok elő, hogy lássátok, hogy a gonosz valóban létezik, és gyökerestől kell kitépni? Miért nem mutatjátok meg szuvas agyartokat, amivel mindenki életéből letéptek egy-egy darabot, tudván, hogy az emberek nem jóindulatú istenek? Örültek! Az istenek is büszkék voltak, és könnyen dühbe gurultak. Hogy is kérhetitek számon az embereken Isten igazságát? Hogy is hihettétek magatokat Istennek, aki képes leszárítani a keléseket és nektárrá változtatni a vizet?

Testetek nemcsak Isten testének agyagából van gyúrva. Véretek nemcsak Isten vérének ribizlijéből van főzve. Véretekben ott áramlik a pokol rothadása, és még ti mondjátok nekem, hogy bocsássak meg. Mondjátok neki! Gyertek, nézzétek a szemébe, és mondjátok, hogy bocsásson meg nekik, és egy napon, nemsokára, véletlenül találkozzon össze az utcán azzal a gazemberrel, aki ezt tette vele. Hadd járja csak ugyanazokat az utcákat, mint ő, guruljon el mellette a kerekesszékeben, és amikor odaér, nézzen fel rá, az pedig nézzen le órá.

Hadd élje át ismét ugyanazt a félelmet, a tettes pedig köpjön az arcába, amely örökre az övé, hiszen erőszakkal és gonosszággal tette magáévá, ti pedig hagyátok, hogy uralkodjon fölötte.

Nem nyugszom, amíg itt, ezen a piacon, ezen az asztalon, amelyen ma a lányom meghalt belül, nem ho-

zunk ítéletet a tettes fölött. És csakis ő, Menus, fogja majd megbüntetni, szíve és belátása szerint, vagy amit maga Isten, aki leszáll a szívére, súg majd neki arról, hogy mit kell tenni a földi gonosszal.

Ha most abban a városban vagyunk, ahol soha nem történik igazságtalanság, akkor az áldozatok hozzanak ítéletet a bűnösökön, és amikor az áldozatok meghalnak, haljanak meg a bűnösök is. Ha nem így lesz, akkor égesse meg Isten a ti szíveteket fájdalommal, és szárítsa ki azt, mert belenéztetek ennek a gyermeklánynak a lelkébe, mégis úgy folytatjátok az életeteket, hogy nem tesztek semmit. És ha a bűnös nem fizet meg a tettéért, vegye el Isten az én látásomat, hallásomat és járásomat, és hagyja, hogy örökké itt feküdjek mellette, örökké osztozva a fájdalomban, amelyért mindannyian hibásak vagyunk. És ha meghalnátok, ne legyetek képesek meghalni, hanem éljétek meg azt, amit ő hordoz magában. Ha pedig a bűnös megfizet a tettéért, nektek is esélyetek lesz a felszabadulásra. Az ő fájdalmát már nem lehet megváltani semmivel, de ne hagyjátok leányaitokat, asszonyaitokat és hűgaitokat ennek a puskának a lőtávólában. Kétségbeesve, kilyuggatott mellkassal találtok majd rájuk!

Lurus szavai napokig visszhangoztak a fejemben. Az állványon álltam, a mész csöpögött rám, és Menust láttam magam előtt kiterítve azon az asztalon. Olyan volt, mint egy állat a mészárszék előtt, amelyet kicsit még méregetnek, mielőtt felfalják. Egy nap Lurus odajött, és felkiabált, hogy másszak le az állványról, és kö-

vessem. Nem kértem engedélyt senkitől. Lemásztam, át sem öltöztem, csak elindultam utána, mint egy bűnbánó kutya a gazdája után.

Lurus nyugodtan lépkedett előttem. Néha visszapillantott a válla fölött, bizonyára azért, hogy lássa, követem-e még. Előbb zsúfolt utcákban kanyarogtunk, majd a város csendesebbik részére értünk. A házak egyre kisebbek lettek, és egyre közelebb voltak egymáshoz. Innen-onnan gyereknevetés vagy sírás hallatszott, de az öröm és a bánat hangjai hamar elhallgattak, mintha valaki megdorgálta volna a hangoskodókat. Úgy tűnt, a városban, amelyben nem történik igazságtalanság, nem lehetett csak úgy, természetes módon létezni, olyan tökéletlenül, ahogyan azt valami teremtmény megalkotta.

Örültem, hogy Lurus mögött mehetek. Magasabb és megtermettebb volt, mint én. Haja izzadt nyakára tapadt, ruhái mintha kényelmetlenül feszültek volna rajta. Kisportolt embernek tűnt. Ha lett is volna bátorságom hozzászólni, nem tudtam volna, mit mondjak. Talán hibásnak éreztem magam amiatt, hogy csak mások elbeszéléseiből tudok a történetekről. Gondolataim összevissza kavargtak. Mit akar tőlem Lurus? Hová megyünk? A házak egyre ritkultak. A gyerekzsivaj is elhalt. Csak nem megyünk ki a városból? Fáradt szemem előtt lustán terült el a városszéli rét, rajta pihent az ég. A levegő egyre nehezebbé vált, a tudóm szinte összefacsarodott a súly alatt, halántékomat néma hullámokban érkező keserűség szorította. Lurus viszont kevésbé tűnt elkeseredettnek. Talán ez volt az ő szabadsága, ide, a város szélére menekült börtönné vált

élete elől. Hová bújik az ember, ha már nem tud elszökni attól, ami körülveszi? Talán önmagába. Talán felépíti magában a menekülési illúzióját. Vagy talán egyszerűen azt hazudja magának, hogy már nem fáj, magyarázatot talál az összes létező aljasságra, majd kenyérrre keni és felfalja az egészet.

Egész életemben nyugodtan éltem. A pusztában találtam rejtekhelyet, annak a lénynek az apró szemein keresztül néztem a világot, amely természetének bármelyik sarkából képes learatni a számára fontos gyümölcsöket. Ám miután levettem önelégültségem leplét, a világ ott ütött, ahol ért. Mint a levegő, amely most arcul csapott. Én voltam a legkevésbé ember mind közül, mert nem haladtam közvetlenül mellettük, nem lázadtam, nem gyűjtöttem csekély erőmet azért, hogy a saját és mások kipárolgásához közel kerülhessek, lenyelhessem és megismertté, magamévá tegyem azt, hogy aztán megpróbáljak megszabadulni tőle. Lurus lefelé indult egy vízmosásban, majd keskeny, letaposott fűvel borított ösvényre lépett. Engem le hagyott, csak képzeletbeli, láthatatlan karokkal húzott tovább, én pedig gondolataimba merülve követtem egy olyan világ felé, amelynek képtelen voltam ellenállni. A távolban végtelennek tűnő erdő fenyői magasodtak. Bár a város aszfaltkörnek tűnt haszontalan szürke falaival, a fű, amelyen lépkedtünk, mint hidegtől reszkető szüzlánykebel, olyan volt, mint egy vonal, amelynek mentén egymástól független pontok között emberi értelemről nem érintett, ártatlan élet húzódik.

Nem lepott meg, hogy Lurus háza az erdőben van. Már az felkeltette a kí-

váncsiságomat, hogy kapu helyett egy hatalmas kereket szerelt rá, amelyet erős karjával mozgatott, a szögletes, magas háznak pedig minden fala ablak volt. Felnézve úgy tűnt, mintha menten az ember fejére zuhanna az üveg, és a föld mélyéből valami hatalmas, ezerfejű, ezerkarú szörnyeteg emelkedik majd ki remegve, amely nem a hússodat akarja, hanem a lelkedet, hogy millió ujjá közé fogja, megnyalja és a levegőbe köpje, hogy lenyelje, áttetsző állat orrait nyújtogatva, amelyekről vastag, vigyorgó szőrszálak lógnak, szinte hipnózisba ringatva azt, aki ránéz. A kertben benövő gyom és a fűzfák levele a nagy ablakokra tapadt, sárga nyálat hagyva az üvegen, az óriás, furcsa, néha emberformájú kövek látványa pedig megrémítet, bármennyire is azt hittem, már megszoktam a világ abszurditását. Kikerekedett, talán féltelmet tükröző szememet látva Lurus azzal próbált megnyugtatni, hogy a köveket Menus kedvéért hozta a kertbe, jóbarátnak, a gyom pedig azért burjánzik háborítatlanul, mert a lány nem engedi kiirtani. Egy húszéves lány ilyen naiv gyerekessége egyszerre volt meghökkentő és ijesztő, hiszen a fantazmagóriákba vesző elmék, bár nem fogják fel az idő múlását, ami idillinek tűnhet, valójában nem tudnak felkészülni a halálra.

Talán nem is mondhattam semmit sem Lurusról, sem a lányáról, de ha már, ki tudja, milyen véletlennek köszönhetően, engem választott, engedelmeskednem kellett neki, bár már csaknem belezöldültem a várakozásba, és rettegettem a bizonyosságtól, hogy meg kell őriznem a hidegvéremet, ki kell szabadulnom a városból, ahol nem történik igazságtalanság, de

Menedék

nem mehetek el anélkül, hogy megérteném. Az emberek mindent érteni akarnak, de ez a mániájuk gyakran még átláthatatlanabb félreértésekben ér véget, nekem azonban volt még annyi büszkeségem, hogy megértsem: mindenben kételkednem kell, amit addig megtudtam. Saját magamban is kételkednem kell, és nem hagyhatom magam ennyire befolyásolni azáltal, amit látok.

De hogyan is hagyhattam volna abba a csodálkozást, amikor a ház tornáca homokkal volt tele, amire valaki kagylóhéjakat szórt, az egyik sarokban egy pocsolya terült el, amelyben hátukra fordult békák laktak, amelyek, bár mozdulatlanok tűntek, meg mertem volna esküdni, hogy engem követnek a szemükkel, mert tudni akarják, ki vagyok, és mit akarok.

Olyan gyerekes álmétkodással bámultam a hasukat, hogy megbotlottam az ajtó mellett álló horgonyban, és Lurus nevetésétől összecsikordult a fogam. Úrrá lettem tehetetlenségemen, és követtem őt. A nagy faajtó mögött keserű szagú hűvös csapta meg az arcomat. A vastag, időtől megbarnult bársonyfüggönyök olyan hidegen tartották a benti levegőt, mint egy pincében. Gyufa sercent, és valaki tömzsi gyertyatartóba szúrt fehér gyertyát gyújtott. A szoba mind a négy sarkából lépcsők vezettek fölfelé az emeletre. A lépcsők alatt Lurusnál alacsonyabb, fekete, zárt ajtók álltak. Azon kívül semmi. A végtelennek tűnő, talán három óriási hálószobának megfelelő méretű térben mintha csak a kanyargós mintázatú fapadló mutatta volna, hogy a helyiség lakott. A fa erezete úgy hullámozott, mint egy, a lépcsőfordulók alatt tekergőző élőlény.

Lurus előrement. Követtem. Kinyitotta az egyik ajtót, lehajolt, és belépett rajta. Habozva utánamentem, előbb csak a fejemet dugtam be az ajtón, mint a gyermek, aki rosszat csinált, és fél, hogy kikap. Az ajtónak nem volt valódi szerepük, hiszen mind egyetlen, széles, félkörív alakú helyiségbe vezetett. Végig az üvegfal mentén ívelt dívány húzódott, rajta tökéletes rendben sorakozó párnák százai. Odalent itt-ott száraz rózsából font szőnyegek hevertek, ezeket Lurus óvatosan kikerülte, csak a padlóra lépett. Az ajtók mellett apró asztalok álltak, rajtuk egy-egy üres váza, óra és asztali lámpa. Túl későn vettem észre a szoba egyik sarkában egy íróasztalnál ülő fiatal nő sziluettjét. Háttal volt nekem. Feje tetején a sűrű, sötét haj olyan nagy, súlyos kontyot formált, hogy átfutott az agyamon, hogy lehúzza a fejét, és bárki is az a nő, a szorításból kiszabadult hajtömeg súlya miatt betöri a koponyáját a padlón. Nyaka olyan vékony, olyan fehér volt, mintha porcelánból lenne. Testét fehér ruha takarta, gyenge ujjai, tele gyűrűkkel, fürgén röpködtek egy régi írógép billentyűi fölött. Olyan dühösen gépelt, hogy úgy képzeltem, a billentyűk menten lerepülnek a helyükről, és az asztal alá hullnak, ahol a nő lábai természetellenes pózban nyugodtak. Ebből az apró részletből jöttem rá, hogy Menus az. Csak marandó sérülés lehet, ami így elcsúfítja a női láb harmóniáját, elgyengíti a végtagokat, amelyek már a legtermészetesebb pozícióban is kifacsartnak tűnnek.

– Menus, én vagyok, Iahav is velem jött – szólalt meg Lurus, és hosszú idő után először nézett a szemembe.

Bár azelőtt úgy tűnt, nem hall, Menus hirtelen megfordult, rám emelte szürke szemét, és felém nyújtotta a kezét. Addig soha nem gondoltam bele, milyen lehet az arca, gyermeknek képzeltem. De Menus kétségtelenül nő volt, én pedig megnémultam, miközben a szívem akkorákat ugrott, hogy szinte belenyomódott a bordáimba. Nem tudom, nem a félhomály miatt volt-e, de a fekete hajkoronával és a fehér bőrrel keretezve szürkének és végtelennek láttam a szemeit. Nem lehetett előlük elbújni. Nem tudtam, egyszerűen kezet kellene-e fognom vele, kezet csókolnom neki, vagy letérdelnem előtte, mint egy égből alászállt tündéri lény előtt, akinek felejthetetlen szépségeért mintha Isten egy Hádész által sem ismert zsebet bélelt volna ki. Minél inkább mosolygott, én annál zavarodottabb lettem, miközben Lurus halkan kuncogott gyengésem.

– Menus vagyok, örvendek, Iahav úr – mondta, és még szélesebben mosolygott rám.

Megszéppentem, megbotlottam egy szék lábában, de sikerült kezet csókolnom neki, orrlyukaimmal hozzáértem pórusaihoz, és földszagot éreztem. A szag meghökkentett, és nyugtalanná tett. Hogy lehet egy ilyen fehér, tiszta kéznek földszaga?

– Apám már mesélt magáról. Maga a katedrális új festője. Szívesen beszélgetnék önnel, főleg mert az Egyház elutasította kamaszkori javaslatomat, hogy építsenek olyan templomot, aminek nincs párja. Most, ebben az évben is visszautasították a segítségemet. Pedig meg tudtam volna festeni a falakat, persze nehezen, hiszen sánta vagyok, de tudom, hogy képes lettem volna befejezni a munkát.

– Nem tudtam, hogy ön festő – feleltem a szégyentől összeszorult torokkal –, és főleg azt nem tudtam, hogy érkezésem előtt a város öntől kaphatott volna olyan segítséget, ami biztosan sokkal gyümölcsözőbb lett volna, mint amit én nyújthatok. Félek, nem is ajánlhatom fel a szolgálataimat, tudván, hogy önt visszautasították.

– Nem vagyok festő, legalábbis nem úgy, ahogy ön elképzeli. Csak építész vagyok, a portfólióm pedig ez a ház, amelyben most vagyunk. Azt javasoltam az Egyháznak, hogy írják tele a templom falait a legfontosabb bibliai idézetekkel.

– Tehát csak teleírt falak lettek volna benne körös-körül?

– Igen.

– Engedje meg, hogy megkérdezzem, honnan jutott ez eszébe?

– Azt akartam, hogy a falakon kívül egy tisztább és pártatlanabb hang szóljon, mint az új papjainké. Azt akartam, hogy maga Isten beszéljen hozzánk egyszerű szavaival. És szerettem volna, ha kevesebb festéket használnak, hogy Istennek ezt a házát kevesebb erőfeszítéssel építsék meg a művészet nevében rejlő mulandóságnak.

– Bevallom, nem értem önt teljesen, de talán egyszer sikerül.

– Üljön csak le. Mindent részletesen elmagyarázhatok. Akár most, akár máskor. Apám úgy tudja, igencsak méltó tetteket hajtott végre, mióta megjött.

– Nem mondanám őket épp méltónak.

– Méltó dolog, hogy azt mondta nekik, nem festhetjük le a falakat, mert az igazságtalanul eltakarná a fehéret.

És tulajdonképpen az én véleményem is ez.

– Nem akartam föltétlenül fehéren hagyni a falakat, de bevallom, az örületbe kergetett ezeknek a tévedhetetleneknek a gőgje.

– Hozzájuk hasonlók mindig voltak és lesznek, amíg élet van a világon. Nem kell túlságosan aggódnunk miattuk, bár az igazságtalanság utáni vágyuk sok bajt hoz még.

– Sajnálom, ami önnel történt. Kérem, bocsásson meg azért is, hogy másoktól hallottam a szörnyű esetről. Most már értem, hogy ellenkezni kellett volna, nem lett volna szabad meghallgatnom őket.

– Nem kell önmagát okolnia azért, hogy kíváncsi volt, hiszen ez természetes. Aztán meg, attól a pillanattól, hogy az ember megérkezik ennek a városnak az állomására, már semmitől nem tudja megvédeni magát.

– Talán az embernek saját magát kellene megvédenie magát, nem a várostól.

– Talán...

8

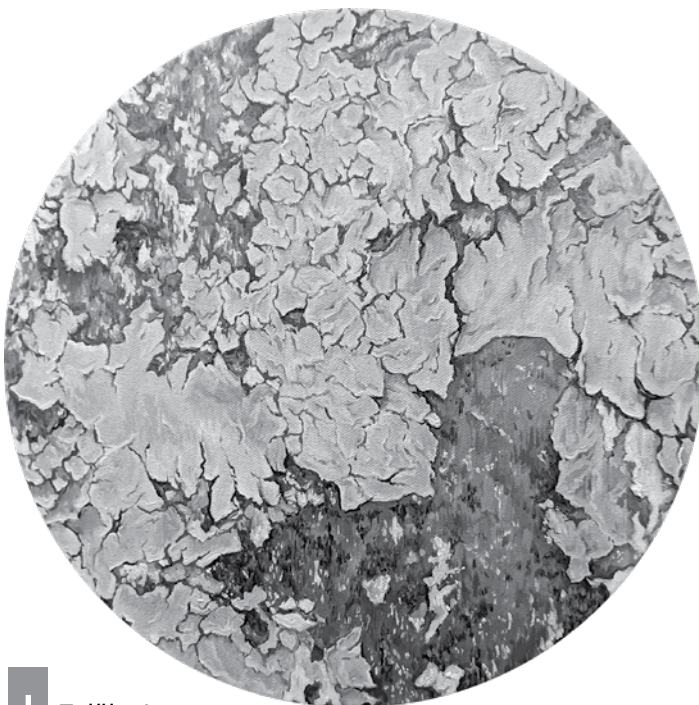
Menus felemelt egy fogantyút az íróasztalon. Lurus addigra szótlánul elhagyta a szobát, én észre sem vettem, hogy kiment. Egy számomra érthetetlen szerkezet ferdén kinyitotta a nagy ablakokat. A nyíláson keresztül fűszag áradt be a szobába. A virágok körül lepkék és bogarak rajzottak. Menus mosolygott, és a szeme sarkából fürkészett engem. A bársonyfűgöny feltekeredett, egészen a plafonig. A ház egy másik részéből Debussy darabja szólt, halkán, mint egy álomban, de engem annyira elvarázsolt a lány jelenléte és a letaposott fű illata, hogy nem bírtam hallgatni. Úgy éreztem,

mintha bedugult volna a fülem. Csak a szemem élt, csak azon keresztül érzékeltem a körülöttem lévő vadságot. A kerekesszék nem engedett közelebb lépni hozzám. Meg akartam fogni a kezét, és köszönetet mondani neki. Az utóbbi időben elfelejtettem a lábbal taposott föld megismerését keresni, és elvárások nélkül tekinteni a világra, mintha semmit nem értenék belőle. Elfelejtettem lényem északi részében tartani az eseményeket, hogy a dolgok úgy tapadjanak az ajkamra, mint az eső. Mindaddig ismeretlen némaság kerített hatalmába. Menthetetlenül elvesztettem minden rejtékhelyemet, amit addig építettem magamnak.

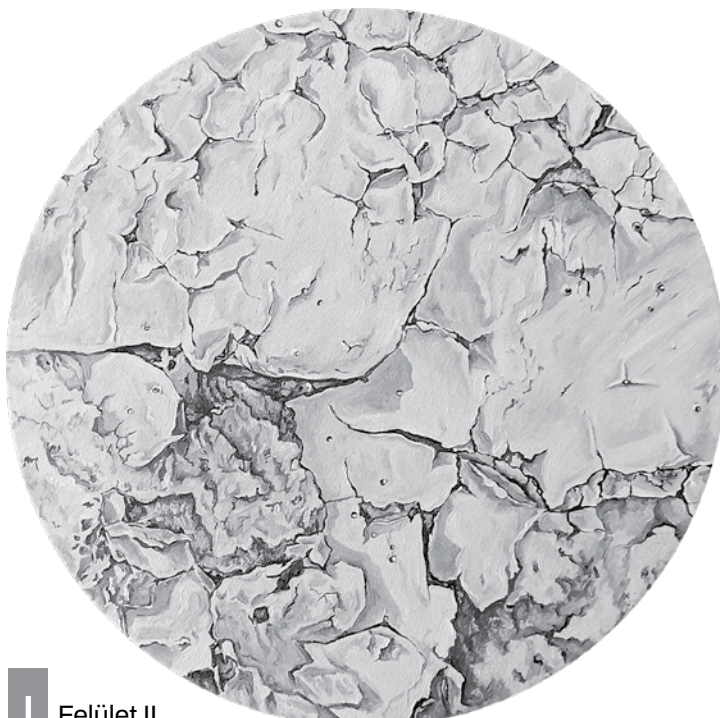
– Anyám még azelőtt meghalt, hogy befejezhettem volna a ház tervét...

Nem tudtam, mit válaszolhatnék erre, és abban sem voltam biztos, hogy értem, milyen felelősséggel tartozom neki most, hogy megnyílt előttem, így tovább hallgattam. Egy pillanattal később lelki szemeim előtt megjelent egy alacsony nő teste – csak így tudtam elképzelni az anyját –, ahogy egy vízzel teli koporsóban lebeg. Mint mindig, az elmém most is fantazmagóriákkal töltötte meg a teret. Tudtam, hogy ilyenkor illik valami szégyellős részvétnyilvánítást elrebegni, mégis csak bután bámultam rá, és úgy éreztem, valamit megértettem a természetéből, valamit, amit még nem tudtam megmagyarázni, de abban biztos voltam, hogy Menus képes elvezetni engem az élet olyasféle megértéséhez, amit azelőtt senki nem tudott nekem megmutatni.

– Anyám Zavav lánya volt – folytatta a kitárulkozást Menus. – Egy 17 éves gyermeklány méhében fogant, akit Zavav még diákkorában

I Felület I.

I Felület II.

szemelt ki magának, és élethosszig tartó boldogságot ígért neki. De nem lett így. Mikor nagyanyám megszülte anyámat, Zavav ránézett a bölcsőben alvó kislányra, majd a mellette álló termékeny asszonyra, és azt mondta, ő világot akar látni, tanulni akar, és nem lehet egyszerű férj, aki fát vág és leveleket gyűjt a teához. Elvitte anyámat bölcs rokonaihoz, ők nevelték fel, és nagyanyám egy ideig küzdött a visszaszerzéséért. Könyörgött Zavavnak, hogy engedje látni a lányát, de addigra közte és a saját gyermeke között az ellenségeskedés és a megvetés hegygyé nőtt, mégpedig pontosan annak köszönhetően, aki az ígéreteket elsuttogta. Amikor már nem bírta tovább, a ház mögötti folyóba vetette magát. Ott állt a szárazság miatt szinte elapadt folyó partján, szája tele iszappal, keze a méhére szorítva. Ha tudta volna, a váglyakozás miatt a szülés minden maradékát visszasűrítette volna a testébe, csak hogy ne érezze az ürességet, hogy ne érezze, hogy az élet minden beteljesüléstől megfosztotta, amibe valaha belekóstolhatott volna. Anyám csak későn ismerte meg nagyanyám történetét, de olyan súlyosnak bizonyult számára az igazság, hogy soha többé nem tudott Zavav szemébe nézni, és bár ügyvédi pálya várt rá, ide húzódott vissza. Miután hetekig az erdőben barangolt és kávént élt, elaludt egy fa tövében. Hajnalban, amikor a napfény átszűrődött a lombok között, anyám ráébredt, hogy itt kell élnie. Nem kellett neki más, csak egy kis kunyhó, de honnan szerezzen pénzt a megépítésére? Dolgozni szeretett volna, de az apjától nem akart segítséget kérni. Így jó ideig a város bejáratánál álló csárda padlóját és

edényeit mosta. A büszke Zavav ettől úgy érezte, mintha besározták volna, hiszen ő úgy nevelte a lányát, hogy nemcsak a társadalom számára fontos emberré váljon, hanem a család értelmiségi hagyományait is folytassa. Kénytelen volt beletörődni a lány macacsságába, és azzal védekezett, hogy parasztasszony lányából nem lehet dámát nevelni. Anyám lassan megértette, mit jelent hasznosnak lenni, milyen az, amikor nem valaki más pucolja ki az ember cipőjét vagy keményíti ki a ruhagallérját. A munka első napjaiban sokszor felhasadt a bőr a kezén, és a repedésekből vér spriccelt. Ő örült mindennek, mert annak bizonyítékát látta benne, hogy él. Olyan hévvel súrolta a padlót és fényesítette az evőeszközöket, mintha ezzel embevéletet mentene. Anyám persze nem mentett életet. A csárdában egyszerű emberek szálltak meg éhesen és fáradtan, akik egyetlen szabályt sem tartottak be azok közül, amiket anyám gyerekkora óta megtanult.

Talált néhány képet nagyanyámról, ezeket a zsebében őrizte, haját kontyba fogta, és tágra nyílt, minden ember irányában megértő szemekkel nézte a világot. Anyám jósága kínos volt Zavav és a többi rokon számára. Nem értették, miért eteti és öltözteti a szegényeket, hogyan élhet a csárdában, és miért tűri a sok nélkülözést, ami más fiatal lányokban undort keltene. Anyám nem érezte igazágtalannak, hogy a csárdában megmaradt, elhasznált szappanmaradékkal kell mosakodnia, magának varrja a ruháit, vagy az utcákon kóborló éhes, piszkos emberek között jár-kelel, akiket már csak a napról napra mélyülő tehetetlenség visz előre. Egy napon magas, szeplős

férfi érkezett a csárdába, haja hosszú fonatban hullt a vállára, és a többi vendéggel ellentétben rámosolygott, köszönt neki, és egy pohár vizet kért. Kis hölgyem, aki az ön kezéből issza a vizet, az magával az étellel oltja a szomját – mondta akkor, anyám pedig lesütötte a szemét, tudván, hogy a férfiak sokszor túlon túl jól értenek a szép szavakhoz. Emlékezett rá zsenge ifjúkorából, miket képesek a fiatal férfiak a nők fülébe suttogni. Annyi barátnőjének csavarták el a fejét a szépen kimunkált bókók, aztán mikor megnőtt a pocakjuk, a vitéz lovagok visszavonulót fújtak. Naponta újraélte az édesanyja történetét is, és arra vágyott, bárcsak láthatná őt, bár visszamehetne az időben és meg-simogathatná testét a víz és mocsár alkotta mélységes barlangban, ahová a megváltás sem ér el – és nem hitt már a szép szavakban. Jobban szerette az egyszerű embereket, akik evés után leszopogatták a csontról a húst, hagyták, hogy a meleg zsír végigfolyjon az ujjakon, berúgtak és a felmosott padlót köpködték. Nem mentette őket a viselkedésük miatt, de abban biztos volt, hogy többségük őszintébb, mint a púderezett arcú lovagok.

Anyámból kiveszett hát a jólét illúziója, és helyét egy rettenetes bűntudat vette át, amelytől sosem tudott szabadulni. Méltatlannak tűnt neki az egész addigi élete, miután megtudta, hogy az édesanyja nem a gyerek-szülésbe halt bele, ahogyan azt korábban mondták neki. A jólét, a tanulás és általában az aranyozott, de lelketlen elefántcsonttoronyba való száműzetés börtön lett volna a számára. Azonnal el akart menekülni onnan. Ha megszabadul az apja által ráruházott

hazug élet szorításából, akkor élhet. Ha büszkeségében azzal hitegette magát, hogy anyja csak egy egyszerű parasztasszony volt, aki nem tudott méltó életet biztosítani a gyermekének, ahogyan azt Zavav állította, akkor még egyszer megölte volna őt, még-hozzá úgy, hogy közben a tőle örökölt szemével néz a szemébe, és tudja az igazat, csak a társadalmi státusz melegeért nem veszi tudomásul.

Vajon nem pont a halálával mentett-e meg engem anyám? – gondolta néha, és a kérdés kegyetlensége a csontjait is megremegtette. Ha sose tudta volna meg, kinek a méhében fogant és kinek a szívéből táplálkozott kilenc hónapig, egész életében azt gondolta volna, hogy a nemesi származású nők csak drága papucsban járhatnak, és csak olyan ruhákat hordhatnak, amelyek drágábbak, mint a város összes szerencsétlenjének napi betevője. Más ember maradt volna, egy azoknak a sorában, akik csak a saját fonákjukat képesek látni, és biztosak benne, hogy a világegyetemben nincs fontosabb dolog, mint amit ők megélnék.

– Van fotója az édesanyjáról, Menuz? – bátorkodtam megkérdezni néhány percnyi hallgatás után.

– Igen, nézze – felelte, és kinyitotta a nyakában lógó medált.

– Mintha nővérek lennének – mondtam lelkesen, mielőtt észbe kaptam, milyen gyerekesen reagáltam. Menuz mosolyogva a szemembe nézett. – Mégis, látja, az anyjának kék szeme van. Lurusnak zöld. Az öné meg szürke.

– Olyan színű a szemem, mint a bizonytalan tenger – felelt, és kíváncsian nézett rám, mintha a homlokomról akarna leolvasni valamit.

– Bizonytalan tenger... – ismételttem bután, ő meg nevetett.

– Mit gondol, mikor fejezi be a fal-festést a katedrálisban?

– Most, hogy ön is segít, hamarabb, mint gondoltam volna.

– Én segítek önnek?

– Igen, még ma megmondom Zavavnak, hogy nem vagyok többé hajlandó egyedül dolgozni, most, hogy már tudok egynémely igazságot.

– Nem hiszem, hogy ez bölcs gondolat. Zavav dühös és bosszúálló is tud lenni, bár látszólag uralkodik magán.

– Olyan ember, aki a saját bizonyosságán rágódik, és nem akarja elhinni, hogy másnak is lehet igaza.

– Ő olyan, mint a világ általában. Úgy terelődünk, mint a marhák, hogy azt higgyük, mindig igazunk van, hogy mindig fontosak és igazságosak vagyunk.

– A puszta születésünknél fogva fontosak vagyunk. Csak hogy minden tettünk megállíthatatlanul messzebb visz attól a magtól, amellyel elindultunk a világban.

– És mi van, ha inkább közeledünk hozzá?

– A gonosz tetteinkkel?

– A jósággal és a gonosszággal is, azzal, hogy a mi zuhanásunk mások felemelkedése lehet.

– Nem hinném, hogy a megbánás mindig, minden gonosszág ellenére elegendő.

– Akkor ön épp azt az elvet vonja kétségbe, amely köré az egész város épült.

– Nem tudok hinni a halandók abszolút igazságában, sem a steril bocsánatkérésekben, amelyek a legkisebb sebet sem tudják begyógyítani.

– Hát a büntetésben hisz-e?

– Abban sem. Mit segít a büntetés a sérelmet elszenvedőn?

– Megszabadítja az újra és újra a háttára kapaszkodó, le-leeső, majd erővel visszaemelt igazságtalanságtól.

– Arra nem gondol a sérelmet elszenvedő, hogy más is lehetett volna a helyében, nem elégszik meg azzal, hogy valaki mást megmentett?

– De nem menthet meg senkit az, akivel a gaztett megesett, a bűnös meg újabb gonosztetteket fog elkövetni. Csak a büntetés vethet ennek féket.

– Néha, rövid időre, és csak azért, hogy a gonosz dühe még tovább növekedjék, gonosszága még jobban elmélyüljön, és végül kiköphesse azt. Mit gondol, Menus, ha Hádész hálóinget hordana, csúnya lenne a lába?

– Mégis mire céloz ezzel a kérdéssel? – kérdezte nevetve, és a kert végébe pillantott.

– Semmire. Egy éjjel azt álmodtam, hogy a pokolban vagyok. Eljött hozzám Hádész, aki akkor tudta meg, hogy idejutottam, és úgy nézett engem, mint valami drága kiállítási tárgyat. Hálóing volt rajta. Nem bírtam visszatartani a nevetést. Csúnya lába volt, rövid, görbe, kövér lábujjakkal és lehetetlen formájú vádlival. Álmomban nagyon nevettem, és a nevetésem megremegette a pokol falait, és Hádész megrettent. De én még hangosabban nevettem, és a hangom megsokszorozódott, miközben Hádész szégyenkezve nézett rám, és összefogta magán a hálóinget. Begyűrte a lába közé, mint egy nő, miközben a falak omlani kezdtek.

– S az ég nem szakadt le a maga nagy nevetésétől?

– Nem. Csak a mély szakadék rengett és omlott be alatta, a semmiből

a semmibe, amíg már a hasam is megfájdult a nevetéstől, és talán kicsit el is untam magam. Akkor a pokol legmélyén találtam magam, legalábbis úgy tűnt, és Hádész ott volt mellettem, igencsak elkámpicsorodva. Miért játszol Istent? – kérdezte tőlem, de én nem feleltem. Természetemtől eltérően akkor kifejezetten unatkoztam. Egy cseppet sem féltem, a kérdés meg olyan ostobának tűnt, hogy megvontam a vállam, és a lába elé köptem. Nem ellenkezett. Ő is köpött. Mikor felnéztem, Hádész arca az én arcom volt. Akkor felébredtem.

– Hogy néztek ki Hádész falai?

– Zsírosak voltak, és persze végtelenek. A tér körülöttem olyan volt, mint egy hegybe vájt óriási lyuk. Mintha a

levegő be sem jutott volna oda. Bár tudtam repülni, megelégedtem azzal, hogy bambán nézjek össze-vissza. Furcsa, hogy senki más nem volt körülöttem. Mintha az egésztest valami túlságosan lágy tésztából gyúrták volna, amitől az embernek összekeverednek a szervei, a gondolatai, ő maga is agyaggá válik és elfolyik.

– Gondolja, hogy a sírását meghallotta volna valaki?

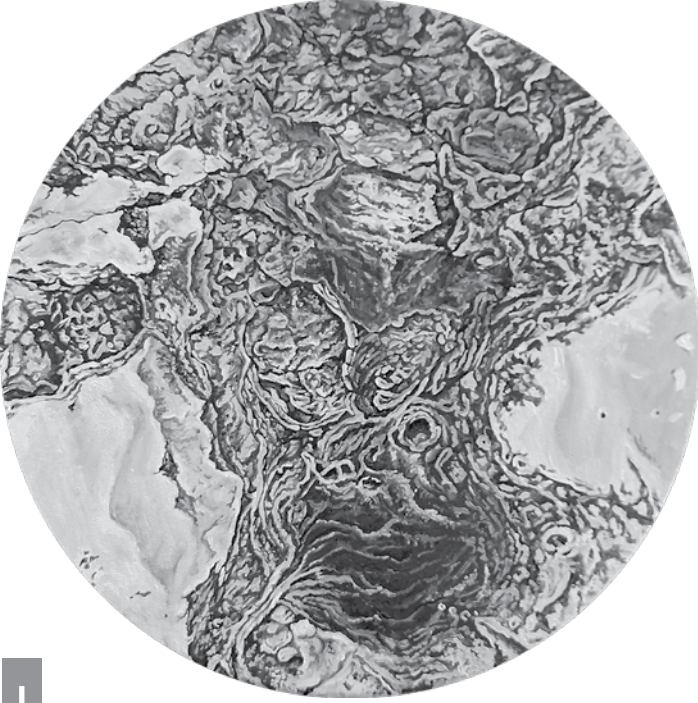
– Ha a nevetés ilyen messzire zengett, a sírás miért ne hallatszott volna?

– Mert a fájdalom néha nagyon ragaszkodik a hallgatáshoz.

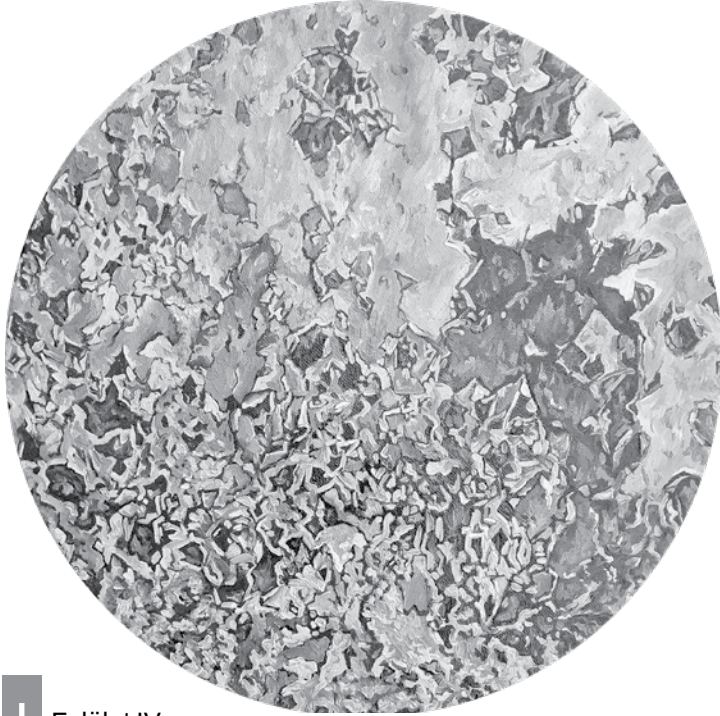
(Részlet a *Monștrii cu bot de catifea* című regényből, fordította: **BOZSÓDI-NAGY ORSOLYA**)

SIMONA POCLID (szül. 1993. március 1.) a jászvásári Alexandru Ioan Cuza Tudományegyetem Filozófiai és Társadalompolitikai Karán végzett (alapképzésen kommunikáció és közkapcsolatok, mesterképzésen PR és reklám szakon). Eddig megjelent kötetei: *Teatru în stomac* (regény, Datagroup Kiadó, 2017, német nyelvre *Theater im Magen* címmel fordították le), *Pescarul nimicului* (regény, Eikon Kiadó, 1. kiadás 2019, 2. kiadás 2020, Vianu Mureșan előszavával és Veronica Balaj utószavával), *Monștrii cu bot de catifea* (regény, Eikon Kiadó, 2020), valamint a *Guzanja* (kisregény, Eikon Kiadó, 2023). A *Monștrii cu bot de catifea* című regény döntős volt a 2020-as Liviu Rebreanu Szalon gáláján, míg a megjelenés alatt álló *Ordalia* című regénye első díjat nyert regény kategóriában a XIII. Ioan Slavici Országos Irodalmi Versenyen. Költőként a *POEZIA* kulturális folyóirat 2021. nyári számában (96. szám) mutatkozott be.

BOZSÓDI-NAGY ORSOLYA fordító és tolmács. Erdélyi magyarként, magyar anyanyelve mellett természetes módon sajátította el a románt, emellett angol nyelv és irodalom szakon, majd fordító-tolmács mesterszakon végzett Nagyváradon. Sok éve dolgozik a kulturális marketing területén, színházban, később műemlékvédelemben, azelőtt pedig írott és audiovizuális médiában tevékenykedett, mind magyar, mind román nyelven. A sajtóval később sem szakított teljesen, korábban a Várad, újabban pedig az Újvárad művelődési folyóiratban publikál filmkritikákat. Fordított már szakácskönyvet, esszékötetet, drámát, weboldalt, közösségimédia-posztokat és sok minden mást. A műfordítás régi álma és szerelme.

I Felület III.

I Felület IV.

Imre Zoltán

Vágyak, fekete billentyűk fogságában

Isten szavait iszom,
S naponta neked is töltök belőle,
Hiányod fokozódik,
És nem tudok menekülni előle.

Piros bicikli, zöld út, távolság,
Lelkem vonalai gyűrődnek fehér lapon.
Nincs mosoly, csak fagyott napsugarak
Bennem élsz, túlvagyok ezen a napon.

Az est árnyéka van velem nappal,
Mire figyeljek így egymagamban?
Mesterséges fény, ami rám mered,
Vágyak, fekete billentyűk fogságában.

Szomjazom éjjel szavaid.
Megébredve rémálmaimból
Hűsítéd bolond szívemet.
A vágy sivatagosodó karmaiból.

Molnár Zsolt

Szétmotoroskaszált vers

Szinte kezdtem (vmmm) volna gondolkozni.
 Őskáoszi kétségek (vmmm) vadhalmaza
 Kavargott (vmmm) elmeuniverzumomban,
 lelke álmodott (vmmm) csupán porszemnyit.

Csücsörítettél éppen, (vmmm) pajzán múzsám.
 Törésvonala (vmmm) időlemeznek
 fantáziálásomban (vmmm) átzökkent,
 megakadva elfojtott (vmmm) szavak hurkán.

Elfásult csendemben (vmmm) verset írnék,
 kiránt mégis(vmmm) valami e transzból,
 érzécsírám meg (vmmm) elszikkadó emlék.

Felvérzett előtted (vmmm) vágyam, mikor
 agyamat dülta (vmmm) mutáns ber()regés.
 Remélem, hogy téged szét nem tran(vmmm)csíroz.

MOLNÁR ZSOLT költő 1983-ban született Nagyváradon, jelenleg is ott él. Születése óta mozgássérült. Tanulmányait magánúton végezte. 2004 óta ír verseket, először tollba mondva, 2011 óta orrával gépelve. Rendszeresen publikál mind az online, mind a nyomtatott sajtóban, rendszeres résztvevője az Élő Várad Mozgalom projektjeinek. Kötetei: *Verseim* (2005, magánkiadás), *Kapaszkodom* (2009, Nagyvárad Magyar Diákszövetség), *De te itt maradsz* (2011, Varadinum Alapítvány), *Kódolt remény* (2016, Holnap Kulturális Egyesület), *A monológ iránya* (2023, Holnap Kulturális Egyesület).

Tabéry Géza szabadkőműves tagsága

Tavaszi Hajnal

TANULMÁNY

„...amit itt látni és hallani fogok
mindenkivel szemben szigorúan
titokban tartom.”

2021-ben befejeződött az egykori nagyváradi szabadkőműves páholyház (templom) épületének hosszan tartó restaurálási folyamata. A Rimler Károly polgármester és Rimanóczy Béla mérnök rezidenciáinak szomszédságában található, sok viszonzottságot megélt épület talpon maradt (Rulikowski út 4. sz.), ma turisztikai látványosság, a román fejedelemségek, majd Nagyrománia területén működő szabadkőműves páholyok történetét bemutató tárgyak és dokumentumok gyűjteményeként nyitották meg a látogatók előtt¹. Az egykori *László király páholy* (1876) majd a *Bihar páholy* (1912) székhelyének épült (1902) titokzatos nagyváradi épületben ki-

alakított gyűjtemény az építetőkre, tervezőkre vagy a páholytagokra és tevékenységükre nem tesz utalást. A rájuk vonatkozó, őket ismertető dokumentumok, relikviák nem kerültek be a kiállítás törzsanyagába annak ellenére, hogy Kupán Árpád történész² 2004-ben már közre adta a nagyváradi páholyokra vonatkozó kutatásait *Szabadkőművesek Nagyváradon: Történelmi jegyzetek* címmel, később a kiadvány román nyelvű fordítása is megjelent. A szerző kutatásaihoz a Magyar Országos Levéltárban fellelhető dokumentumokat használta forrásdokumentumként. A kiadvány bevezetőjében Kupán meg is jegyzi, hogy a Román Nemzeti Levéltár Bihar Megyei Fiókjában „a mozgalomra vonatkozó dokumentumokat nem őrizték meg.”³ A 2021-es gyűjteményes kiállítás megnyitóját követően főleg a sajtó nyomásgyakorlásának köszönhetően⁴, a megyei levéltár jóvoltából

¹ A megnyitóra egy albumot jelentettek meg a gyűjtemény anyagából válogatott illusztrációs anyag felhasználásával. Mărgărit, Sorin: *Francmasoneria română. O istorie ilustrată*, București, Monitorul Oficial, 2021. A nagyváradi páholyház rövid bemutatása illusztrációval a 94-95. o. A szerző, aki egyben műgyűjtő is, a kiállított tárgyak beszállítója volt.

² Kupán Árpád (1938–2024) történelemtanár, kutató

³ Uő. *A szabadkőművesek Nagyváradon: Történelmi jegyzetek*, NAT, 2004, Nagyvárad, p. 8.

⁴ ad Márton: *Mi és mi nem a szabadkőművesség szentélye Nagyváradon*, Korunk 33 évf., 3. sz., 111. p.

véletlenül. Ezek a helytörténeti kuriózumoknak számító iratok a *Bihar páholy*¹² 1929–1937 években képviselt eszmei irányultságára és tevékenységére reflektálnak a gazdasági válság és a szélsőjobboldali fasiszta szervezetek (Vasgárda) megerősödésnek időszakában. Ebben az időszakban hasonlóan a többi erdélyi páholy tevékenységéhez a *Bihar páholy* tevékenysége is szűk keretek között mozgott, elsősorban a tagok önképzésével, nevelésével, előadások szervezésével foglalkoztak, a társadalom peremére sodródó egzisztenciákon próbáltak segíteni jótékony akcióikkal, alkalmanként szervezett keretet biztosítottak a magyar nyelvű rendezvényeknek. Talán a kisebbségi lét problémáinak felvállalása, a kisebbségi sors javításának intézményes biztosítása lehettek a nagyváradi hírlapírók szabadkőműves tagságának indítékai.

Tabéry Géza felvételi kérelme nemcsak irodalomtörténeti adalék, hanem regénytéma is. Az eseményre *A fekete ablak*¹³ című regényében utal az író,

melyben az impériumváltást követő tizenhét év partiumi és nagyváradi társadalomtörténeti eseményeit, a hatalomváltás törvénytelen útvesztőiben kiutat kereső középréteg megpróbáltatásait, az aktuálpolitika packázásait, a magyar kultúra megtartására irányuló erőfeszítéseket tárja olvasói elé. Noha a regény a *Nyugat* kiadásában jelent meg az Erdélyi Magyar Írói Rend könyvsorozatban, néhány könyvismertetésen kívül komoly kritikát nem kapott. Romániában már 1936-os megjelenésekor betiltották a könyv terjesztését. A magyar kisebbség és román többség együttélését is feszegető történet riportszerűen mutatja be az impériumváltás első évtizedének sorsfordító eseményeit egy határmenti városban Nagyváradon, ahol a szabadkőműves mozgalom hagyománnyal rendelkezett.

A regény főhőse Vér Sándor újságíró, hivatalnok habitusa, gesztusai, szenvedélyes párkapcsolatai állandó konfliktusai Tabéry alakját idézik, az „élet és életmű”¹⁴ disszonanciája¹⁵

¹² A radikális Bihar páholy 1912-ben alakult meg.

¹³ T. G. *A fekete ablak*, Nyugat Kvk., 1936, Budapest, Az Erdélyi Magyar Írói Rend Könyvei. A könyv romániai terjesztését azonnali hatállyal betiltották, a regény a későbbiekben sem került a gyakran idézett munkái közé. Tabéryt a Sallai-Fürst ügyben (1932) kinyilvánított állásfoglalása miatt Magyarországon nemkívánatos személynek nyilvánították. 1935-ben a Biharfüreden megrendezendő román-magyar írótalálkozót szervező bizottság egyik titkára a *Familia* főszerkesztője G. Samarineanu mellett, elnök Traian Moşoiu, Nagyvárad akkori polgármestere volt. A találkozó meghiúsult, a kormány nem hagyta jóvá a magyar írók beutazását Romániába. Lásd Babits Mihály nyilatkozatát a *Pesti Napló*, *Brassói Lapok*

1935 december *Nem megyek Biharfüredre* címmel. Tabéry regénye bemutatójára beutazhatott Magyarországra, a könyv romániai terjesztése nem volt lehetséges. A *Keleti Újság* 1936. november 30. számában az író a következőket közli a regény betiltásával kapcsolatban: „(...) könyvemmel azt akartam bebizonyítani, hogy nem minden román ördög és nem minden magyar angyal, aki Transsylvania-ban él. Sajnos eltávolodtunk azoktól az időktől amikor a népek békés együttélésének megvalósítására még több volt a remény.”

¹⁴ Robotos Imre: *Önpusztító „szarvasbika”*. Húsz éve halt meg Tabéry Géza, in: *Magyar Nemzet*, 1978. szeptember 12.

¹⁵ Robotos Imre (1911–2001), hírlapíró, szerkesztő, Kismonográfiát közöl Tabéry Gézaról, *Eszmék ütközésében*, Kvár, 1979; Az

műveinek ismétlődő kísérőjelensége. Hősünk eufórikusan éli meg a beavatás felemelő pillanatát, később saját elveivel is vitázva hite meginog vélt igazságainak szorításában és kiválik a társaságból.

Tabéry Géza (Vér Sándor) szabadkőműves intermezzója az önmagával vitázó örök kereső embert, a humanizmus jegyében munkálkodó értelmiségi figuráját vázolja egy politikai változásoktól terhes világban.

A regény főhősének Vér Sándor hírlapírónak egy orvos ismerőse tesz ajánlatot a szabadkőműves tagságra. „A hársfasorban a doktor azzal kezdte a beszélgetést, hogy megkérdezett, mit tartok magasabb rendű felfogásnak, a hazafiságot-e, vagy a nemzeteken felül emelkedő emberiességet? Olyasmit feleltem, hogy kérdésére ugyan a választ nehezíti a sok kisebbségi szenvedés, melyben a többségi politika bennünket mindegyre részesít, mégis azt gondolom, hogy a humanizmus lehet a tartalmasabb fogalom. Abba minden belefér a jó és szelíd hazafiság, míg a hazafiság nem mindenkor viseli magán az emberiességet. (...) Csodálkoztam rejtélyeskedésén, de játéka érdekelt. Megfogadtam tehát a titoktartást, mire a doktor azt kérdezte, volna-e hajlandóságom egy olyan szellemű társulásba lépni mely az ő véleménye szerint elveimnek tökéletesen megfelel? (...) Jót és rosszat vegyesen eleget hallottam a szabadkőművességről, amire a doktor célzásai félreérthetetlenül vonatkoztak. Mint azonban annyiszor életemben ezúttal

sem megfontolt mérlegelések irányították döntésemet.”¹⁶

Tabéry a regényben a beavatási szertartás helyszínét visszahelyezi a nagyváradi páholyházba. „Különös díszítésű épület tárta fel előttem kapuit. A márványlépcsőket még láttam. A fülke gyászdrapériáját is ahová bevezettek s magamra hagytak, hogy megírjam lelki végrendeletemet. Aztán elszedték érceimet, pénzemet, rozzant zsebkésemet, s más hitvány földi ingóságomat. Mindedig még nem ejtett teljesen hatalmába ünnepi hangulat. Meg tudtam különböztetni a groteszségeket a komolyságtól. A végrendeletírásra szánt asztalon homokóra jelezte életem múlandóságát, de a homokszemek lassú pergése sem hatott rám túlságosan. Az sem rémített meg, hogy fekete csuklyában ismeretlen álarcos férfi lépett hozzám végrendeletem elkészítése után. A csuklyás megkérdezte, hajlandó vagyok-e életemet emberi igazságok szolgálatába állítani? (...) Hagytam fekete kendővel bekötni szemeimet.”¹⁷ A szertartás végeztével – „orgonabúgás mellett levették szememről a fekete kötést. Vakító világosság lövelt tekintetembe. Felekezeti és nemzeti különbség nélkül pillantottam meg városom mindazon polgárait magam körül, akik akár a régebbi, akár az új időkben nem a pénz, nem a hatalom hanem a szellem és a lélek előkelőségeit képviselték.”¹⁸

igazi Csinszka, Bp., (1975) c. megjelentett dokumentumriportja nagy port kavart irodalmi berkekben.

¹⁶ *A fekete ablak*, p. 249.

¹⁷ *A fekete...*, p. 254.

¹⁸ *Ibidem*

Tabéry Géza páholytagságát Kerekes Manó, a Nagyváradai Főreáliskola tanára támogatta ajánlásával:

Ajánlás.

A tulnan nevezett keresőt személyes ismerettségemnél fogva ajánlom és kezeskedem, hogy tudomásom szerint az alkotmány X. alaptörvény, 1. fejezet, 1,&-ában foglalt követelménynek megfelel.

Kelt. Oradea. 1929. év május hó 12. napján

Ajánlás aláírása:

Kerekes Manó²¹

Tabéry belépési nyilatkozata:

Nyilatkozat.

Alulírott becsületszavamra kijelentem, hogy saját szabad és független akaratomból határoztam el a szabadkőműves-szövetségbe való belépésemet, s ez elhatározásomat sem rábeszélés, sem kívánság, sem önző okok nem befolyásolták.

Mint becsületes ember fogadom egyúttal, hogy akár fölvesznek a szövetségbe, akár nem, mindazt amit itt látni és hallani fogok, mindenkivel szemben szigorúan titkon tartom.

Oradea, 1929 évi június hó 21 napján

A Felvételi kérelemben az életrajzi adatok mellett három kérdés szerepelt mely a kérelmezőnek válasz kellett adni, ezek ideológiai irányultságára, elkötelezettségére vonatkoztak:

Mit vár Ön a szabadkőművesek szövetségétől?

A tiszta szellem restitúcióját, szemben az anyagelvűséggel, nyers hatalommal, cinizmussal (aláírás)

Mit tehetnek a jobb törekvések az emberek közti válaszfalak ledöntésére?

Felvilágosító munkával igyekezhetnek a válaszfalakat gyöngíteni. Minthogy ez a munka nem mindig vezet eredményre, azt hiszem sokszor van szükség szenvedélyes harcok felvételére. Ilyen esetekben a jobbtörekvésű ember ha dilemmák elé érkezik, válassza azt az utat, mely minimális felebaráti szenvedéssel a maximális boldogságot hozhatja meg az emberiségnek (aláírás)

Hogy fogja teljesíteni a szabadkőművesi kötelességeit páholyon kívüli életében?

Minthogy a szabadkőművesség szelleméről alkotott, meglévő hézagos ismereteimmel összevetve mindazt, amit eddig mint író és hírlapíró műveltem, – az az érzésem, hogy lélekben végzetszerűen régen szabadkőműves vagyok, feleletem erre a kérdésre csak ez lehet: Szellemben ugyanúgy mint eddig. Intenzitásban – amennyiben véges erőim engedik: fokozottabban.”²²

Az említett 1929. május 12-én keltezett dokumentumok egyike, egy jelentés, melyben a főmester és a titkár még három testvér beiktatásáról értesítette a Nagymestert. A beiktatottak között volt: Zágoni Dezső lapszerkesztő, Radó Pál tanár, író²³ és Blattner Sándor kereskedő, a nagyváradai középiskola tagjai.

²² Ibidem

²³ Radó Pál (1883–1944), a Nagyváradai Főreáliskola tanára, Arany János egyik életrajz írója

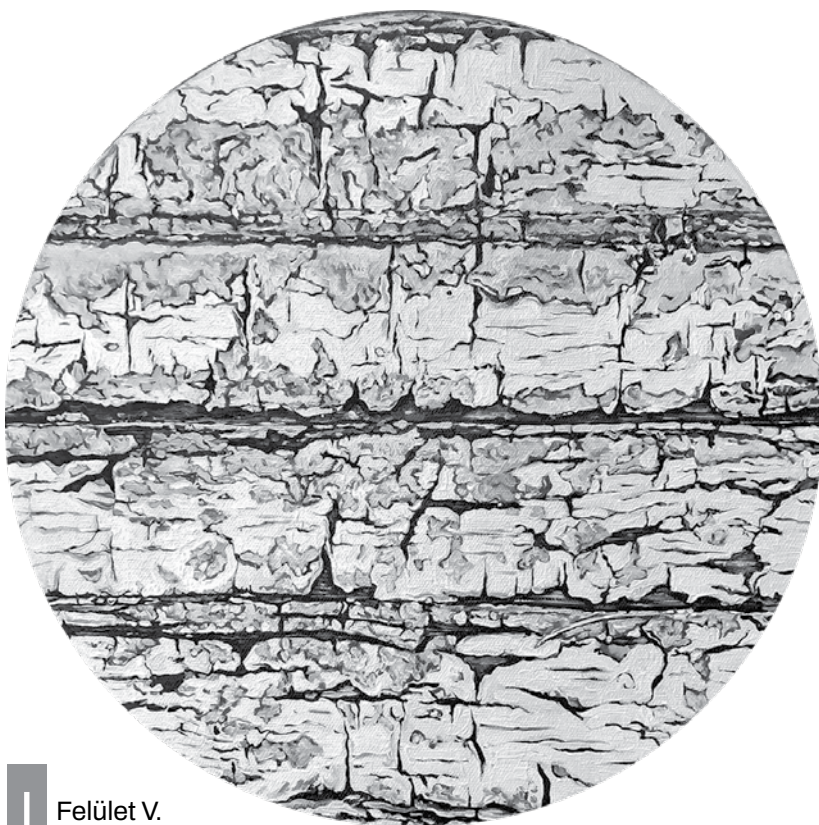
²¹ Bh-ANLR Fond 7, inv. 120.

Az állami levéltár Bihar megyei ki-
rendeltségében megőrzött nagyváradi
szabadkőművességre vonatkozó do-
kumentumok Kupán Árpád kutatásait

új forrásdokumentumokkal kiegészít-
ve újabb adalékokkal szolgálhatnak a
város kultúrtörténetének elemzésé-
hez és értelmezéséhez.

NÉVJEGY

TAVASZI HAJNAL (1956, Marosvásárhely) közíró, könyv- és levél-
táros. Szegeden szerzett tanári képesítést magyar–könyvtár szakon,
majd a debreceni egyetem bölcsészettudományi karán művelődési és
felnőttképzési menedzseri szakon diplomázott. Több évig a Gheorghe
Șincai Bihar Megyei Könyvtár szakmai igazgatója, 2017–2024 között
a Bihar Megyei és Nagyváradi Műemlékvédelmi Alapítvány munkatársa,
2021 óta pedig a Partiumi Színházi Gyűjteményé.

Felület V.

El nem égő kéziratok

Fried Noémi Lujza

KRÓNIKA

„Woland, Behemót, Korovjov, Azazello, Hella!” – aki olvasta Mihail Bulgakov *A Mester és Margarita* című regényét, annak ismerősek ezek a nevek, amelyek visszatérő motívumként hangoznak el a Szatmárnémeti Északi Színház Harag György Társulatának azonos című előadásában. A 2025 májusában bemutatott darab rendezője, Sardar Tagirovsky neve szintén ismerős lehet a váradi közönségnek, hiszen ő az elmúlt években dolgozott a Szigligeti és Lilliput társulatokkal is.

Engedjenek meg ez alkalommal a kedves olvasók a szerzőnek némi szubjektivitást, a regény ugyanis régóta kedves és időnként újraolvasott könyveim egyike. Éppen ezért nagyon kíváncsi voltam arra, hogyan lehet színpadra alkalmazni a több szálon futó cselekményt, a különböző helyszíneket és idősíkokat, és az eredeti regénybe ágyazott, Poncius Pilátusról és Jesuáról szóló regényt, mely a Mester minden bajának okozója. Az előadást látva elmondhatom, hogy az

Fotók: Czinzél László / Harag György Társulat

alkotók kiválóan oldották meg ezt a feladatot. Az előadás lezárása különbözik a regény befejezésétől, a darab befejezése Margarita és a Mester találkozása. Bennem itt maradt az egyetlen hiányérzet: nagyon szívesen végignézttem volna Woland és Lévi Máté találkozását, és az indulást az örök nyugalom honába.

Már az alaphelyzet is abszurd: az 1920–30-as évek Szovjetuniójában, Moszkvában a Patriarsije Prudin, Woland külföldi konzultáns és fekete mágus képében megtestesül a Sátán. Rögvest csatlakozik is Hontalan Iván, a költő és Berlioz, a TÖMEGÍR vezetője beszélgetéséhez arról, hogy Hontalan verse nem jó, mivel az abban szereplő Jézus élő alaknak tűnik, noha épp azt kellene bizonyítani, hogy sosem létezett. Ezen állításon Woland meghökken kissé, ahogyan azon is, hogy az ateizmust nyíltan hirdetik Moszkvában. Megjósolja Berlioz halálát, és elkezd mesélni Poncius Pilátus és Jesua történetét... A Patriarsije Pruditól ellátogatunk tehát néhányszor Jerushalaimba, a Gribojedovba, az örültekházába, ahová Hontalan kerül, és ahol megismerkedik a Mesterrel. A Mester elmeséli, hogyan kezdődött a szerelme Margaritával, és beszél regényéről is, mely minden bajának okozója lett. Eközben Woland és kísérete felkavarja a moszkvaiak – és egyes kulturális tótumfaktumok – életét a Varietészínházban megtartott előadással, és Azazello felkéri Margaritát, hogy legyen Messire bálján a háziaszszony. Margarita boszorkánnyá változik és elrepül a bálba, és mivel magának nem kér semmit a báli részvételért, jutalmul visszakapja a Mestert és a tűzbe vetett regény kéziratát, hiszen –

mint azt Woland kimondja –: „Kézirat sosem ég el.”

Röviden ez tehát a darab története, melyről így vallott Sardar Tagirovsky rendező: „Bulgakov műve sosem lett kész. Egy csonka kézirat formájában élte túl azokat az éveket, amelyek nem kegyelmeztek a szabad vélemények kifejezésének és vállalásának. Bulgakov műve eszményiségéből fakadóan képes volt tisztán megkérdőjelezni a Szovjet Birodalom és Sztálin létjogosultságát. Feltevődik a kérdés, hogy egy ilyen regény miért kíván színpadi adaptációt és rendezést... Erre aligha tudom a választ. Egy dologban lettem biztos a próbák során: egy igazi, mély mű képes tanítani az embert. Képes segíteni az embernek jobbat válni. Hiszen valahol olyan, mint a szerelem. *A Mester és Margarita* sosem lett végleges, befejezett regény. Talán sohasem lehet végleges dráma és színházi előadás sem. *A Mester és Margarita* felhívás keringőre. Egy teszt arra vonatkozólag, hogy mennyire vagyunk önmagunk egy regény olvasása vagy írása, egy előadás nézése vagy

megalkotása vagy akár az életünk felfedezése közben. Egy regényt lehetetlen teljes komplexitásában bemutatni. Mi sem vállalkozunk erre a feladatra. Arra viszont igen, hogy bemutassuk azt a kalandvágyat és végtelen erőt, ami az emberben képes téren és időn kívül létezni, ha figyel a jelekre és arra, hogy sosincs egyedül igazán.”

A rendezői szándék célt ért, hiszen az előadás három felvonásában a regény azon részletei köszönnek vissza, amelyek rávilágítanak a különböző politikai rendszerek – legyen az a szovjet vagy a Római Birodalom – abszurditásaira, a hit és hitetlenség kérdéseire, arra, hogyan teheti ténylegesen tönkre az alkotó embert a rendszer. A varietészínházi jelenet az emberi képmutatásra mutat rá, ez egyébként visszaköszön Azazello és Margarita beszélgetésében, amikor Margarita

először félreérti Messire meghívásának célját, de szerelme viszontlátásának reményében végül elfogadja, hogy a Sátán éves báljának háziasszonya legyen.

Az előadás során remekül kihasználták a színváltásokra a proscénium és a forgószínpad adta lehetőségeket, a nézőtéren is megjelentek a színész-művészek, akik közül többen is játszanak több szereplőt a darab során. A szereplők a szöveg egyes részeit kórusként ismételve hangsúlyozzák, de a dalok és a zene is remekül kiegészítik a látványt: a varieté vagy a bál képei mintegy groteszk farsangként tárultak elénk. Végezetül annyit tennék hozzá: a remek színházi élmény után se feledjük, soha nem lehetünk semmiben sem biztosak, hiszen Annuska már nemcsak megvette, hanem ki is öntötte a napraforgóolajat!

Szereposztás: Mester: Frumen Gergő; Margarita, a Mester szerelmese: Sosovicza Anna; Woland, a fekete mágia professzora: Rappert-Vencz Gábor; Hontalan Iván: Szabó János Szilárd; Berlioz: Nagy Orbán; Kajafás: Nagy Orbán; Sztjopa Lihogyev, a Varietészínház igazgatója: Nagy Orbán; Azazello, Woland kísérője: Keresztes Ágnes / Budizsa Evelin; Behemót, Woland kísérője: Orbán Zsolt; Korovjov, Woland kísérője: Rappert-Vencz Stella; Hella, Woland szobalánya: Bogár Barbara; Poncius Pilátus, Júdea római helytartója: Varga Sándor; Rimszkij: Varga Sándor; Jesua: Erdei Máté; Beszkudnyikov: Péter Attila Zsolt; Nyepremenova: Gál Ágnes; Varenuha: Gál Ágnes; Ababkov:

Diószegi Attila; Zagrirov: Laczkó Tekla; Rjuhin: Poszet Nándor; Sztranvinszkij, professzor: László Zita; Poprihina: László Zita; Iustitia: Budizsa Evelyn / Szabó Franciska

Rendező: Sardar Tagirovsky

Díszlettervező: Sós Beáta m.v.

Jelmeztervező: Mihály Katalin Sára m.v.

Dramaturg: Kozma András m.v.

Fordító: Kozma András m.v.

Zeneszerző: Bakk-Dávid László

Koreográfus: Bordás Attila m. v.

Light design: Markó Zsolt m. v.

Zeneszerző munkatársa: Bodoki-Halmen Zsolt m. v.

Világítás: Kecskés Lénárd

Hang: Botos Gergő

Súgó: Simionuş Varga Anna

Ügyelő: Szabó Rita

A rendező munkatársa: Demeter Márk-Cristopher m. v.

A múlt töredékein át értelmezni a jelent

KRÓNIKA

A Berettyóújfaluban élő Kiss-Karácsony Krisztina a magyar kultúra napján, január 22-én mutatkozott be a nagyváradi művészetkedvelőknek *Bihari tájék* című tárlatával, mely a Tibor Ernő Galériában nyílt meg.

Már korán megmutatkozott a művészet és az alkotás iránti érdeklődése, de komolyabban csak a húszas évei elején merült el a különböző alkotási módszerekben, technikákban, és alapozta meg azon ismereteit, amelyek alapjául szolgáltak saját alkotói stílusa, hangvétele kialakulásának. Elsősorban festéssel foglalkozik, ám szívesen kísérletezik a különféle technikákkal, kedveli a grafikai hangvételű kifejezésmódokat, amelyek lenyomatai olykor festményei aprólékos kidolgozásában fedezhetők fel.

Kiss-Karácsony Krisztina megfogalmazása szerint: „Alkotásaim témáit elsősorban az engem körülvevő, főként mesterséges környezet részleteiből merítem. Kedvelem a különféle struktúrák, természetes és mesterséges anyagok, növények együttes ábrázolását, amelyek együttesen konstruálnak disszonáns, ámde harmonikus egységet. Sokat foglalkoztam ezen részletekkel, amelyeket kiragadva saját környezetükből, sajátos, olykor lebegő hatást keltő üres térben jele-

nítettem meg, a hangsúlyozni kívánt kompozíciók bennem keltett visszhangjait. Egyfajta pszichologizálás volt ez, melynek során személyes érzéseim, vívódásaim és konfliktusaim öltöttek testet szimbolikus formában az egyes képrészleteken keresztül. Célom ezen érzetek, gondolatok közvetítése mellett egyfajta okfejtés, múltidézés, talán önvizsgálat is. Mindez szorosan kapcsolódik a magyar vidék, és elsősorban saját életem, Bihar és szülőfalum, Tépe sajátos miliójéhez, ahol jól megférnek egymás mellett a modern élet és a már letűnőben lévő paraszti kultúra emlékei, amelyek együttesen egy különös életérzést keltenek, olykor éles kontrasztot alkotnak, mégis harmóniában

Kiss-Karácsony Krisztina és Gombos Ferenc fotóművész a nagyváradi vernisszázsón, a Kanonok sori pincegalériában

léteznek egyazon térben és időben. Az utóbbi években fő tematikám a vidék épített környezete volt, képeim tematikáját a már elenyészőben lévő, használaton kívüli vagy eredeti funkciójukat veszített lakó- és hasznépületek adták, amelyeket az eltelt idő és a rajtuk fellelhető időtöredékek viszonylatában vizsgálva jelenítettem meg számos alkotáson keresztül. Művészetem fő mozgatórugója a jelen és múlt kapcsolatának vizsgálatán túl egyfajta korkép vagy körkép létrehozása, amelyben a múlt töredékein keresztül értelmezem a jelent.”

A Tibor Ernő Galériában legutóbb bemutatott anyagot is ez a szellemiség hatja át, melynek fő gerincét a *Korlennyomatok* című sorozat adja. A sorozat összesen 24 kör alakú fest-

ményen és három tematikus egységen keresztül mutatja be a magyar vidék sajátos miliójét az épített környezetben keresztül. A festmények ennek a kultúrkörnyezetnek az építészeti jellemzőit dolgozzák fel, kiemelve az egyes építőanyagok, szerkezetek és különféle konstrukciók jellegzetes elemeit. Mindezt úgy, hogy az így elkészült képek ne csak a látványt, de az idő rajtuk fellelhető nyomait is ábrázolják az egyes felületeken, struktúrákon keresztül. „A legkisebb képeken az egyes épületeken fellelhető különböző felületek struktúráját, anyagszerűségét jelenítettem meg, illetve sok esetben az egyes kultúrrétegek egymásra rakódását. A sorozat második fő elemét az a 8 darab 50 cm átmérőjű festmény adja, melyek

különbéle szerkezeti elemeket, struktúrákat jelenítenek meg, itt már jól felismerhetően ábrázolnak egy-egy épületelemet és egyéb, mesterségesen konstruált szerkezetet. A harmadik egységet az a négy nagyméretű olajfestmény adja, amelyek már az épített környezet egy-egy jól behatárolható, komplexebb részletét mutatják be távolabbi nézőpontból. A méretváltások és a nézőpontok válto-

kozásán keresztül egy olyan komplex látványvilágot kívántam megjeleníteni, amely a szemlélő figyelmét a témákon keresztül a múlt töredékeiben való és talán olykor saját emlékeiben való elmerülésre hívja. A kiállításon még látható néhány korábbi munkám, amelyek tematikájukat tekintve szorosan kapcsolódnak az előbb leírt sorozathoz, azonban annak előzményeként értelmezhetők.”

NÉVJEGY

KISS-KARÁCSONY KRISZTINA képzőművész, művészetpedagógus 1989-ben született Debrecenben, és a Tépe nevű településen nőtt fel, ahol jelenleg is ott él és alkot. Tanulmányok: 2004–2009, Tóth Árpád Gimnázium; 2012, Nyíregyházi Főiskola, képi ábrázolás alapszak, festészet szakirány; 2015 Nyíregyházi Főiskola, vizuális- és környezetkultúra/történelemtanári szak. Számos csoportos tárlaton való részvétel mellett a következő egyéni kiállításai voltak: 2012, Nyíregyházi Főiskola, Besenyei Galéria; 2013, *On road*, III. Tehetség Kavalkád Diáktárlat, Nyíregyháza; 2013, *On road*, I. Debreceni Teheségtárlat, Debrecen; 2013, *Úton*, DMK Újkerti Közösségi Ház, Debrecen; 2014, *Transit*, Nyíregyházi Főiskola, Könyvtár Galéria; 2015, *Check in*, Mustárház, IITI, Nyíregyháza; 2016, *Angyalbőrben*, Makk Kálmán Mozi Galéria, Berettyóújfalu; 2020, *Alkotni jó*, az Igazgyöngy Alapfokú Művészeti Iskola tanárainak kiállítása, Nadányi Zoltán Művelődési Központ, Berettyóújfalu; 2020, *Maradványok*, Debrecen, Inkognito Club; 2021, *Élettöredékek*, Berettyóújfalu, Nadányi Zoltán Művelődési Ház, Kirakat kiállítás; 2025, november, *Korlenyomatok*, Debrecen, Incognito Club; 2026, január, *Korlenyomatok*, Nagyvárad, Tibor Ernő Galéria. Szakmai díjak: Gallery Tool, 2023, Kiemelt alkotó; Szűcs Balázs VII. kerületi alpolgármester különdíja, Zsilip Művészeti Egyesület 2024 című pályázata. Tagság: 2023, Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete; 2023, FANTAZMA művészcsoport.

Kulturális kutatások

Fried Noémi Lujza

KUTATÁS

November végén mutatták be Bukarestben a 2024-es *Kulturális barométert*. Az Országos Kulturális Kutatási és Képzési Intézet (Institutul Național Pentru Cercetare și Formare Culturală – INCF) a kultúrafogyasztási szokások dinamikáját, valamint a kulturális nevelés szerepét vizsgálta.

Az adatgyűjtés során vannak olyan állandó kérdések, melyek segítségével követhetik az egyes trendek alakulását, illetve összehasonlíthatják a kultúrafogyasztási szokások változását a nyilvános és nem nyilvános terekben, illetve tematikus kérdések, melyek egy adott terület feltérképezését segítik. A 2024-es felmérés során 1064 embert kérdeztek meg, a felmérés hibahatára +/- 3,1%, megbízhatósága pedig 95% volt. A culturdata.ro honlapról letölthető kiadvány szerzői dr. Carmen Croitoru és dr. Anda Becuț Marinescu koordinátorok, valamint Ioana Ceobanu, dr. Ștefania Matei és Andreea Telehoi.

A kutatók 2024-es adatfelvétele három területet ölelt fel, ezek a kultúra és a kulturális nevelés szerepe, a kulturális fogyasztás a nyilvános térben és fogyasztási tipológiák az értékdinamika kontextusában, valamint a médiafogyasztási szokások megjelenése a kulturális tartalmak elérésében.

A kulturális nevelésről

A kutatók az első, a kulturális nevelés szerepéről szóló fejezet elején leszögezik, hogy a kortárs társadalmakban a gazdasági-politikai nehézségek közepette ismét viták keresztüztüzebe kerül az állam szerepe olyan alapterületeken, mint a kultúra, az oktatás-nevelés vagy éppen az egészségügy. Ennek ellenére a válaszadók 96%-a úgy látja, hogy az oktatás és a kultúra létfontosságú a fiatalok neveléséhez, képzéséhez. A politikum ugyanakkor egyre kevésbé támogatja ezeket a területeket, mert rövid távon nem hoznak választási előnyöket, szavazatokat, a hosszú távú előnyöket, amelyeket a terület támogatása jelent, ezért nem igazán veszik figyelembe.

Jelenleg a kulturális nevelés fogalmának nincs egy általánosan, nemzetközi szinten elfogadott meghatározása. A szakirodalom is több megközelítést használ, és gyűjtőfogalomként tekint a kulturális nevelésre. Eric Hirsch szerint például a kulturális tudatosság azt jelenti, hogy az egyén tisztában van olyan alapinformációkkal, amelyek segítik a fejlődését a jelenkori világban. Marwan Mahdum és Syakila Che Dahalan tanulmánya szerint a fogalom azt jelenti, hogy az egyén képes nemcsak a saját, hanem mások kultúrájában és társadalmában is eligazodni.

A **Kulturális barométer** szerzői a kulturális nevelés fő előnyei között említik például a kritikus gondolkodás fejlesztését, a kommunikációs és kifejezőkészség gazdagítását, a kulturális sokféleség iránti toleranciát, a kreativitás fejlesztését és a kulturális és művészeti üzenetek befogadására való képesség javítását, a tudatos kulturális fogyasztói magatartás kialakítását és végül, de nem utolsósorban a demokratikus értékek – például a szólás- és a véleményszabadság – fontosságának felismerését.

A kutatók a megkérdezettek egy alcsoportjának válaszait dolgozták fel, nekik a rájuk és a 18 évesnél fiatalabb gyermekeikre vonatkozó kérdéseket is feltettek arról, hogy milyen kulturális nevelési, művészeti projekteken, foglalkozásokon vesznek részt. A válaszadók 67%-a semmiféle ilyen foglalkozáson nem vett részt, a felnőttek 20%-a mondta azt, hogy önmagában volt foglalkozásokon, 6%-uk pedig gyermekükkel közösen, a többiek csak a gyermekük részvételéről számoltak be.

A továbbiakban a felnőttek válaszait elemezték, így kiderült, hogy a különféle kulturális, művészeti foglalkozásokon, programokon valamivel több nő vett részt, mint férfi. A legtöbben a 18–35 év közötti korosztályból kerültek ki, őket az 50 év felettiiek követték, a legkevesebben a 36–50 évesek közül voltak ilyen programokon. Úgy tűnik, hogy nem feltétlenül az anyagiak a meghatározóak, ugyanis a közepes jövedelműek (2501–4000 lej) voltak a legtöbben kulturális programokon, nem az ennél magasabb jövedelműek. A válaszadók fele iskolákban, 38%-uk kulturális közintézményekben (könyvtár, múzeum stb.), míg 10%-

uk civil szervezetek kulturális nevelési programjain vett részt.

A válaszadók 78%-a tanulást, az új információk megismerését nevezte meg legfontosabb eredményként, 70%-uk érdeklődését keltették fel a programok újabb információk iránt, míg 42%-uk pedig azt tapasztalta, hogy javult gyermekük iskolai teljesítménye. A felnőtt válaszadók nagy többsége úgy véli, hiányosak az ismeretei az egyes területeken, 80%-uk kevesli tudását az építészet történetéről, 22–22%-uk a színház- és a képzőművészet-történetéről, 34%-uknak a filmtörténeti, 38%-uknak a kulturális és művészeti áramlatokról szóló, 40%-uknak pedig az irodalomtörténeti ismeretei, tudása kevés saját bevallása szerint. Ami a gyermekek tudását illeti, a szülők 42%-a szerint elegendő irodalomtörténeti, 43%-uk szerint a kulturális és művészeti áramlatokról szóló, 35%-uk szerint a zenetörténeti, 30–30%-uk szerint a színház-, illetve filmtörténeti, 29%-uk szerint a képzőművészet-történeti ismerettel rendelkezik, de minden kategóriában magas azok aránya, akik szerint szükséges lenne ezeket az ismereteket elmélyíteni.

Kultúrafogyasztás a nyilvános térben

A kutatásból az is kiderült, hogy a kulturális fogyasztás egyre inkább áttevődik a nyilvános terekből (színház, könyvtár) a magánszférába, ezt a változást a technológiák (internet, streaming) fejlődése segíti. A kutatás során nemcsak a kulturális fogyasztásra, hanem egyéb szabadidős tevékenységekre is rákérdeztek. Itt a válaszadókat négy csoportba sorolták

Képünk illusztráció

A fotó forrása: Pixabay/DariuszSankowski

aszerint, milyen gyakran fogyasztanak kulturális tartalmakat, ezek az állandó közönség (legalább havonta vagy hetente egyszer), a potenciális közönség (legalább félévente egyszer), az alkalmi közönség (legalább évente egyszer) és azok csoportja, akik nem tekinthetők közönségnek a különféle nevelésbeli, társadalmi, anyagi sorompók vagy éppen a fizikai távolság miatt.

A tanulmányban arra is felhívják a figyelmet, hogy az eredményeknél számít a kulturális intézmények és programok megléte is: a mozizási szokások vizsgálata kapcsán megjegyzik, hogy például Olt, Giurgiu, Tulcea és Ilfov megyékben a kutatás készítésekor nem volt mozi, itt tehát a fizikai távolság is gátja lehet a fogyasztásnak. Magyarul hiába menne valaki moziba, ha bejárható távolságon belül nincs filmszínház. A történelmi műemlékek és régészeti lelőhelyek, akár múzeumok, kiállítások és művészeti galériák, de a könyvtári olvasás tekintetében a fizikai hozzáférés gátja nem annyira hangsúlyos, ezen esetekben sokkal

inkább kulturális és társadalmi (oktatási) akadályokról beszélhetünk. Az országban egyébként 8105 közkönyvtár és 30 147 történelmi műemlék van.

Példaként a potenciális közönség kultúrafogyasztási szokásait ismertetjük – ők azok, akik legalább félévente egyszer megjelennek valamilyen kulturális eseményen/helyszínen. A történelmi műemlékeket és régészeti lelőhelyeket 33%-uk látogatja, múzeumba, kiállításra vagy galériába 20%-uk jár, moziba 18%-uk, zenei fesztiválra 16%-uk jár. Más típusú zenei eseményekre, tehát nem fesztiválokra 11%-uk megy el, színházi előadást (színházi fesztiválon kívül) 10%-uk néz meg, és 10%-nál kisebb azok aránya, akik például irodalmi fesztiválra, könyvtárba, színházi fesztiválra vagy könyvvásárba mennek el.

A szabadidős tevékenységeket is vizsgálták, itt az elemzések eredményeiből az látható, hogy a közönségnek nem tekinthető kategóriába esők között a leggyakoribb a diszkóba/klubba járás (82%) és a gasztrofesztiváló-

kon való részvétel (76%). Az állandó közönség között a plázázás (54%) és az étterembe járás (45%) aránya a legmagasabb. A potenciális közönség aránya magasabb a sportversenyek nézői között (16%), a szórakoztató előadásokon (15%), valamint a plázákban és éttermekben (15%–15%). Az alkalmi közönség tagjai leginkább a szórakoztató előadásokon (15%) és a gasztrofesztiválok (14%) vesznek részt. Összegzésként elmondható, hogy jelentősen nőtt a történelmi műemlékek és régészeti lelőhelyek látogatottsága, valamint a plázák és éttermek népszerűsége, míg a könyv olvasás és a színházlátogatás tartós csökkenést mutat az elmúlt tíz évben. Az internet elsősorban szórakozásra (közösségi média, streaming) szolgál, de nőtt a kulturális célú felhasználás (online jegyvásárlás, múzeumi honlapok látogatása) is. A kutatás szerint a kulturális javakhoz való hozzáférés legfőbb gátja az alacsony iskolázottsági szint. Erős kulturális polarizáció is megfigyelhető: a magasabb végzettségűek több mint 60%-a aktívan használja az internetet kulturális tőke gyűjtésére, míg az alacsonyabb végzettségűeknél ez az arány 35% alatt van.

A médiafogyasztási szokások

A kulturális tőke és a médiafogyasztási szokások közötti kapcsolatot is vizsgálták a kutatók. Az interneten elérhető tartalmak terjedésének és változatosságának következtében egyre gyakoribbá vált az úgynevezett véletlen hírfogyasztás. Ez nem feltételezi a szándékot a friss információk keresésére, hanem sokkal inkább alkalmi, gyakran önkéntelen kitértiséget jelent

az információs tartalmaknak, miközben a felhasználók az interneten vagy a közösségi médiában böngésznek.

A kutatás négy jól elkülöníthető médiafogyasztási szokástípust azonosított, ezek: a kulturális/oktatási, itt a célzott tartalomkeresés (pl. múzeumi honlapok látogatása, online jegyvásárlás, szakmai információszerzés) a jellemző; a szórakozási/rekreációs, ez főleg a kapcsolódást szolgálja (zenehallgatás, tévés szórakoztató műsorok, online streaming); a tájékoztató (ide tartozik a tudatos hírfogyasztás, a tájékoztatót segítő tartalmak keresése); a vegyes típusú, keveredik az információ és a szórakozás, ilyen tevékenység például a közösségi média használata.

Az internethez való hozzáférés magas (a válaszadók 86%-a legalább egyszer hetente online van), a használat módja között óriási különbségek vannak. A magasabb végzettségűek és jövedelműek sokkal aktívabban használják a világhálót kulturális tőke építésére (pl. színházjegy-vásárlás, múzeumi oldalak megtekintése), míg más csoportoknál a szórakozási funkció dominál. A médiafogyasztás nemcsak informál, hanem formálja a kritikai gondolkodást és a demokratikus részvételt is.

A jelenlegi trendek erős kulturális polarizációt mutatnak. Bár az információhoz való hozzáférés könnyebbé vált, ez nem csökkentette a korlátokat: a különböző társadalmi csoportok továbbra is jelentősen eltérő módon választják ki és értékelik a kulturális tartalmakat. Az online tér egyre fontosabb a kulturális fogyasztásban, de a rekreációs és közösségi funkció továbbra is dominál az oktatási és kifejezetten kulturális célú internethasználattal szemben.

(FÉNY)KÉPES KRÓNIKA

Lúd anyó

Kerekes István

KULTÚRA

Egy téli napon az egyik Brassó megyei szász településen voltam átutazóban. Voltaképpen a Fogarasi-havasokat akartam fényképezni, a hegycsúcsokat távolról. Megpillantottam

egy anyót, aki épp a ludait hajtotta a falu közepén lévő utcácskában. Megállítottam az autót, és megkértem a nénit, ugyan jöjjön már vissza a ludakkal, szeretném lefotózni őket.

NÉVJEGY

KEREKES ISTVÁN (1977, Marosvásárhely) Magyarországon élő, marosvásárhelyi származású fotóművész. Jelenleg a legtöbb díjjal bíró magyar fotós. 2018 augusztusában átvehette a jelenlegi legmagasabb kitüntetést, az Excellence FIAP/Diamond 3-t (Kiváló Művész gyémánt 3-as fokozat). Ugyancsak 2018 augusztusában Magyar Arany Érdemkereszt állami kitüntetésben részesült. A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete (MÚRE) Brassai sajtófotó-pályázatának nagydíját háromszor nyerte el (2017, 2018 és 2020); 2019-ben és 2021-ben pedig Szathmári Pap Károly aranyéremmel jutalmazta a Brassai zsűrije. 2021-ben a 14. iPhone Photography Awards nagydíját is kiérdemelte. Első magyar fotóművészként és az eddigi legfiatalabbként a kínai Csangszában vette át 2025 szeptemberében a Nemzetközi Fotóművészeti Szövetség (FIAP) *A világ legjobb fotóművésze (Best of the best)* kitüntetését a 2023-as és 2024-es eredményei alapján. *Yelena* című világrekorder fényképe ez idáig közel 700 díjat nyert el 6 kontinens 62 országában. 2022 novemberében Nagyváradon volt egyéni kiállítása az Euro Foto Art Nemzetközi Egyesület szervezésében. 2025 nyara óta Marosvásárhely díszpolgára. Honlapja: www.kerekesistvan.com.

Vissza is hajtotta rögvest a lúdseregletet. A ludak roppantul figyelmesen hallgattak az öreganyóra. A néne elmondta: naponta egyszer, minden délelőtt kijön a háziludakkal a faluba, s megsétáltatja őket, mint más a kutyáját. Ám kellett tartanom a tisztes távolságot, mert néhány robusztus gúnár azon nyomban fenyegetően rám sziszegett, s jött felém, nehogy köze-

lítsek a gazdasszonyukhoz. Amikor néhány lépést hátráltam, a gúnárstrázsák azon nyomban megnyugodtak, s amolyan profi testőrök módjára továbbra is szemmel tartottak. Az anyóka örvendett, hogy megörökítettem őket. S ki tudja, mikor havazik, nem éppen a szász faluban éldegélő Lúd anyó rázza a vánkosból a libatollakat...

A Pece-parti Párizs kék-sárga hírnökei: 120 év vágányokon

Hochhauser Ronald

TANULMÁNY

Nagyvárad és a villamos története több mint egy évszázada fonódik össze elválaszthatatlanul. Az egykor gőzzel és füsttel induló városi vasút mára a modernitás jelképévé vált, miközben minden kanyarban ott csilingel benne a múlt század polgári emlékezete.

A füstös kezdetek: omnibusztól a gőzmozdonyig

A kiegyezés utáni Nagyváradon a fejlődés géniusza mérőföldeket lépett egyszerre. Az ipar és a kereskedelem fellendülése életre hívta az igényt a modern közlekedésre. Már 1870-ben lovas kocsi vontatta omnibusz kötötte össze a vasútállomást a központi szállodákkal, ám ez a dökögő, fedett szekér még csak maroknyi vendéget tudott szállítani.

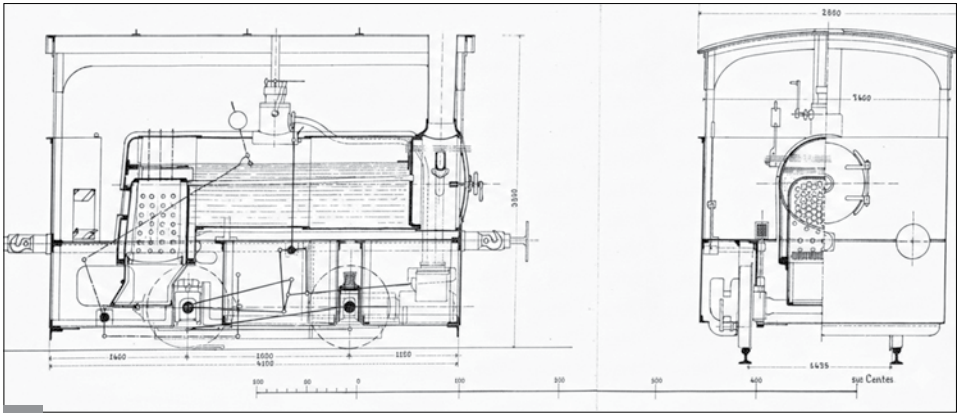
Az igazi áttörést a teherszállítás hozta meg: 1882. augusztus 28-án indult el a **Nagyvárad** **Gőzmozdonyú Közúti Vaspálya**. A kis **Krauss-mozdonyok** kormot és zajt okádva pöfögtek végig a városon, összekötve a szeszyárakat és a gőzmalmost a nagyvasúttal. A váradiak számára a

századfordulóra a vágányhálózat már 6,7 kilométeresre duzzadt, és havonta több tízezer tonna árut mozgattak a város szívében, megalapozva a későbbi személyszállítás műszaki feltételeit.

A villanyfény és a csilingelés násza

A villamosítás nem csupán technikai váltás, hanem a modern városi életforma hajnala volt. Miután a **Villamosművek** 1903-ban megkezdte az áramtermelést, elhárult az utolsó akadály. 1906. március elején futottak ki az első próbajáratok. A váradiak tömegei gyönyörködtek a három „pompás, fényes, kék-sárga” **Siemens-kocsiban**, amelyek méltóságteljes csilingeléssel siklottak a síneken. A helyi humor rögtön munkába állt: a kocsik oldalán díszelgő **NVV (Nagyvárad** **Városi Vasút)** rövidítésre olyan megfejtések születtek, mint a „Nagy Vasúti Veszedelem” vagy a „Nem Vagyok Veszélyes”.

A hivatalos avatón, 1906. április 25-én **Rimler Károly** polgármester a **Pannónia szálló** (ma *Queen Mary*)

I Krauss LVIIIa típusú, tramway rendszerű gőzmozdony jellegrajza (gyártás éve: 1882)

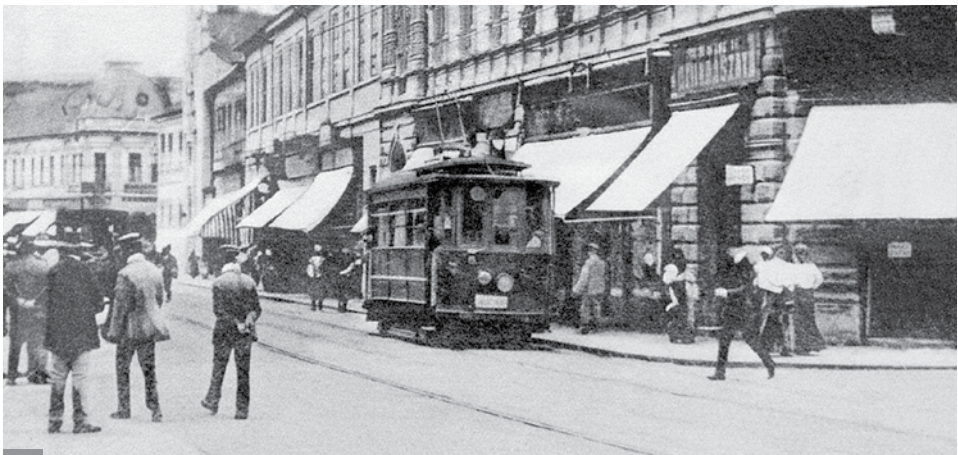
díszes éttermében poharát emelve így fogalmazott: „Nagyvárad város ma ünnepet ül; a modern kultúra egyik újabb vívmányát létesítette, mely polgárságának előhaladását jelenti. Ismét nagy és fontos művel gyarapodott, mely hivatva van arra, hogy városunk anyagi fejlődését és felvirágzását előmozdítsa.”

Az első három vonal a vasútállomást, a várad-velencei pályaudvart, a **Teleky utcát** (ma Primăriei) és a **Rhédey-kertet** (ma Nicolae Bălcescu

park) kapcsolta össze a központtal, megteremtve ezzel a modern, lüktető városszerkezet alapjait.

A váradi szellem ereje: saját építésű csodák a háborúk árnyékában

Az első világháború és az azt követő évek súlyos próbára tették a vállalatot. 1918-ra az állomány romokban hevert, alig maradt üzemképes kocsi. A váradi szakemberek azonban nem adták

I Villamos a múlt városképében: Fő utca – ma Republicii, 1906–1912 (Forrás: Ziarul Primăriei – Oradea, 2006. május 26.)

Légfékes szerelvények a háború utáni városban

(Forrás: Makai Zoltán)

fel: mivel az anyaországi forrásokat elvágták, saját erőből kezdtek el villamosokat tervezni és építeni a helyi műhelyekben.

1940-ig hét motorkocsit gyártottak helyben, sőt, 1944-ben elkészült az addigi legmodernebb, légfékkel felszerelt „nagyvárad” típus is. Ez a

jármű igazi szenzáció volt: halkabb futása és éles berregő hangja messze felülmúlta a régi kocsik dübörgését. A váradai polgárok megálltak a „*pihenő újdonság*” előtt, és úgy méregették, mint a tehenet a marhavásárban. Érdekeség, hogy ezek a helyi gyártású kocsik olyan jól sikerültek, hogy a há-

1973: EP villamos kölcsönpótkocsival a Fő utcán

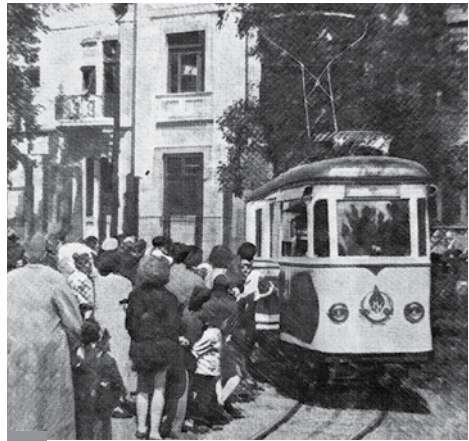
(Forrás: Hans Oerlemans)

borús pusztítások következtében még Debrecenbe is került belőlük segítségként a fergalom újraindításához.

Pullmanok eleganciája: a hálózat nagy átalakulása

Az 1950-es években a hálózat elérte addigi legnagyobb kiterjedését, több mint 27 kilométert. Ekkor jelentek meg a craiovai gyártású, nagy befogadóképességű **EP-V54-es** kocsik, amiket elegáns, háló-, étkező- és termes kocsiira emlékeztető külsejük miatt a lakosok csak „pullman”-nak neveztek el. Egy kedves, mára elfeledett színfoltja volt ennek az időszaknak a **Rhédey-kertben** létrehozott gyermekváros, ahol a kicsiket egy helyi építésű, keskeny nyomtávú kisvillamos szállította.

A '60-as évektől azonban a város arculata agresszíven megváltozott. A modernista városrendezés nem tűrte meg a szűk belvárosi utcákon kanyargó síneket: felszámolták a villamosvonalat

1957: Vidám utazás a Rhédey-kerti kisvillamoson (Forrás: Crișana-Oradea, 1957. május 10.)

többek között a **Rulikowski köztemető** felé, Püspökibe és a strand irányába is. A '70-es évek közepén jelentek meg a temesvári **Timiș 2-es** szerelvények, amelyek a rohamosan duzzadó munkástömegek szállítására voltak hivatottak. Ekkor a villamos már nem a polgári elegancia jelképe volt, hanem a tömegközlekedés ígaslova: minden-

1983: A csúcsidő és a nyári meleg nyitott ajtókat kívánt a villamoson (Forrás: Nagy István)

2013: Változatos gördülőállomány (pótkocsis *Tatra T4D* és *Siemens ULF*) a központi csomópontban
(Forrás: Cristian Culiciu)

napi látványrá vált a nyitott ajtókkal közlekedő jármű, amelyen a műszakváltások idején „fürtökben lógtak” az utasok. A meleg nyári időszakban pedig sokszor szellőzés miatt is nyitott ajtókkal közlekedtek a szerelvények.

Ezt követően, a '80-as évek végére alakították ki a lakótelepeket és az ipari zónákat kiszolgáló kettős gyűrűt, amely a **Vitéz** (ma *Decebal*) utcai szakasz megnyitásával tette teljessé a város új közlekedési hálózatát.

Siemens és Astra: európai színvonal a nagyváradi utcákon

A rendszerváltás utáni évek a túlélésről szóltak. A **Timiș-szerelvények** elhasználódtak, így a '90-es években Németországból (főként Berlinből és Magdeburgból) vásárolt használt **Táttra** villamosokkal frissítették a parkot. Az igazi technológiai ugrás 2008-ban jött el, amikor Nagyvárad – Romániában elsőként – tíz vadonatúj, alacsonypadlós **Siemens ULF** villamost vásárolt.

2024: *Astra Imperio* villamos a múltat idéző városképen
(Forrás: Cristian Culiciu)

A fejlődés legújabb fejezete 2020. május 5-én kezdődött, amikor megérkezett az első **Astra Imperio** típusú villamos, az aradi **Astra Vagonyár** büszkesége. Bár a koronavírus-járvány miatt a forgalomba helyezése 2020 augusztusáig várattott magára, mára ezek a modern, kék-piros festésű kocsik lettek a város új szimbólumai. A hálózat ismét növekedésnek indult: közel 40 év szünet után, 2021 decemberében új szakaszt avattak a **Pecepatak** mentén. Ez a stratégiai vonal a **Nufărul** lakónegyedét és az **Aradi utat** köti össze, közvetlenül bekapcsolva a közlekedésbe a **Nagyvárad** **Egyetem** környékét is.

Múltból épült jelen: a nagyvárad lélek vágányain

Nagyvárad 120 éves villamosközlekedése a város több mint kilenc évszázados múltjának szerves része. A történelem viharai nem múltak el nyomtalanul: a régi kocsiszín, amely sajnálatos módon 2020-ban a tűz martaléka lett, mára eredeti mintájára, fénixmadárként épült újjá, hirdelve a múlt értékeinek tiszteletét. A

megmaradt ipari emlékek és az utcákon ma is hallható csilingelés mind-mind arra emlékeztetnek, hogy Várad mindig is tudott és akart fejlődni. Ma, amikor a legmodernebb **Astra Imperio** kocsik suhannak át nemcsak az egykori **Szent László téren**, hanem az egész városon, ugyanaz a polgári büszkeség élte a közösséget, mint 1906 tavaszán, az első méterek megtételekor.

Hivatkozott irodalom

Hochhauser Ronald, Nagy István: *Szemelvények a nagyvárad* *villamosközlekedés fejlődéstörténetéből. Történeti Muzeológiai Szemle 17.*, (2019), Magyar Múzeumi Történeztársulat, Budapest.

Jos Porges: *Die Grosswardeiner Lokomotiv-Strassenbahn (A nagyvárad* *gőzmozdonyú vaspálya)*, In: *Zeitschrift des Österreichischen Ingenieur-und Architekten-Vereins*, (1882), Wien.

Megjegyzés

A cikkben szereplő kísérőképeket mesterséges intelligencia alkalmazásával javítottuk.

Szegmens I.

Szegmens II.

A kollektív örület terápiája

Lencar Péter

FILMKRITIKA

Anders Thomas Jensen neve ma már egyet jelent a dán filmgyártás legkülönösebb, legszórakoztatóbb és egyben legkínosabb paradoxonjaival. Öt évvel a műfaji határokat feszegető *Az igazság bajnokai* után a rendező visszatért, hogy legújabb alkotásával, *Az utolsó vikinggel* (*Den sidste viking*, 2025) ismét bebizonyítsa: senki nem képes nála érzékenyebben beszélni

a lélek legsötétebb bugyraitól a legvaskosabb trágárságok és a legmorbidabb helyzetkomikumok álcája alatt. Ahhoz, hogy megértsük *Az utolsó viking* súlyát, látnunk kell az életmű ívét. Jensen már a *Gengszterek fogadójával* és a *Zöld hentésekkel* kijelölte saját játszóterét, de a csúcstot eddig az *Ádám almái* jelentette, ahol a hit és a gonosz küzdelmét egy bibliai példázat és egy abszurd vígjáték határmezsgyéjén mutatta be. Új filmjében visszatér alapvető rögeszméihez: a perifériára szorult, érzelmileg torz férfikarakterekhez és a bűn, valamint a bűnhődés elkerülhetetlen dinamikájához.

A történet vázát egy klasszikus krimitoposz adja: Anker (**Nikolaj Lie Kaas**) tizenöt év börtön után szabadul, és azonnal öccsét, Manfredot (**Mads Mikkelsen**) kezdi keresni, aki-re az elrabolt milliókat bízta. A dráma azonban ott kezdődik, ahol a logika véget ér: Manfred a traumák hatására teljesen kivonult a valóságból. Nemcsak a pénz rejték helyét felejtette el, de önazonosságát is feladta: szent meggyőződése, hogy ő John Lennon. Mikkelsen alakítása a film gravitációs középpontja. Egy olyan színészt látunk, aki képes egy nevetséges paróka

és egy bizarr tévképzet mögé rejteni egy megnyomorított lélek teljes tragikumát. Manfred nem csupán egy bolond; ő a menekülő ember archetípusa, aki a viking mitológia és a Beatles békés világa közé épített bástyát az apai terror emlékei ellen. Lie Kaas mint Anker a tökéletes ellenpont: a pragmatikus, dühöngő, de végtelenül lojális testvér, aki kénytelen belemenni a pszichotikus szerepjátékba – még egy „Beatles-zenekart” is toboroz a helyi elmeegógyintézet lakóiból, hogy Manfred emlékezetét visszahozza.

A film legemlékezetesebb vonulata a Manfred gyógyítására – és a kincs helyének felidézésére – toborzott ál-Beatles-zenekar. Jensen itt a legkegyetlenebb és egyben leggyengédebb: a helyi elmeegógyintézet ápoltaiból verbuvált csapat tagjai nem statiszták, hanem a jenseni panoptikum elengedhetetlen darabjai. A tagok – köztük szociálisan teljesen életképtelen, szorongó vagy éppen agresszív figurák

– együtt alkotnak egy olyan szürreális kvartettet, ahol a hamis hangok mögött felsejlik a valahová tartozás elemi vágya. Ez a szedett-vetett zenekar a film során többé válik pusztán komikus eszközzé: Ők válnak Manfred új, választott családjává, akikkel a közös zenélés (vagy annak mímélése) az egyetlen működő terápiás eszköz a múlt feldolgozására.

Jensen filmjeinek mélyén mindig ugyanaz a kérdés feszül: hogyan lehet túlélni az elviselhetetlent? Az *utolsó viking* radikális válasza az, hogy a valóság sokszor elviselhetetlen, ezért a hazugság – vagy a közösen elfogadott örület – gyógyító erejű lehet. A rendező visszatérő mondanivalója itt is kikristályosodik: a vér szerinti család gyakran a bűn forrása, a megváltást pedig csak a választott közösség, a sorsközösségbe kovácsolódott „kívülállók” hozhatják el.

A film látványvilága, a dán vidék ködös, nyomasztó izolációja és a tör-

ténetbe ékelt animált vikinglegendák egyfajta sötét mesekönyvvé emelik az alkotást. Bár a humor néhol a testi fogyatékoság és a mentális betegségek kifigurázásának határán egyensúlyoz, Jensen humanizmusa megkérdőjelezhetetlen. Nem kineveti ezeket az embereket, hanem velük együtt sír a röhögéstől.

Az utolsó viking nem csupán egy újabb fekete komédia Dániából. Ez egy fájdalmasan szép tanulmány a gyer-

mekkori bántalmazásról és az emlékezés képtelenségéről. Jensen ismét bebizonyította, hogy a legmélyebb emberi igazságok néha csak egy parókás őrült szájából hangzanak hitelesen. Aki szerette a rendező korábbi munkáit, az egy érettebb, filozofikusabb, de ugyanolyan kíméletlen filmet kap, amely után a nézőben még napokig ott visszhangzik a kérdés: mi magunk vajon milyen szerepjátékba menekülünk a saját múltunk előtt?

NÉVJEGY

LENCAR PÉTER 1983-ban született Nagyváradon. 2017-től a *Kolozsvári Rádió* Bihar megyei tudósítója, 2016–2024 között az *Ér Hangja* médiacsoport szerkesztője, podcastere, rádiós műsorvezetője volt. 2024-től hírszerkesztő, tudósító az *Erdélyi TV*-nél.

A szerénységről

Barabás Zsuzsa

REJTVÉNY

Placido Domingo spanyol operaénekes gondolatait idézzük: „Nem lehet eléggé szerény az ember...” – folytatása a rejtvényben a **vízszintes 1.** és a **függőleges 50.** alatt.

VÍZSZINTES: **13.** Biliárdjáték kelléke. **14.** Traktor-márka. **15.** Moll jellegű hangsor. **16.** Hősköltemény. **18.** Mágna..., Szirmai Albert ope-

rettje. **20.** Ekképpen. **21.** Sapiienti ... – a bölcsnek elegendő (latin). **22.** Cselekvési módot gyakorló. **24.** Szilárd szerkezet. **26.** Föld határai! **27.** Borítókosár. **28.** Lombtalan (fa). **29.** A -ra párja. **30.** Ruhadarab. **32.** Érettségizik. **34.** Vonatkozó névmás. **36.** A magyar főváros része. **38.** József Attila verse. **39.** Prémis állatbőr. **41.** Vértanúk jelzője. **43.** Műsorszórás.

1	2	3	4	H	5	6	7	8	9	É	10	11	12	O
13					14						15			
16				17		18				19		20		
21				22	23					24	25			B
26			27						28				29	
		30				31		32				33		
34	35			36			37			38				Á
39			40		41				42		43		44	
		45		46		47			48		49			
50	51				52			53			54			A
55			56				57		58				59	60
B		61				62		63				64		
65	66			67	68					69	70			
71			72		73				74		75			
T				Á						A				

45. Gárdonyi írta meg regényét. 47. ... nyelvek: a finnugor és a szamojéd nyelvek. 49. Művészet – latinul. 50. Közintézmény. 53. Folyó – angolul. 55. A Jupiter holdja. 56. Gramm – molekulasúly –röv. 58. Érzékszerv. 59. Arad megye betűjele. 61. Idegen Tamás. 62. Tekercs. 64. Amerícium és oxigén vegyjele. 65. Részben átereszt! 67. Erre rávés. 69. Szorosan simul. 71. Betűvetés. 73. Becézett Eszter. 75. Finn város a Botteni-öböl partján.

FÜGGŐLEGES: 1. Arthur Miller drámája. 2. Arca halványodik. 3. Európai nép. 4. Oxigén és ozmium vegyjele. 5. Névelő. 6. ... kapitány – J. Verne regénye. 7. Erkölcsstan. 8. ... Masa mosodája. 9. Horvát sziget. 10. Kén és flour vegyjele. 11. Szemmel tart. 12. Folyós. 17. Női ruha fodros dísz. 19. Átadási ünnep. 23. Ideg... (betegség). 25. Kisebb bolt. 27. Kicsinyítő képző. 28. Kettőzve: magyar város. 29. A tetejére. 30. Az udvarra szólít. 31. Ósmagyar mondabeli madár. 32. Erdei Zsolt ökölvívó beceneve. 33. Rádiólokátor. 35. ... Mister – röv. 37. Darabolni kezd! 40. Olasz származású francia énekes. 42. Trója másik neve. 44. Pénzbeli érték. 46. Parányi résszel kapcsolatos. 48. Újhéber nyelv. 51. Vakáció vége! 52. Rangra utaló előtag.

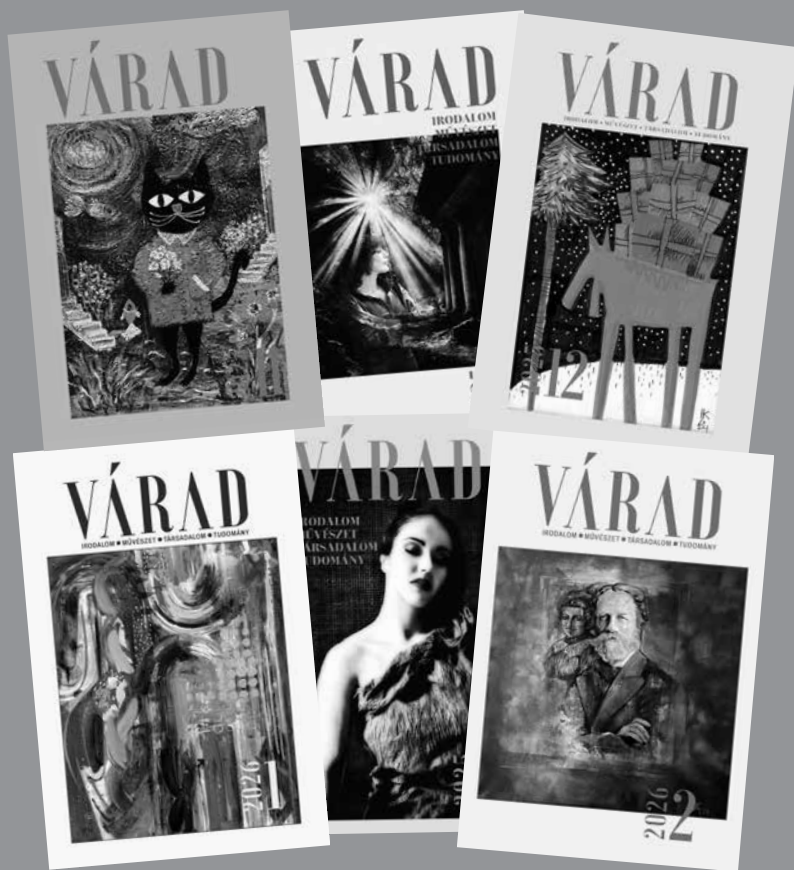
54. Erdő része! 57. Sétálóutca. 59. ... atya bűne – Queirós portugál író regénye. 60. Francia szobrász (Auguste, 1840–1917). 61. Csésze jelzője. 62. Lusta. 63. Magyar festő (Károly, 1833–1904). 64. Házastárs apja. 66. Rossz, kellemetlen. 68. Mario ... Monaco olasz tenor énekes (1915–1982). 70. Osztrák, portugál és svéd autók jelzése. 72. Sávszélek! 74. Gyakori igevégződés.

A helyes megfejtést beküldők között 3 hónapos *Várad*-előfizetést sorsolunk ki! A megfejtést postán vagy e-mailben juttathatják el szerkesztőségünk címére: *Várad* folyóirat, 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; varadszerkesztoseg@gmail.com. Kérjük, tüntessék fel a nevüket és a pontos lakcímküket!

Beküldési határidő: **március 31.**

Februári számunkban megjelent rejtvényünk (*Eötvös József gondolata*) helyes megfejtése: „Addig vagyunk szigorúak mások iránt, míg magunkat nem ismerjük.”

FIZESSEN ELŐ FOLYÓIRATUNKRA!

A VÁRAD előfizetési díja: 3 hónapra 45 lej, 6 hónapra 90 lej, 1 évre 180 lej. A lap előfizethető a Gheorghe Șincai Bihar Megyei Könyvtár pénztárában készpénzzel vagy bankkártyával, postán pénzesutalvánnyal (mandat postal) az „Abonament Várad” megjegyzésnek a feltüntetésével: Consiliul Județean Bihor; CUI 4244997; Cod IBAN: RO19TREZ07621360250XXXXX, Trezoreria Oradea. Az előfizetők a lapot postán kapják meg, ezért kérjük, a nevet és a pontos lakcímet tudassák szerkesztőségünkkel személyesen, telefonon vagy elektronikus postán a következő elérhetőségeken: Nagyvárad, Armatei Române utca 1/A, C épület, I. emelet, 14. ajtó; telefon: 0774/652-795; postacím: 410087 Oradea, str. Armatei Române nr. 1/A, corp C; e-mail: varadszerkesztoseg@gmail.com; bibliobihor@yahoo.com.

